

T.C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
İSLAM MEZHEPLERİ TARİHİ BİLİM DALI**

**EŞ-ŞEBÂB ÖRGÜTÜNÜN TEŞEKKÜLÜ, İDEOLOJİK
YAPILANMASI VE FAALİYETLERİ**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Abdiwali Ali İBRAHİM

BURSA-2020

T.C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
İSLAM MEZHEPLERİ TARİHİ BİLİM DALI

EŞ-ŞEBÂB ÖRGÜTÜNÜN TEŞEKKÜLÜ, İDEOLOJİK YAPILANMASI VE FAALİYETLERİ

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Abdiwali Ali İBRAHİM

Danışman:

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet ÇELENK

BURSA-2020

TEZ ONAY SAYFASI

T. C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, Kelâm Bilim Dalı'nda **701623030** numaralı **Abdiwali Ali İBRAHİM**'in hazırladığı “**Şebab Örgütünün Teşekkülü, İdeolojik Yapılanması ve Faaliyetleri**” isimli Yüksek Lisans çalışması ile ilgili tez savunma sınavı 21.01.2020 günü **01**... - **30**.....saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin (başarılı / ~~başarısız~~) olduğuna (oybirliği / ~~oy~~ ~~çokluğu~~) ile karar verilmiştir.

Üye

(Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu Başkanı)

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet ÇELENK

Bursa Uludağ Üniversitesi

Üye

Doç. Dr. Rifat TÜRKEL

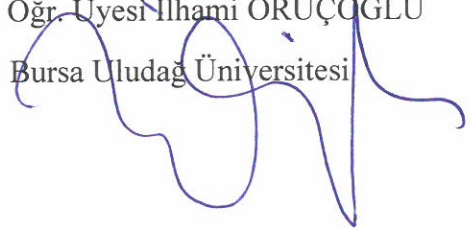
Kütahya Dumlupınar Üniversitesi

Üye

Dr. Öğr. Üyesi İlhami ORUÇOĞLU

Bursa Uludağ Üniversitesi

YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI

ÖZGÜNLÜK RAPORU

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 08/01/2020

Tez Başlığı / Konusu: “Eş-Şebâb örgütünün Teşekkülü, İdeolojik yapılanması Ve Faaliyetleri”

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 61 sayfalık kısmına ilişkin, 02/09/2019 tarihinde şahsım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 12'dir.

Uygulanan filtrelemeler:

1. Kaynakça hariç
2. Uygulanan alıntılar hariç / dâhil
3. Beş kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Özgünlük Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Tarih ve İmza

03-02-2020

Adı Soyadı: Abdiwali Ali İBRAHİM

Öğrenci No: 701623030

Anabilim Dalı: Temel İslâm Bilimleri

Programı: İslam Mezhepleri Tarihi

Statüsü: Yüksek Lisans

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Mehmet ÇELENK

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Eş-Şebâb örgütünün Teşekkülü, İdeolojik yapılanmasını Ve Faaliyetleri” Başlıklı çalışmanın bilimsel araştırma, yazma ve etik kurallarına uygun olarak tarafımdan yazıldığına ve tezde yapılan bütün alıntılarının kaynaklarının usulüne uygun olarak gösterildiğine, tezimde intihal ürünü cümle veya paragraflar bulunmadığına şerefim üzerine yemin ederim.

Tarih ve İmza

03-02-2020

Adı Soyadı : Abdiwali Ali İBRAHİM
Öğrenci No : 701623030
Anabilim Dalı : Temel İslam Bilimleri
Program : Tezli Yüksek Lisans
Statüsü : Yüksek Lisans

ÖZET

Yazar Adı ve Soyadı : Abdiwali Ali İBRAHİM
Üniversite : Uludağ Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitü
Anabilim Dalı : Temel İslami Bilimler
Bilim Dalı : İslam Mezhebler Tarihi
Tezin Niteliği : Yüksek Lisans
Sayfa Sayısı : xi+106
Mezuniyet Tarihi : // // 2020
Tez Danışmanı : Dr. Öğr. Üyesi Mehmet ÇELENK

EŞ-ŞEBÂB ÖRGÜTÜNÜN TEŞEKKÜLÜ, İDEOLOJİK YAPILANMASI VE FAALİYETLERİ

Somali, İslam dininin ortaya çıkışından hemen sonra Doğu Afrika'ya hicret eden sahabelerin tebliği ile, Medine-i Münevvere'de halk Müslüman olmadan önce, İslamiyeti kabul eden insanların yaşadığı bir ülkedir. İslam Somali'ye ticaret ve tebliğ yolu ile gelmiştir. Yakın bir döneme kadar Sünnî/Şafiî çizgide saf bir İslam anlayışını benimseyen ve yaşayan Somalililer XX. Yüzyılın sonu Selefilik akımının ülkeye gelişi ile bu yerleşik din anlayışı değişime uğramıştır. Daha sonra farklı grupların örnek olarak devlete muhalif olan silahlı gruplar klan millitanlar ve komşu ülkeler tarafından finans edilen isyancı millitanların Somali'ye gelişi de Somali devletinin çöküşüne neden olmuştur.

Selefî tandanslı bir grup olan eş-Şebâb, Siyad Barre hükümetinin ortadan kaldırılması ile kargaşa dönemine giren Somali şartlarında ortaya çıkan bir örgüttür. Bu çalışma terör tabanlı ve hâricî karakterli bir grup olarak eş-Şebâb terör örgütünün teşekkülünü, ideolojik yapılanmasını ve faaliyetlerini ele almaktadır.

Anahtar kelimeler: Somali, Eş-Şebâb, İslam, Terör, Harici Grup, Afrika

ABSTRACT

Name and Surname : Abdiwali Ali İBRAHİM
University : Bursa Uludag University
Institution : Social Science Institution
Field : Basic Islamic Sciences
Branch : History of Islamic Sects
Degree Awarded : Master
Page Number : xi+106
Degree Date : // // 2020
Supervisor : Dr. Assistantant Professor Mehmet ÇELENK

ORGANIZATION, IDEOLOGICAL STRUCTURE AND ACTIVITIES OF ES-SEBAB ORGANIZATION

Immediately after the emergence of Islamic religion, the people of Somalia started to become Muslims with the notification of the Companions who emigrated to East Africa. However, during the same period, the people living in Medina-i Münevvere had not yet become Muslims. Islam came to Somalia through trade and notification. Until recently, the Somalis adopted a pure understanding of Islam. But, in XXI. century with the arrival of the Salafist movement in the country this initiative has changed these understanding. Later, the arrival of different groups in Somalia also caused the collapse of the Somali state.

Es-Sebab, a product of the Salafis, is an external organization that emerged under the conditions of Somalia that entered into a period of turmoil with the elimination of the Siyad Barre government. This study examines the formation, ideological structure and activities of the terrorist organization Es-Sebab as an external terrorist group.

Key words: Somalia, Es-Shabab, Islam, Terror, External Group, Africa

ÖNSÖZ

İslam'ın ilk yıllarında İslam ile tanışmış bir millet olarak Somalililer, tarih boyunca İslam'ın bayraktarlığını yapmış ve İslam'ın erken dönemlerinde bizzat bölgeye gelen sahabeler vasıtasıyla İslam dinini benimsemiş, takip eden dönemlerde Somali'ye gelen ve sahil kıyılarına yerleşen muhacir Müslümanlardan ticaret ve tebliğ yolu ile İslam'ı öğrenmiştir. Daha sonra Afrika'nın bu bölgesinde İslam'ın yayılmasında tasavvuf ve tarikatların belirleyici bir etkisi olmuştur. Tarikat mensupları deve sırtında köy köy gezip dini yaymaya devam ederek sömürgecilere rağmen Somali halkının İslam ve Ehl-i Sünnet olarak kalmasında üstün gayret göstermişlerdir.

Suudi-Arabistan'dan gelen ve Muhammed b. Abdülvehhâb öğretisini benimseyen "Selefilere", XX. Yüzyılda Somali'de faaliyet göstermeye başlamışlardır. İtikadî açıdan oldukça sert prensipler ve metodlar benimseyen bu grup, Suudi yönetiminin desteği ile Somali'ye nüfuz etmeyi başarmış ve Somali devletini devirecek kadar güçlü olmuşlardır. 1980 yılından beri Siyad Barre yönetimine karşı mücadele eden bu grup, Siyad Barre yönetiminin ortadan kaldırılmasında etkin rol oynamıştır. Devletsizleşme sürecine girildiği 1990 yılında açlık, susuzluk ve çatışmalar nedeniyle sıkıntılı bir dönem başlamış ve meydana boş bulan Selefiler, körfez ülkelerinin desteği ile Selefilik projesi kapsamında yeni açtıkları kolejler, medreseler ve yetimhanelerde öğrenci devşirmeye başlamışlardır. Bu tez çalışmasında, söz konusu kurumlardan mezun olan öğrencilerin oluşturduğu eş-Şebâb örgütünün teşekkülü, ideolojik yapılanması ve faaliyetleri ele alınmış ve günümüzde Somali'de yaşanan siyasal gelişmelerde eş-Şebâb örgütünün rolü ve etkisi tartışılmıştır.

Bu tezin hazırlanması sırasında yardımlarını esirgemeyen danışman hocam Sayın Dr. Mehmet ÇELENK'e en kalbi duygularıyla şükranlarımı sunarım. Yüksek lisans eğitimim boyunca maddi ve manevi desteklerini unutmayacağım ailem ve arkadaşlarıma teşekkür ederim. Ayrıca dönem boyunca yüksek lisans tezimi bitirmem konusunda beni sürekli motive eden Arş. Görevlisi Zeynep Sena KAYNAMAZOĞLU hocama en içten teşekkürlerimi sunarım.

Abdiwali Ali İBRAHİM

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI.....	ii
YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI.....	iii
YEMİN METNİ	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vi
ÖNSÖZ.....	vii
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar	x
KISALTMALAR	xi
GİRİŞ	1
ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ.....	1
ARAŞTIRMANIN KONUSU.....	2
ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ.....	2
ARAŞTIRMANIN METODU VE KAYNAKLARI.....	3
ARAŞTIRMANIN KAPSAMI	3

BİRİNCİ BÖLÜM

SOMALİ TARİHİNE GENEL BİR BAKIŞ

1.1. SOMALİLER'İN YAŞADIĞI BÖLGENİN COĞRAFİ ÖZELLİKLERİ	5
1.2. SOMALİLİLER'İN DİNİ	6
1.3. SOMALİ'DE KONUŞULAN DİLLER	7
1.4. SOMALİLİLER'İN KÖKENİ.....	8
1.5. SOMALİ'DE İSLAMLAŞMA SÜRECİ.....	11
1.5.1. Somali'de İslam Öncesi Baskın Dinler	11
1.5.2. Erken Dönemde İslam'ın Somali'de Yayılışı	16
1.5.2.1. Habeşistan Hicreti	19
1.5.2.2. Müşrikler Müslümanların Peşinde	21
1.5.2.3. Bölgeye Gelen Diğer Muhacir Gruplar	22

İKİNCİ BÖLÜM

MODERN DÖNEMDE SOMALİ VE DEVLETLEŞME SÜRECİ

2.1. SOMALİ’NİN SÖMÜRGE DÖNEMİ.....	26
2.2. SOMALİ’NİN SÖMÜRGE DÖNEMİ SONRASINDA BAĞIMSIZLIĞINI KAZANMASI VE DEVLETLEŞME DÖNEMİ.....	30
2.3. SİYAD BARRE DÖNEMİ.....	36
2.4. SİYAD BARRE SONRASI KAOS DÖNEMİ.....	39

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

EŞ-ŞEBÂP ÖRGÜTÜNÜN TEŞEKKÜLÜ, İDEOLOJİK YAPILANMASI VE FAALİYETLERİ

3.1. HAREKETİN ORTAYA ÇIKIŞINA ZEMİN HAZIRLAYAN ETKENLER	42
3.1.1. Somali’de Politik ve Ekonomik İstikrarsızlık.....	46
3.1.2. Somali’de Devletin Çöküşü	47
3.1.3. Yabancı Örgütlerin Somali Örgütlerini Dönüştürmesi	49
3.1.4. Somali’de Kabile Yapılanmasının Eş-Şebâp Örgütünün Ortaya Çıkış Sürecindeki Etkisi ve İlişkileri	51
3.1.5. Somali’de Merkezi Bir Din/Kültür Kurumunun Eksikliği ve Yansımaları	60
3.1.6. Batılı Güçlerin Ülkeye Müdahalesi ve Beklentileri	63
3.1.7. Etyopya ve Kenya gibi Hristiyan Nüfuzunun Güçlü olduğu Komşu Ülkelerin Beklentileri.....	69
3.2. EŞ-ŞEBÂP’IN DİNİ VE İDEOLOJİK FORMASYONU	73
3.3. EŞ-ŞEBÂP’IN ORTAYA ÇIKIŞI	79
3.4. EŞ-ŞEBÂP’IN YAPISI VE İDARİ YAPILANMASI	87
3.5. EŞ-ŞEBÂP RERÖR ÖRGÜTÜNÜN İDARİ VE ASKERİ YAPILANMASINDA YABANCI SAVAŞÇILARIN VE LİDERLERİN ROLÜ	91
SONUÇ.....	94
KAYNAKÇA	102

TABLÖLAR

Şekil 1.1. Somali Bölge Haritası	6
Şekil 1.2. Somali Haritası	7

KISALTMALAR

ABD :	Amerika Birleşik Devletleri
A.g.e.:	Adı Geçen Eser
AIAI	Al Ittihad al Islamiyya
AMISOM:	Afrika Birliği Misyonu
BM:	Birleşmiş Milletler
Hz..	Hazreti
M.Ö:	Milattan Önce
M.S:	Milattan Sonra
SNM:	Somali Ulusal Hareketi
SYL:	Somali Gençlik Ligi
USC:	Birleşik Somali Kongresi

GİRİŞ

ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ

İslam, Somali’de hayatın merkezinde yer almaktadır. Halk asırlar boyunca geleneksel medreselerde ve tarikat mensuplarının muhitlerinde din eğitimi almıştır. Ama Somali’ye XX.Yüzyılda gelen Selefilere etkisinde kalmış yüzlerce genç, tezimizin de konusu olan ,Eş-Şebâb terör örgütüne katılmışlar ve Somali’ye karanlık bir dönem yaşatan bu örgütün insan kaynağını oluşturmuşlardır.

Dünyanın en tehlikeli terör örgütlerinden biri olan ve El-kâide’ye bağlılığını açıklayan bu grubun ortaya çıkışı, teşekküllü ve faaliyetlerini araştırmak bu tez çalışmasının odak noktasını oluşturmaktadır. Hareket metodu tamamen şiddete ve öldürmeye dayanan bu grup hakkında yeterli araştırma yapılmamış olması, tez çalışmasının hazırlanma aşamasında en önemli sorunlardan birini oluşturmuştur. Dolayısıyla, yeterli kaynak bulmakta zorluk çekilmiştir. Takdir edileceği üzere, örgütün aktif olduğu bölgelere gitmek ve röportaj yapmak, saha araştırmaları yapmak birinci dereceden hayati tehlike ve riskler barındırdığı için, böyle bir alan araştırması da gerçekleştirilememiştir.

Örgüt hakkında araştırma yapan yabancı araştırmacılar Somali’ye gelerek; savaşta yakalanan veya teslim olan örgüt militanlarının sorgularına katılıp, örgüt hakkında bilgi almaktadırlar. Fakat tez araştırma sürecinde böyle bir imkâna sahip olamadım.

Es-Eş-Şebâb aktif ve güncel bir örgüt olduğu için örgütle ilgili yapılan her çalışmanın eksiklikleri olacaktır. Bu tezin yazılması aşamasında da çok çeşitli siyasi gelişmeler ve olaylar yaşanmıştır. Bu tez konusu ile ilgili Türkçe olarak hazırlanmış çalışmaların sayısı son derece sınırlıdır ve neredeyse yoktur. Örgüt hakkında kapsamlı bir çalışma yapılmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu maksatla, Somali devlet makamlarının örgüt hakkında elde ettikleri bilgileri siyaset ve tarih uzmanlarına aktarması veya araştırmacıların konu hakkında çeşitli alan araştırmaları ve çalışmalar yapmalarına yardımcı olmaları ve bilgi alışverişinde bulunmaları ile mümkün olacaktır.

ARAŞTIRMANIN KONUSU

Somali halkı %100'ü Sünni ve Müslüman olan bir toplumdur ve birlikte yaşamaya, kardeşliğe ve insan haklarına saygılı bireylerden oluşmaktaydı. Habeşistan tarihinde hiç tanımadıkları, zayıf ve mülteci durumuna rağmen sahabeleri bağrına basmış ve misafir etmiş bir millettir. Ama son çeyrek asırda Somali'de durum değişmiş, Somali tarihi ve kültürüne tamamen yabancı olan, kendisi ile hemfikir olmayanları tekfir eden, insanları hayvan gibi boğazlayan, kendilerinden hariç herkesi mürted, kâfir veya din düşmanı olarak nitelendiren bir grup ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla bu çalışma bahsi geçen özellikleri taşıyan eş-Şebâb terör örgütünün ortaya çıkışını, örgüt yapısını ve örgütün faaliyetlerini konu edinmiştir.

ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Somali halkı İslam dininin ortaya çıkışından kısa bir süre sonra müslüman olmuş bir millettir. Muhacir sahabelerden sonra da farklı mezheplere mensub Müslüman grupların akınına uğramış bir ülkedir. Buna rağmen Somali dünyada tek dile, tek dine ve tek ırka sahip nadir ülkelerden biridir ve bununla ün kazanmıştır. XX. yüzyıla kadar Şâfiî mezhebinden başka bir mezhep tanımayan bölge halkı, Selefi/Vehhâbîlerin getirdikleri Hambeli mezhebine tanık olmuşlardır. Modern dönemlerde Somali'ye gelen İhvan-ı Müslimîn, Tebliğ cemaati, el-İslâh ve Tekfir hareketiyle beraber ile ülke, dini anlayış bakımından hem zengin hem de karmaşık bir ülke haline gelmiştir. Bu gelişmelerin sonrasında ise, önce İslam Mahkeme Birliği içinde kimliğini gizleyerek güçlenen ve daha sonra da İslam Mahkeme Birliğinden ayrılarak eş-Şebâb adını almış olan ve eski Selefi okulların öğrencilerinden oluşmuş bir grup ortaya çıkmıştır. Bu grup kendileri gibi düşünmeyen, kendileri gibi dini anlayış sahibi olmayan herkesi kâfir veya mürted ilan edip insanları gasp eden, öldüren, intihar saldırısı düzenleyen bir terör örgütü haline gelmiştir.

İslam tarihinde bu özellikleri taşıyan gruplar umumiyetle “Haricî Gruplar” olarak bilinir. Bu çalışmayla eş-Şebâb örgütü hakkında zihinlerde oluşan sorulara cevap aramak, hem de bu grubun Somali'de ve Somali tarihindeki yeri ve etkileri hakkında bilgi vermek amaçlanmıştır. Çalışmamız, bu grup hakkında yapılan ilk Türkçe tez olması ve bilimsel

anlamda grubun ortaya çıkışı, teşekkülü ve faaliyetleri hakkında bilgi vermesi nedeniyle önemlidir.

ARAŞTIRMANIN METODU VE KAYNAKLARI

Eş-Şebâb'ın ortaya çıkışı, teşekkülü ve faaliyetlerini konu edindiğimiz bu tez çalışmasında, konuyla ilgili sınırlı sayıda kaynak bulunması ve mevcut kaynaklara ulaşmada yaşanan sorunlar, tezin hazırlanmasında önemli bir problem olarak karşımıza çıkmıştır. Somali'nin hem özel, hem de devlet arşivleri 1990 yılındaki darbe ile ülkenin girdiği kaos dönemi sonucunda yok olmuş ve Somali iç savaş döneminde büyük kayıplar yaşamış, özellikle eğitim alanında çok önemli bir gerileme meydana gelmiştir. Bu nedenle, savaşlarla yok olmuş bir ülke hakkında tez çalışması hazırlamak ve kaynak bulmak gerektiğinde çok büyük sorunlar yaşanmaktadır.

Tez çalışmasının hazırlanması sürecinde konu ile ilgili kapsamlı bir araştırma yapmak amacıyla bazı bölgelere gidilmesi veya örgüt mensubları ile görüşülmesi gibi ihtiyaçlar, daha önce de ifade edildiği gibi, güvenlik sebebi ile karşılanamamıştır. Konu hakkında makale şeklinde yazılan kaynakların yanı sıra, sesli ve görsel olarak youtube'de yayınlanmış Es-Eş-Şebâb sözcülerinin röportajları ile Somali Radyo ve Televizyonunun yayınladığı örgüt elemanlarının röportajları, örgüt tarihini iyi bilen eğitimcilerin dinletileri gibi metotlarla araştırma gerçekleştirilmiştir. "Eş-Şebâb'ın Ortaya Çıkışı, Teşekkülü ve Faaliyetleri" adlı tez çalışmamızda istifade ettiğimiz kaynakların önemli bir kısmını bu tür kaynaklar oluşturmaktadır.

ARAŞTIRMANIN KAPSAMI

"Eş-Şebâb'ın Ortaya Çıkışı, Teşekkülü ve Faaliyetleri" başlıklı bu tez çalışması giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Çalışman birinci bölümünde Somalililer'in yaşadıkları bölge, Somalililer'in kökenleri, Somalililer'in İslâm'dan önceki inançları ve erken dönemde İslam'ın Somali'deki yayılışı anlatılmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde ise Somali'nin sömürge dönemi, sömürge döneminde Somali'de yaşanan bağımsızlık süreci, sömürge sonrası dönem ve devletleşme süreci, Siyad Barre dönemi ve Siyad Barre sonrasında yaşanan kaos dönemi ele alınmış ve farklı yönleriyle tartışılmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümde 1990 sonrası süreçte Mahkeme Birliğinin kurulması sonrası Eş-Şebâb'ın ortaya çıkışına zemin hazırlayan etkenler, örgütün teşekkül süreci ve faaliyetleri üzerinde durulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

SOMALİ TARİHİNE GENEL BİR BAKIŞ

1.1. SOMALİLER'İN YAŞADIĞI BÖLGENİN COĞRAFİ ÖZELLİKLERİ

Somali, demokratik federal bir devlet yapılanmasına sahiptir. Cumhurbaşkanı Mohamed Abdullahi Mohamed Farmacu Etnik olarak Somalidir. Başkenti Mogadişu ve ülke nüfus 15-20 milyon arası olarak tahmin edilmektedir. son 30 yılda kesin rakamlar veren bir nüfus sayımı yapılmamıştır. Yönetim şekli Federal Yönetim Şeklidir ülkede konuşulan diller Somalice, Arapça ve İngilizcedir. Resmi dil ise Somalicedir. Yüzölçümü 637657 km2 Para birimi Somali Şilindir. Devletin Resmi Dini İslamdir.

Somali, sömürge döneminde İngiltere Somalisi ve İtalyan Somalisi olarak iki ülkenin hegemonyası altında ve bir sömürge devleti şeklinde yönetilmiştir. İngiltere Somalisi 26 Haziran 1960, İtalyan Somalisi de 1 Temmuz 1960 yılında bağımsızlığını kazanmıştır. Somali, Afrika'nın doğusunda Aden ve Büyük Hindistan Okyanusu arasında yer alan bir ülkedir. Kuzeybatısında Cibuti, batı tarafında Etiyopya ve güneybatısında Kenya ile sınırları bulunan bir ülkedir. Somali'nin en önemli ve büyük şehirleri başkent Mogadişu, Hargeysa, Baydhabo, Garoowe ve Kismayo'dur.

Ülkenin arazi yapısı göz önüne alındığında, Aden körfezinden dik bir kıyı ile inen ve Somali platosu adı verilen dağlık kesim engebeli bir yapıya sahiptir. Somali'nin diğer kesimlerinde ülke toprakları düz bir arazi oluşturur ve tekdüze bir özelliğe sahiptir. Somali'de genellikle kurak iklim özellikleri gözlemlenmektedir ve ilkbahar ve sonbahar mevsimleri yağışlı geçmektedir. Diğer dönemler kuraktır. Ülke genelinde senenin 12 ayında yaz mevsimi gibi sıcak bir iklim hakimdir. Yazın sıcaklık derecesi 45 dereceye kadar çıkmaktadır. Ülke yarı sahra bir ülke olsa da bitki örtüsü yönünden kıyı tarafı hariç bozkırlarla kaplıdır.¹

¹ İbrahim Ali, *The Origin and History of the Somali People*, Cardiff: 1993, c.1, s.6.

Ülkede tarımsal faaliyetler için çok büyük önem taşıyan iki büyük nehir bulunmaktadır. Ülkenin orta kesimlerinden geçen ve verimli topraklara sulama imkanı sağlayan bu iki nehir Etiyopya dağlarından Somali topraklarına inen Shabelle ve Jubba nehirleridir. Ülkenin en verimli ekim alanları arasında yer alan Hiran, Orta Shabelle, Aşağı Shabelle, Orta Jubba ve Aşağı Jubba bu nehirlerin suladığı tarımsal bölgelerdir. Shabelle ve Jubba ırmakları yukarıda sayılan tarıma elverişli bölgelerden geçmektedir. Shabelle nehri 2000 km uzunluğa sahiptir ve Jubba nehrinden daha hızlı akmaktadır. Yılın ilk aylarında debisi yükselen Shabelle nehrinin denize ulaştığı nokta, Aşağı Shabelle bölgesinin Shalaanbood yakınlarındadır. Jubba nehri ise ülkenin en büyük nehridir ve yine tarımsal arazileri sulamaktadır.

Somali’de yetişen tarım ürünleri arasında önde gelenler meyve olarak muz, mango, karpuz, limon, Hindistan demiri “Türkiye’de demir hindi adıyla bilinen Temr-i Hindi” papaya ve greyfurttur. Somali’de yetişen diğer önemli tarım ürünleri arasında pirinç, domates, şeker kamışı, patates, dolmalık biber ve bamya sayılabilir.

Hayvansal ürünler, Somali’nin yurt dışına en çok ihraç ettiği ürünler olarak öne çıkmaktadır. Koyun, keçi, sığır ve deve, Somali’de yetiştirilen başlıca hayvanlardır. Dünyada deve popülasyonu en yüksek ülke Somali’dir. Diğer taraftan Somali, 3300 km uzunluğundaki sahilleriyle Afrika’nın en uzun sahillerine sahiptir ve bu açıdan balıkçılıkta önemli bir potansiyele sahiptir. Somali, Hindistan Okyanusu ve Kızıl Deniz ile çevrili bir ülkedir ve Somali sularında ton balığı gibi dünyanın en pahalı balıkları bol miktarda tutulmaktadır.²

1.2. SOMALİLİLER’İN DİNİ

Somali, 100% Sünnî Müslüman olan bir nüfusa sahiptir. Somali halkı Peygamberimiz Hz. Muhammed’in (S.A.V.) Medine’ye hicretinden önce Habeşistan’a gönderdiği sahibelerden İslam dinini öğrenmiş ve henüz Medine halkı İslam’la tanışmadan önce Müslüman olmuş ve Müslümanlığı hayat biçimi olarak benimsemiş bir toplumdur. Bu

² I. M. Lewis, *Peoples of Horn of Africa Somali, Afar, Oromo*, London: Haan Associates, 1994, s.58.

yönüyle Somali halkı dünyada günümüze kadar tek bir dini benimseyen halk olarak tarihe geçmiştir.

Somali halkı sadece Müslüman olmakla kalmamış, aynı zamanda Kenya sahilleri, Tanzania, Zanzibar ve Orta Afrika'ya kadar ticaret yoluyla İslam'ı diğer Afrika milletleri arasında da yaymış bir halk olma özelliğine sahiptir.³ Somalililer, tarih boyunca Sünni ve tasavvuf erbabı tarafından dini eğitimi almış ve halkın %100'ü Sünni ve tasavvuf ehli olarak kalmıştır. Mezhep olarak da Şafii mezhebi benimsenmiştir.

Özellikle 1980'li yıllarda Sudi Arabistan tarafından eğitilip Somali'ye gönderilen Selefi din adamları Somali'ye getirdikleri Vehhâbî din anlayışı da bugün Somali'de mevcuttur. Şafii mezhebinin dışında diğer üç mezhep de Somaliler tarafından hak mezhep olarak kabul edilmektedir. Somali, saf Müslümanların ülkesi olarak bilinmektedir. Somali'de İslam dini yaşam biçimi olarak benimsenmiştir. İslâm, günlük hayatta, pratik yaşamda, alışverişte, eğitimde, anlaşmalarda, mahkemelerde ve kültürel gelenek ve göreneklerde toplumsal ve bireysel davranış biçimlerini belirleyen ve tüm Somalililer tarafından kabul edilmiş bir yaşam biçimi olarak kabul edilmiştir.

1.3. SOMALİ'DE KONUŞULAN DİLLER

Somali'de Somalice, Arapça ve İngilizce dilleri konuşulmaktadır. Devletin resmi dili Somalice'dir. Somalice ilk sözlük, Ziyad Barre döneminde Somalili akademisyenler, yazarlar ve şairlerden oluşan ve Somali kültürünü çok iyi bilen bir komisyon tarafından 1973 yılında yazılmıştır. Somali dili değişik aksanları olsa da, genel olarak Somalice sözlüğü ülkenin orta bölgelerinde konuşulan aksan doğrultusunda yazılmıştır. Somalililerin genelde konuştuğu (May ve Maxaa Tiri) aksanları bulunmaktadır, ancak Somalililerin çoğu "Maxaa Tiri" lehçesini konuşmaktadır. Bay ve Bokol bölgelerinde yaşayan Somalililerin en çok kullandığı "May" lehçesi, halkın diğer kesimleri tarafından anlamakta güçlük çekilen bir lehçedir. Komşu ülkelerden Cubuti, Etiyopya ve Kenya'da konuşulan bir dil olan Somalice

³ Abdullah Salim Bazîne, *İntişâru'l-İslâmî fî Afrikiya Cenube's-Sahra*, Misrath: Yedi Ekim Üniversitesi 2010, s.83.

dili, Afrika’da en yaygın diller arasında yer almaktadır. Somalice dili kuşetik dillerdendir ve halkın Müslümanlığı benimsemesinden sonra bazı kelimeler Arapça’dan Somali diline geçmiştir. Aynı zamanda sömürge döneminde benimsenmiş bazı İtalyanca kelimeler de Somalice’de kullanılmaktadır.

Somali’de ikinci dil olarak Arapça kullanılırken, yaygınlık bakımından üçüncü sırada İngilizce gelmektedir. Arapça genellikle dini tanımlar ve İslam dini eğitimi almış veya dini öğrenim görenler tarafından bilinir ve kullanılırken, İngilizce uluslararası dernekler ve devletin bazı resmi makamları tarafından günlük yazışmaları için kullanılmaktadır. 1990’da gerçekleşen darbe sonucunda devletin ortadan kaldırılması ile birlikte ülkede eğitim sistemi bozulmuştur. Bu gelişmeler sonucunda ülkede Arapça ve İngilizce eğitim veren okulların açılması neticesinde Somali’de bu diller yaygınlaşmıştır. Bugün Somali’de Arapça veya İngilizce dilleri vasıtasıyla yerel halk ile iletişim sağlamak mümkündür.⁴

1.4. SOMALİLİLER’İN KÖKENİ

Somali halkı dünyada aynı dil, aynı din, aynı ırk ve tek bir etnik unsuru olan homojen bir yapıya sahip nadir milletler arasında yer almaktadır. Somali’de önemli bir nüfusa sahip ve Orta Afrika’dan gelmiş zenci Bantu’lar ve çoğu sahil kentlerinde yaşayan, kökenlerinin Taşkent olduğu düşünülen beyaz tenli ve çekik gözlü nüfus hariç, nüfusun geriye kalan büyük kesimi Somalili’dir ve aynı soydan geldikleri düşünülmektedir.

Somali kelimesinin kökeni ve hangi dilden türetildiği ile ilgili muhtelif görüşler bulunmaktadır. Kelimenin köken itibari ile Arapça bir kelime olduğu varsayılmaktadır ve zengin anlamında kullanılan “zümâl” kelimesinden türetildiği düşünülmektedir. Yine Somalililer arasında kabul görün yaygın görüşe göre Somalice’de “ineği sağmak” fiilinden gelen “hayvan sağ” anlamına gelen “soomaal” kelimesinden türemiştir.

Somali, en çok Arap nüfusun yoğun olarak yaşadığı ülke ve bölgelerden göç almıştır. Bazı kaynaklara göre Somali halkı, Yemen ve diğer Arap ülkelerinden göç ve ticaret

⁴ . M.Lews ,a.g.e., s.10.

maksadıyla gelenler ile yerel halkın karışımından oluşmuştur. Somalililer, Darood kabilesinin de Yemenden gelen bir tüccarın torunları olduğuna inanmaktadırlar. Diğer bir görüşe göre ise Somalililerin kökeni 3000 yıl önce bölgede yaşayan Afrika kökenli bir halka dayanmaktadır. Bu iki görüşü de açıklayacak yeterli kanıtlar ve belgeler bulunmamaktadır.⁵

Somalililer Afrika'nın doğu milletleri olan Oromo, Boran, Afar Baja gibi küşitik kökenli milletlere mensupturlar. Lewis, Fleming, Turton gibi tarih bilimcilere göre Somalililerin eski bir tarihte Güzey Abasını'ya "Eritre ve Etiyopya arasında bölge" bugünkü Etiyopya topraklarından göçerek bölgede yerleşmiş olan Afrika kökenli bir kavim olduklarını ileri sürmektedirler. Genel olarak kabul gören tez Somali kabile yapılanmasının Darod, Dir, Rahveyn ve Hawiye kabilelerinden oluştuğu şeklindedir. İslâm'ın yayılmaya başladığı ilk dönemlerde Somali kıyılarına gelen ve artık Somalileşmiş Arap, Fars ve Hintli grupların çoğu sahil kentlerinde ticaret ve balıkçılık yapan Şanşiler, ülkenin orta kesimlerinde ve çoğu nehir etrafında yaşayan Jarer kabilesi ve Somali'nin orta ve güzey tarafında ve Ogaden bölgesinde yaşayan Midgan kabilesi de diğer küçük kabileleri oluşturmaktadır. Bu şekildeki kabile dağılımı , Somalililerin 30 yıl devletsiz döneminden sonra kurulan hükümetlerde kabileler arasında güç dağılımında bu dört veya beş klan sisteminin temel alındığı görülmektedir. Dolayısıyla Somali kültüründe kabile sisteminin çok güçlü bir etkiye sahip olduğunu söylemek mümkündür.⁶

Yerleşim yerleri, göçebe hayatı, kültürel etkileşimler ve kabileciliğin rolü devlet kadrolarının oluşumunda öne çıkmaktadır. Zira bugün mevcut hükümetlerde kabile kimliği ile bakan veya milletvekili olunabilmektedir. Savaşlarda da aynı soydan gelen tüm kabileler diğer kabile mensupları ile savaşmak için birleşmektedirler. Kız isteme ve verme, kan davasında diyet ödeme konularında da maddi ve manevi duygular ile kabilecilik rolü çok büyük önem taşımaktadır. Klanların korunması hayvanlar için otlak ve su kaynaklarının paylaşımında siyasi güç ve kabile yapılanmasının önemini göstermektedir.⁷

⁵ *NYS statewide, language regional Bilingual Education Resource Network, Newyork Universtiy, s.10-.11.*

⁶ İbrahim Ali, a.g.e., s.45.

⁷ Cabdalla Cumar Mansuur, *Taariikhda Afka iyo Bulshada Soomaaliyeed, Leicester: Loooh Press, 2016, s.4.*

Somaliler'in % 75'i göçebe hayatı yaşayan insanlardır ve yaşamlarının önemli bir kısmı geçim kaynağı olan deve, sığır, koyun ve keçilerin otlatılması ile geçer. Kurak topraklar ve çetin coğrafi şartlar nedeniyle göçebeler hayvanlarını beslemek için sürekli olarak yağış alan ve taze ot sunan verimli toprakları araştırmakta ve bu arazilere göç ederek hayatlarını devam ettirmektedirler. Deveyi diğer havanlardan ayıran en önemli özellik sıcak iklime sahip çöl koşullarına karşı dayanıklı olması ve göçebe aileler tarafından göç sırasında binek hayvanı olarak kullanılmasıdır. Ayrıca diğer hayvanlar gibi, değerli et ve süt verimi nedeniyle ticari amaçlarla da kullanılmaktadır. Somalililerin diğer % 25'i şehir ve kasaba gibi yerleşim yerlerinde yaşamaktadırlar. Somali kültüründe evin reisi erkektir ve kabile lideri de kesinlikle bir erkek olmalıdır. Kabile lideri kabile adına kararlar alır bu durum, kabile mensuplarının itiraz edemeyeceği anlamına gelmemektedir. Antropolog Lewis'e göre, "Somali kabilelerinde tüm insanlar mecliste kabilenin üyeleridir ve hepsi politik tavrı içindedir".⁸

Somali'nin bayrağından anlaşılacağı gibi Somalililer Doğu Afrika'nın en kalabalık nüfusa sahip ulusudur. Somali bayrağının orta kısmında bulunan yıldız 5 Somali bölgesini temsil eder. Bu bölgeler; Güney Somali, Somaliland, Cibuti, Etiyopya'nın Ogaden bölgesi, Kenya'nın Garasi bölgesidir. Bu bölgelerde yaşayan Somalilileri temsil etmek için mavi rengin ortasında 5 üçgenli bir yıldız deseni bayrak olarak seçilmiştir. Bu yıldızın beş üçgeni Somali'nin Doğu Afrika'daki en büyük ülke olduğunu gösterir.⁹

Sömürge döneminde kuzey ve güney Somali toprakları birleşip coğrafi olarak büyük bir devlet meydana getirirken, maalesef Somali bayrağında ifade edilen 5 açılı yıldızın temsil ettiği diğer 3 bölge sömürgeci devletler tarafından komşu ülkelere verilmiştir. Somali topraklarına dahil olan Ogaden bölgesi Etiyopya'ya verilirken, Somali'nin diğer bölgesi olan Garisa da yine sömürgeci devletler tarafından Kenya'ya verilmiştir. Cibuti bölgesinde ise sömürgeci devlet olan Fransa tarafından Cibuti olarak ayrı bir devlet kurulmuştur.¹⁰ Buna

⁸ I. M. Lewis, *Peoples of Horn of Africa Somali, Afar, Oromo*, London: Haan Associates, 1994, s.10.

⁹ Lewis, a.g.e, s.10.

¹⁰ Cabdalla Cumar Mansuur, *Taariikhda Afka iyo Bulshada Soomaaliyeed*, Leicester: Looh Press, 2016, s.16.

göre Somali milleti Doğu Afrika'nın en kalabalık etnik grubunu oluşturmaktadır. Sömürgeci devletler tarafından komşu ülkelere verilen toprakların içinde yaşayan Somalililerin bazıları bu ülkelerin sistemi içinde adapte olarak bu ülkeler için görev üstlenirken, bazıları da 40 yıldır bu haksız paylaşıma karşı bağımsızlık mücadelelerini sürdürmektedirler.¹¹

1.5. SOMALİ'DE İSLAMLAŞMA SÜRECİ

1.5.1. Somali'de İslam Öncesi Baskın Dinler

Somali bölge olarak dünya tarihi bakımından çok eski bir tarihe sahip olan (eski Habeşistan toprağına dâhil olan) bir ülkedir. Kadim bir medeniyet havzasına dâhil olması sebebiyle Somali tarih boyunca dünyanın değişik yerlerinden ticaret yoluyla gelen insanların bulunduğu bir yer olmuştur. Özellikle eski medeniyetler arasında yer alan İran, eski Mısır, Yunan ve Roma medeniyetleri ile güçlü ilişkileri olan Somali'nin etkilerini konu ile ilgili yeterli akademik ve yazılı belgeler olmamasına rağmen, bölgede bulunan eserler ve diller tarihi bilimlerinde görmekteyiz.

Somali tarihi M.Ö ve M.S olarak iki ayrı dönem halinde incelenebilir. Milattan önceki döneme ilişkin bölgedeki eserlerde yaklaşık bu dönemde Mısır'daki Firavunlar hakimiyetine ait ticari gemilerin doğu Afrika'ya bugünkü Somali topraklarına yapmış oldukları ticari seferlerden bahsedilmektedir. Söz konusu eserler güvenilirlik ölçüsü bakımından zayıf olsa da Mısırlılar ile Somalililer arasında olan bu tür ticaret ilişkilerden sıkça bahsedilmektedir.

Somalililer'in Arap yarımadası ile ilişkileri sadece ticaret alanı ile sınırlı kalmamış, aynı zamanda evlilik yolu ile de Somali ve Arap toplumları arasında güçlü bir ilişki kurulmuştur. Milattan üç bin yıl önce eski Mısır firavunları Somali topraklarını "Tanrıların ülkesi" olarak biliyorlardı ve Mısırlılar Somali'yi "Punt" olarak adlandırmışlardı. Bugün Somali topraklarında bulunan Puntland bölgesinden, Mısır'daki tapınaklarda kullanmak için koku ve tütsü gibi ürünler alıyorlardı. Somali ve Mısır firavunları arasındaki ilişkiler sadece tütsü-güzel kokulu ürünler almakla sınırlı kalmamış, aynı zamanda bu ilişkilerin devamında

¹¹ *I.M Lewis, a.g.e,s.40.*

Mısır firavunları ve kraliyet ailesinin mensupları “Tanrıların ülkesi” olarak bildikleri Punt bölgesine daha sonra çeşitli ziyaretler de gerçekleştirmişlerdir.¹²

Bu tarihte Somali’de özellikle Punt bölgesine gelen Mısır firavunları bölge için en önemli olay olmuştur. Mısır kraliyetinin 8. Kraliyet ailesinin 5. hanedandan ve en ünlü kraliçesi Hatşepsut M.Ö. 1482’de Somali’nin bugünkü Puntland bölgesini ziyaret etmiştir. Bazı tarihçiler de firavunların soyunun Somali’nin Punt bölgesinden geldiğini ileri sürmektedirler. İleri sürülen bu iddia, giyim ve kuşamda görünüşteki benzerlikler ile firavunların kullandığı dil ve Somali dilindeki ortak bazı kelimelerin benzerliğine dayanmaktadır. Bununla birlikte küçük kızların erkekler gibi sünnet edilmesi gibi firavunların âdeti olan bazı uygulamalar Somaliler ve eski Mısır halkı ile firavunlar arasındaki kültürel ve tarihi bağları göstermektedir. Eski Mısır dillerinden Akadça ve Sümerce dillerindeki benzerlik de önemli bir ortak noktadır. Hayvanlara verilen isimler de Somali dilindeki “Arı, Lo, İdo,” (Keçi, Koyun, Sığır) gibi kelimelerle benzerlik göstermektedir. Ayrıca bu hayvanlardan özellikle büyük baş sığır veya inekler Firavunlar tarafından Somali’ye getirilmiştir. Bu döneme ait mezar kalıntılarında çıkarılan eserler de Mısırlıların bu bölgenin etkisinde kaldıklarını, dahası mistik ve tanrısal bir yer olduğuna inandıklarını göstermektedir.¹³

Mısırlılar, zürafalar, panterler ve çitalar, fildişi, sakız ve tütümler gibi nadir eşyalar için ticaret yapmışlar, Pigmeler ve cüceler de bu bölgeden mal olarak alınıp satılmıştır. Ayrıca bu dönemde Somalilerin Punt bölgesinde yaşayan cücelerini tanrı olarak inandıkları Bes’in tasviri Mısırdaki Harkhuf’un mezarı içinde bulunması Mısırlıların bölgedeki ilişkilerin için önemli bir kanıt oluşturmaktadır. Diğer tarafta Somalilerin İslam’dan önceki baskın dinleri konusunda net bilgi olmaması veya o dönemdeki şartlar sebebiyle bugünkü gibi Doğu Afrika’da ayrı ve birbirinden bağımsız ülkeler olmaması, Somalilerin Doğu Afrika’da

¹² Omer Mohammed Warsame, *İslamin Somaide girişi*, y.y, t.y, s.2

¹³ Katharine Viola, *Somali’de İslam öncesi din*, makale <http://classroom.synonym.com>.

yaşayan Afar, Saho, Oromo ve Beja halklarından ayrı olarak incelenmesini imkânsız kılmaktadır.¹⁴

Genel olarak söz konusu dönemde bu bölgedeki baskın dinler konusunda aşağıda bahsedileceği üzere, Somali, Afar, Saho, Oromo ve Beja halklarının güneydoğu halkları olarak paylaştığı çok fazla ortak değer vardır. Bu dört etnik unsur ve bölgede varlığını sürdüren diğer kavimler sosyal, kültürel, inanç, dil ve sima olarak benzerlikler göstermektedirler. Güney doğu halkları olarak Kuşetik etnik kimliği altında girmektedirler. Kuşetik genel olarak Doğu Afrika’da yaşayan dil, inanç, tarih, kültür ve sima benzerliği olan insanları birleştiren ve tanımlayan ortak bir addır ve kuşetiklerin aynı soydan geldiklerine inanılmaktadır.¹⁵ Genel olarak Somalililerin diğer kuşetik milletler gibi tam olarak inançlarının ne olduğunu kesin olarak söylemek zordur. Çünkü buna kanıt olarak bir delil bulunmamaktadır. Fakat kuşetik milletlerin İslamdan önce baskın olan inançları incelenirken bu bölgede yaşayan Somalililerin de bu şemsiye tanım altında incelenmesi gerekmektedir.

İslamdan önce Somalililer’in inancının merkezinde Gök tanrısı “Waq” bulunuyordu. Wâq kelime anlamı olarak âlemin ve tüm canlıların sahibi, yeryüzünün güçlü ve ölmez tanrısı olarak bilinmektedir. Waq ruhlarının hiyerarşisi, bu bölgede İslamdan önce baskın olan inanç sistemini ifade etmektedir. Bu inanç sistemine göre cinler, İslam inancı ve semavi dinlerin aksine doğaüstü ruhlar olarak kabul ediliyordu. Ayrıca, şekilden şekile giren ghouller “insanlar zihninde hayalı bir şekilde var olan tanrı tasavvuru” ve kaya oluşumları veya kuyular gibi peyzaj özellikleri yaşamın inancı olarak benimsenmişti ve kentlerde yaşayan insanların kurban kesip dua ettiği, tanrılara adanmış kurban alanları vardı.¹⁶

Gök tanrısı inancı milattan önceki dönemde başladığına inanılan ve günümüze kadar varlığını sürdüren bir inançtır. Bugün bile Kenya’nın Tana Riva civarlarında ve Etiyopya topraklarında biçim değiştirmiş olarak hala devam etmektedir. Gök tanrısı inancının merkezinde semavi dinlerin aksine, doğaüstü tabiat varlıkları ve ruhlar yer almaktadır. Bağlı

¹⁴ Mansuur, a.g.e, s.96.

¹⁵ Mansuur, a.g.e, s.96.

¹⁶ I.M lews, a.g.e, s.41.

olunan bir yaratıcı varlığı bulunmayan bu inanç biçiminin, yazılı kaynakları da mevcut değildir. İnsanların doğası gereği yaşamın var olduğu her dönemde insanlar bir kurtarıcı arayışının içinde olmuşlardı ve her zaman sığındıkları bir güç ve dua etikleri bir kutsal varlığa ihtiyaç duymuşlardı. Kurtarıcı arayışında olan insan toplulukları zamanla Tanrının çok yüce olduğuna ve gökte oturduğuna karar vermişlerdir. Waq inancı olarak Tanrı hayatın merkezindedir ve bu tanrı semavi dinlerin tanrı tasavvurundan farklıdır. En basit haliyle gökte bir tanrı olduğu inancıdır. Waq inancında Tanrı'dan ziyade, tabiat ve doğa varlıklarına olan inanç baskındır. Oroma dilinde “Waaqa”, Somali dilinde ise “Eebe” kelimeleri tanrı olarak geçmektedir. Etkisi ve kutsallığını zamanla kaybetse de Wâq kelimesi Somalililerin arasında yer (Ceel-waaq) ve ad (Jid-wâq Ogaden kabilesine bağlı) olarak kullanılmaya devam edilmektedir.¹⁷

Diğer yandan İslam öncesi bölgede Yahudilik, Hıristiyanlık ve Putpereslik inancına mensup olan halklar da yaşamaktaydı. Fakat Somalililerin bölgede var olan Hıristianlık ve Yahudilik dinlerini tam olarak kabul ettiklerini temellendirecek kanıtlar bulunmamaktadır. Somalililerin (Xeeri) din dışındaki geleneksel kurallarının İslamiyet ile bağdaşmayan kısımlarının başka inançlardan ilham alınarak çizildiğini ve şekillendiğini söylemek mümkündür. Ama Somalililer İslam dinine geçtikten sonra sürekli diğer dinlerin mensublarına karşı olumsuz bir tutum içinde olmuşlardır. Yerel dilde “Mingiz” olarak bilinen şifacılar bulunmaktadır. Cinlerin insanların içine girerek konuştuğu ve sonrasında da bu kişilerin cinnet getirmesine neden olduğuna inanılmakta ve böyle kişiler hasta kabul edilerek Mingiz adı verilen bir falcı kadın veya erkeğe götürülmektedir. Bu cinlerin Mingiz'den çeşitli isteklerde bulunması sonrasında kişinin ailesi Mingiz'in yardımı ile cinlerle pazarlık yapmaktadır. İslam inancında yer almayan bu gibi gelenek ve inançların, diğer dinlerin ve inanç sistemlerinin kalıntıları olarak kabul edilmektedir.¹⁸

Halk tarafından benimsenmiş ve günümüze kadar gelen bir diğer kültürel uygulama da, Somali'nin Jubba ve Şebelle bölgelerinde bir ritüel olarak her sene tekrar edilen Nevruz

¹⁷ Mansuur, age, s.107.

¹⁸ Somali history, Ebe waaq, somalispot, y.y., t.y, s.16. <https://www.Somalispot.com/threads/the-ancient-religions-of-eebe-waaq-dhaqankii-eebe-waaq.2179/>.

bayramı kutlamalarıdır. Her yıl yaz mevsimi başlangıcında kutlanan bu bayram iyilik ve güzelliği müjdeleyen bir olay olarak kabul edilmektedir. Somali’de bu bayram nedeniyle her yıl Nevruz şenliği düzenlenmektedir. Nevruz bayramı; Somali’de İslamiyet öncesi inançlardan dolayı kutlanan bayramlardan biridir. Günümüzde ise Nevruz Somali’de Orta Jubba, Aşağı Jubba, Aşağı Şebelle, Etiyopyanın Ogaden bölgesi, Somaliland bölgesi Mudug ve Banaadir bölgelerinde her sene yaz ayının gelişi ile birlikte kutlanmaktadır. Nevruz Somali dilinde “Dab-shid” olarak bilinmektedir. Nevruz Somali kültüründe Ağustos ayının ilk dört gününde kutlanmakta olup, sene takviminin başlangıcı olarak kabul edilir. Nevruz’un bin yıl önce Ağustos ayında İranlıların Somali’nin Zeylac şehrine gelişi ile başladığına inanılmaktadır. Nevruz sadece bir bayramdan ibaret değil aynı zamanda tarih sayıları, yağmur dönemleri, güneşin seyri, yıldızların seyri, rüzgârın hızı ve etkisi, hayvanların doğum zamanları ve yılın kalan aylarının önemli günlerinin ölçü alındığı bir zaman dilimidir. Nevruz kutlaması yapılırken şu üç şeye dikkat edilir:

1. Bu gecenin yağmurlu olup olmadığına, yağmur yok ise;
2. Yağmur taşıyan bulutların semada olup olmadığına, bulut yok ise
3. Şiddetli rüzgârların olup olmadığına dikkat edilir.

Somaliland bölgesindeki özellikle Burco ve etrafındaki şehirlerde; Nevruz gecesinin yağmurlu olmasının kötü bir kısmet, açlık ve savaş getireceğine, yağmurun şiddetine göre ise “ çok yağarsa “ çok kan akacağına inanılmaktadır. Ülkenin diğer bölgelerinde ise özellikle nevruz gecesinin yağmurlu bir geceye denk gelmesinin sene boyunca yağmurlu, toprakların bereketli, ürün hasadının bol ve insanların huzur ortamında yaşayacağı bir dönem anlamına geleceğine inanılmaktadır. Somali’de her yıl çeşitli bölgelerden insanlar kutlamaları izlemek için Afgoye, Marka ve Barave şehirlerine gelmektedir. Dua şeklinde yapılan törende yazın gelişi, barışın ve refahın göstergesi olarak kutlanır. Kurbanlar kesilir, insanlar ateşin etrafında toplanır ve üzerinden atlarlar. “ Kadın veya erkek farketmeden” bölgede yaşça en büyük kişi dua okuduğu suyu evlerin etrafına serper ve hep birlikte “şerler defolsun” anlamına gelen “Shooshoo bax” diyerek dua edilir.

. Nevruz kutlamaları için yapılan tören danslarla sonlanır.¹⁹ Ateşin hastalığı iyileştirici ve kötülükleri uzaklaştırıcı özelliği olduğuna inanılır ve ateş bu insanlar arasında kutsal olarak kabul edilmektedir. Son yıllarda bazı bölgelerde faaliyet gösteren eş-Şebâb örgütü bu tür uygulamaların İslam anlayışına karşı olduğunu söyleyerek bu kutlamalara katılanları cezalandırmaktadır. Somali dil ve edebiyatında da büyük yeri olan Nevruz bayramı Somali'nin ünlü müzisyenlerinden Mohamed Suleyman Tubec ve Halima Khalif Magol tarafından birlikte seslendirilen bir müzik parçasında aşağıdaki şekilde yer almıştır:

“Nevruz bir bayramdır dünyaya barış getirir.
Aşk nurdur sevgilim, aşk nurdur hayatım
Bizim de nasibimiz herkesin nasibi, acaba hep birlikte olur muyuz?
Aşk senin sayende hep var olsun
Nevruz bir bayramdır dünyaya barış getirir
Aşk ateştir sevgilim aşk ateştir hayatım
Aşk beni yaraladı ve hiç kıpırdamıyorum
Seni sevdiğim kadar seviyorsan
Veya bana karşı alçak gönüllü isen tabi ki hep birlikte oluruz.”

Somali'de İslam'dan önce baskın olan dinler, İslam'ın bölgede yayılması ile birlikte İslam ile yer değiştirirken, bu dinlerden kalan bazı ayin ve ritüeller günümüze kadar varlığını korumaktadır. İslam'dan önceki inanışlardan bazılarını halk Allah'a ortak koşmak olarak görürken, bazıları da geçmiş dönemlerden kalan hurafe olarak kabul etmektedir. Her yıl bu ayinleri düzenleyenler de bir inanç gereği değil, korunması gereken bir kültürel miras olarak bu ritüelleri sürdürmektedirler. Bahsettiğimiz çeşitli dinler, bu dinlere ait inanç ve ritüeller bölgedeki halkların diğer halklarla etkileşimi sonucunda meydana gelirken, diğer bazı inanışlar da yerel inançlar olarak bölge halkına has bir özellik arz etmektedir. Hıristiyanlık, Yahudilik gibi günümüze kadar gelen semavi dinler İslam öncesi dönemde de var olan inanç sistemleri iken, İslam dini geldikten sonra bazı inançların etkisi azalmış ve din olma özelliğini yitirmişlerdir.

1.5.2. Erken Dönemde İslam'ın Somali'de Yayılışı

¹⁹ Abdalla Omar Mansuur, tariikhda Afka iyo bulshadda Somaliyeed , s.114.

Somali halkı Afrika tarihinde çok kadim bir millet olarak geçmektedir. Somali ayrıca İslam'ın Afrika'ya gelişi ve yayılışında önemli rol alan bir millettir. Erken dönemde Somali'de İslam'ın gelişi ve yayılışı ile ilgili net bir bilgi bulunmamaktadır. Bunun sebebi de Somali halk arasında okuryazarlığın az olması ve eskiden kalan yazılı kaynakların bulunmamasıdır. Somalililerin erken dönemde İslam ile nasıl tanıştığı konusu tarih kaynaklarında üç farklı yaklaşım veya görüşle açıklanmaktadır.

Birinci görüşe göre Somalililer, İslam dininin Somali'ye ulaştığı dönemi kapsayan yıllarda İslam'ı kabul etmişlerdir. İslam'ın Mekke'de yayılışı ile birlikte getirdiği baskıların dayanılmaz hale geldiği bu dönemde, Hz. Muhammed (S.A.V.) sahabelerine Afrika'ya hicret etmelerini emretmiş ve daha sonra sahabeler de Habeşistan'a hicret etmişlerdir. Somalililerin bu dönemde Habeşistan'a gelen sahabelerden İslam dinini aldıkları ve o dönemden beri Müslüman oldukları söylenmektedir.

İkinci görüş ise İslam'ın Habeşistan veya Somali'de yayılışının bölgeye yapılan birinci Habeşistan hicreti ile başladığı tezi kabul görmemektedir. Bu görüşü benimseyen bazı tarihçiler Habeşistan'a yapılan 1.Birinci Hicret ile bölgedeki halkın İslam'la tanışmasının mümkün olmadığını öne sürmektedirler.²⁰ Bu tarihçiler Birinci Hicret ile gelen sahabelerin bölge halkı ile kaynaşma konusunda zorlandığını ve yabancılık çektikleri için bölgedeki halka dini tebliğ etme fırsatı bulamadıklarını belirtmektedirler. Ayrıca bu dönemde Habeşistan'ın baskın dini olan Hristiyanlık mensuplarının bölgeye hicret yolu ile gelen Müslümanların Habeşistan topraklarına sığınmasından hariç başka imtiyazlar verilmesine karşı çıktıklarını ve Hristiyan papazların da Müslümanlara karşı mukavemet göstererek Müslümanların İslam dinini yaymasına fırsat vermedikleri görüşünü savunmaktadırlar.²¹

İslam'ın Afrika'ya ulaşması ve Habeşistan'da yayılışı ile ilgili Üçüncü Görüş de bazı tarihçilerin kendi tarih kaynakları ve araştırmalarında tespit ettikleri üzere, İslam'ın Habeşistan'da yayılışını Emevi dönemi sonrasına dayandırmaktadır. Emevi halifesi

²⁰ Mohamed en-Nakiri, *intişaru'İslâm fi Şark Afrikiya ve Munahadatu'l-Garbi Lehu*, Riyad: Dar el-mirrih. 1982 s.83.

²¹ Aydarus bin sharif Buğyatü'l-Âmâl fi Tarihi's-Somâl,Asyat: es-selâm s.48.

Abdumelik bin Mervan döneminde İslam âleminde yaşanan iç karışıklıklar ve siyasi ihtilaflar yüzünden Müslümanların parçalanması nedeniyle bu iktidar savaşlarından kaçan Müslümanlar bölgeye gelmişlerdir. Bu Müslümanlar, güvenli liman olarak bildikleri Habeşistan'a sığınmak için Afrika'ya gelmişler ve burada güven içinde samimiyetlerinden, misafirperverliğinden ve hoşgörülüğünden emin oldukları bölge halkına tebliğ yolu ile İslamiyet'i anlatmışlardır.²²

İslam'ın Doğu Afrika bölgesine gelişi ile ilgili yukarda incelediğimiz görüşlerin hepsinde de bilimsel olarak doğruluk payı olsa da, bu tez çalışmasında birinci görüşten yola çıkarak İslamiyet'in Habeşistan'a gelişi ve Somali halkı tarafından benimsenmesi esas alınmıştır. Tez çalışmasında birinci görüşün diğer görüşlere göre tercih edilmesinin temel nedeni, hem Habeşistan hicreti ile ilgili tarih kaynaklarda bazı bilgilerin mevcut olması ve birinci hicretten itibaren bu bölgede İslam'ın yayılışı, hem de Habeşistan halkı ile Arap yarımadasındaki halklar arasında İslamiyet önceki dönemde de ilişkilerin bulunmasıdır. Bu görüş tüm bu anlatımlarına bakıldığında en makul olan görüş olarak ortaya çıkmaktadır. Zira diğer görüşlerde zaten İslam'ın Afrika'ya gelmesinden ziyade, İslam'ın Afrika'daki yayılışının dönemleri vurgulanmaktadır.

Yukarıdaki mezkur sebeplerden dolayı İslam'ın Somali'ye gelişinin, Birinci ve İkinci Habeşistan hicretleri ile başladığını söylemek mümkündür. Zira hicret döneminde sahabelerin Afrika'ya ayak bastıkları yer olan Somali'nin sahil şehri Zeylac'tan Kenya sahillerine ve Cibuti'den bugünkü Etiyopya topraklarında olan Kasuma kadar uzanan büyük coğrafya bütünlük arzeden bir bölgeydi. Zeylac Afrika'nın önemli limanlarından olan küçük bir şehirdir ve hicretten önce Mekke'den kaçan Müslümanların Afrika'ya gelirken ilk kullandıkları liman şehridir. Zeylac daha sonraki dönemlerde Afrika İslam tarihinde önemli bir şehir olarak anılacaktır. Rivayetlere göre hicri 2.yy'dan önce bu şehirde mescittül-kibletteyn adlı iki mihraplı bir mescit olduğu yönündedir. İslam'ın Somali'ye çok erken bir dönemde geldiğini net bir şekilde ispatlayan kanıtlardan en önemlisi de bugün bile bölgede var olan bu camiidir. Daha sonra misafir sahabeler Etiyopya'nın ortasında bulunan ve

²² İbrahim Cawale, Dirka Somalia s.54.

Habeşistan'ın merkezi olan Aksum şehrine geçeceklerdir. Perpilus'un yazdığı ticaret kılavuzu olan Erthyraei kitabına göre Aksum ticaret ve deniz ürünlerinin teşhiri ve satışının yapıldığı bir toplama yeridir.²³

1.5.2.1. Habeşistan Hicreti

İslam'ın Mekke'de ortaya çıkış döneminde Araplar Kâbe etrafında inşa ettikleri ve kutsadıkları Putlara ibadet ediyorlardı. O dönemde Hz. İbrahim'in dini zayıflamış ve putperestlik inancı halkın dini haline gelmiştir. Bu dönemde İlahi kanunun yeryüzünde hâkim kılınması için halkın içinde kendileriyle aynı dili konuşan ve Emin olarak bildikleri Mekke'nin ileri gelen Kureyş kabilesine mensup bir kişi olan Hz. Muhammed'e (S.A.V.) bu görev verilmiştir. Hz.Muhammed ona gelen vahiy doğrultusunda insanları davet etmeye başlamıştır. Mekke'de ortaya çıkan bu dine Hz. Muhammed'in en yakını olan ailesi bile karşı çıkacaktı. Putperest inanca sahip Mekkeliler ona 260 tane putun yapamadığını sadece bir Tanrı mı yapacak diye itiraz edeceklerdi. Durmadan gündüz gece tebliğ çalışmalarını sürdüren Hz. Muhammed, Allah'ın İslam nuru ile kalplerini genişlettiği küçük bir grup sahabeleri ile devam etmiştir. Mekke'li müşrikler Hz.Muhammed ve sahabelerin Mekke'de özgürce ibadet etmelerini engellemek için her türlü zulüm ve zorbalığı yapmışlardır. Mekke, Müslümanlar için artık yaşanmaz bir yer haline gelmişti. Günden güne artan bu eza ve cefalar, dinî ibadetlerini de gönül rahatlığı içinde yapma imkânını ellerinden almıştır.²⁴

Müşriklerin sahabelere eziyet ve kötülük yapmaktan vazgeçmeye niyetleri yoktu. Artık Müslümanlar için Mekke yaşanabilir ve güvenli bir yer olmaktan çıkmıştır. Mekkeli müşriklerin davranışlarına dayanamayan sahabelerin halini gören Hz. Muhammed de “Siz, bâri yeryüzüne dağılın! Allah Teâlâ sizi yine bir araya getirir” dedi. Sahabeler, “Yâ Resûlallah! Nereye gidelim?” diye sordular ve işaret parmağını Doğu Afrika'nın olduğu tarafa uzatarak “Siz Habeş ülkesine gitseniz iyi olur! Habeş hükümdarının yanında hiç kimse

²³ İbn Hişam, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, Beyrut: Daru'l-İhyâi't-Turâsi'l-İslâmî, 1971, c.1, s.344; Muhammed Rıza, *Muhammed Resûlullah*, Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiye, 1975, s.97.

²⁴ İbn Hişam, a.g.e., s.368.

zulme uğramaz. Orası doğruluk yurdudur. Umulur ki Allah, sizi orada ferahlığa kavuşturur” buyurdu.²⁵

Bu tavsiyeleri üzerine sahabeler hicret yolcuğu hazırlıklarına başlamışlar ve 11 erkek, 4 kadın olmak üzere 15 kişilik bir Müslüman göçmen grubu Afrika’ya doğru yola çıktılar. İslam’ın ilk hicreti olarak nitelendirilen bu göç ile sahabeler dinlerini, namuslarını ve canlarını kurtarabilmek için yurtlarını, mal ve mülklerini ailelerine terk ederek Peygamber’in tavsiyesi ile tevekkül ederek Habeşistan’a doğru yola çıktılar. Günlerce süren yolculuk sonucunda Somali’nin Zeylac bölgesinde Afrika’ya giriş yapan sahabeler Habeş kralı Necâşi olmak üzere tüm Habeşistanlılar tarafından hoşgörü ile karşılandı. İslam’da ilk hicret kafilesi şu kişilerden oluşuyordu: Hz. Osman ve hanımı Hz. Rukiyye, Zübeyr b. Avvam, Ebû Huzeyfe b. Utbe ve hanımı Sehle, Mus’ab b. Umeyr, Abdurrahman b. Avf, Ebû Seleme ve ailesi Ümmü Seleme, Osman b. Maz’un (kafile reisi), Amir b. Rebîa ve ailesi Leylâ, Süheyl b. Beydâ, Ebû Sebre b. Ebî Rühm ve hanımı Ümmü Külsüm. İlk hicret grubu içinde yer alan Hz. Osman ve eşi Rukiye herkesten önce yola çıktıklarının haberini alan Hz. Muhammed, “Lût Peygamberden sonra ailesini yanına alıp Allah yolunda hicret eden ilk insan, Osman’dır” buyurdu.²⁶

Gerçekten de sahabeler Habeşistan’a vardıkları zaman iyi karşılandılar ve inançlarına göre hür bir şekilde ibadet etmeleri sağlandı. Bölge halkı onlara sahip çıktı ve huzurlu bir hayat imkânına kavuştular. Onlara yapılan iyiliği de “Biz burada hayırlı bir komşuluk, dinimize dokunulmazlık gördük. İncitilmedik. Hoşlanmadığımız bir söz de duymadık. Huzur içinde Rabbimize ibadet ettik” diyerek memnuniyetlerini dile getirmiş oldular. Habeşli halkın misafirperferliği ve Müslüman muhacirlere karşı olumlu tutumunu duyan Mekke’deki diğer ezilmiş Müslüman zümre için artık Habeşistan’ın güvenli bir liman olduğunu kanıtlanmıştır ve hicret için Hz. Muhammed ile yapılan istişare sonucunda ikinci Habeşistan hicretinin başlaması kararlaştırılmıştır. Peygamber’in amcası Ebu Talib’in oğlunun liderliğindeki 2. grup da Habeşistan’a hicret etmişlerdir. Öncekine göre biraz daha

²⁵ İbn S’ad, a.g.e, s. 203.

²⁶ İbn Kesir, a.g.e, s.21.

fazla sayıda olan 2. Grup 10 tanesi kadın olmak üzere 92 kişilik bu kabile olarak Afrika sahillerine güvenli bir şekilde ulaşmışlardır.²⁷

Hz.Muhammed'in sahabelerine hicret için Habeşistan'a gitmelerini işaret etmesinin altında yatan önemli gerekçeler vardır. Doğu Afrika ile Arabistan arasında var olan ve milattan öncesine kadar uzanan ticari ilişkiler bu gerekçeler arasında en önemli olanlardır. Necâşî'nin bizzat Hz.Muhammed'in dile getirdiği gibi adil ve güvenilir bir kral olması ve böyle bir kralın yanında zulüm görülmeyeceği inancı, hicret için Habeşistan'ın tercih edilmesinde rol oynayan bir diğer önemli husustur. Habeşistan halkının ve kral Necâşî'nin saf hıristiyan ve ehl-i kitap oluşları, diğer önem arzeden hususlar olarak zikredilebilir. Bir ehli kitab ile bir Müslüman semavi dinleremensubiyet gibi ortak bir paydaya sahipken , bir Müslüman ile bir mürşriğin ortak özellikleri yoktur. Bunun içindir ki hicret eden sahabeler ile bölge halkı Mekke müşriklerinden daha yakın bir ilişki kurabilmişlerdir. İleri sürülen bu görüş daha sonra Necâşî ile sahabelerin Hz. İsa hakkındaki sohbetlerinde, Hz. Cafer'in o muhteşem ve tarihe iz bırakan konuşmasından sonra Necâşî'nin "Bizimle sizin aranızda bu hususta şu çizgi kadarlık bir fark var. Zaten biz de onu, sizin söylediğinizden başka bir şekilde telâkki etmiyoruz" demesi, bu gerçeği doğrular niteliktedir.²⁸

Bütün bunlardan daha önemli olan bazı hususlar müspet sonuçların doğmasına sebep olmuştur. İslam artık ortaya çıktığı ortam ve iklimden çok farklı olan Afrika'ya ilk defa gelmiş oldu. Müslümanların Mekke dışında dini ibadetlerini özgürce yerini getirebilecekleri bir yerleri olacaktı. İslam Afrikalı toplumların içinde yayılacak ve güçlü olacaktı. İslam nurunu söndüremeyeceğini anlayan müşrikler telaşa kapıldılar ve zulümden kaçan Müslümanları Afrika'da rahat bırakmayıp Habeşistan'a geldiler.²⁹

1.5.2.2. Müşrikler Müslümanların Peşinde

Müslümanların Habeş ülkesine gelmesi ve gelecekteki bu tür gelişmeler neticesinde Müslümanların güçlenmesinden endişe eden Mekke'li Müşrikler aralarında konuştular ve

²⁷ Muhammed en-Nakirî, İntişaru'l-İslâmî fi Şarki Afrikiya ve Munahadatu'l-Garbi Lehu, Riyad: Dar el-Mirrih, 1982, s.83.

²⁸ İbn Hişam, es-Sîretü'n-Nebeviyye, Beyrut: Daru'l-İhyâi't-Turâsi'l-İslâmî, 1971, c.1, s.344.

²⁹ Muhammed Rıza, Muhammed Resûlullah, Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiye, 1975, s.97.

elçiler gönderip hicret eden Müslümanları, Necâşî'den istemeye karar verdiler. Amr b.Âs ve Abdullah b. Ebi Rebia başkanlığındaki bu grub türlü yalan ve iftiralar uydurarak dinlerinden dönmüş bir takım akılsız gençler olarak nitelendirdikleri mühacir Müslümanları kendi memleketlerine götürmek için Müslümanları onlara teslim edilmesini Habeş kralı Necâşî'den istediler. Adaleti ile ün kazanmış Necâşî de mühacirler hakkındaki iddiaları onlardan dinlemek istedi. Hz.Cafer'in o muhteşem konuşması ile gözyaşlarını tutamayan kral müslümanların iade edilmeyeceğini ve Habeşistan'da diledikleri yerde ve diledikleri şekilde yaşayabileceğini söyleyerek Mekke'li müşriklerin planını yerle bir etmiş oldu. Habeş kralı Necâşî de daha sonra Müslüman olmuştur. Hz. Muhammed ile de defalarca hediyeleşmişlerdir. Bu gelişme sonrasında İslam Afrika'da güçlü bir şekilde yayılmaya başladı. Muhacir Müslümanlar Mekke'ye dönmeden önce bu bölgede çeyrek asır yaşamışlar, daha sonra bir kısmı yanlarına Habeşli yeni Müslümanları da alıp cihad savaşlarına katılırken, bir kısmı da Hz.Muhammed'in Medine hicretinden sonra Medine'deki sahabelere katılmışlardır. Bölgeye gelen ilk Müslümanlardan sonra farklı zamanlarda Habeşistan yine Müslüman memleketlerden göçler almıştır.³⁰

1.5.2.3. Bölgeye Gelen Diğer Muhacir Gruplar

Hız.Muhammed'den sonra Müslümanların arasında çıkan anlaşmazlıkların getirdiği savaşlardan kaçan bazı Müslümanlar evvelden beri bildikleri Doğu Afrika topraklarına göç etmişlerdir. Deniz yoluyla bölgeye ulaşan göçmenler, sahil şehirlere yerleştiler. İslamiyet Medine'ye ulaşmadan önce İslamla tanışan Somaliler,İslam dini Mekkeli müşriklerin baskısından kaçan sahabeler tarafından almıştır. Bazı araştırmacılar her ne kadar islam dini ilk hicretten itibaren direkt Somali sahillere gelen sahabeler tarafından getirildiğini iddia etseler de tarih kaynaklarında bu tür bilgiler acik bir şekilde yer almamaktadır. Makul yorum ise Arabistan'a en yakın olan Eritre sahillerinin bu maksatla kullanılmış olması ihtimalidir. Ayrıca ikinci seçenikle ilgili açık bir kanıt bulunmamaktadır. Müslümanların Afrika'da yerleştikleri diğer önemli şehir ise Etiyopya'nın Tigre bölgesinde yer alan Aksum şehridir.³¹

³⁰ Ahmed Abdullah Riiraş, Keşfu's-sudûl an Tarihi's-Somâl ve Memâlikihim es-Seb'a, Mogadişu: Mogadişu Devlet Yayınlar, 1974, s.70.

³¹ En-Nakirî, a.g.e, s.86.

Bölgenin stratejik konumundan dolayı dönemin tüccarlarını rahatsız eden korsanlara karşı politika geliştirmek ve tüccarların mallarını muhafaza etmek için İslam'ın halifesi Hz. Ömer bölgeye birlikler göndermiştir. Bu amaçla gelenler daha sonra bölgede yaşamaya devam etmişlerdir. İslam daha sonra Hz. Osman döneminde ticaret yoluyla Afrika kıtasında yayılmaya başlamıştır. Ayrıca farklı sebeplerden ötürü İran, Şam, Arabistan'dan bölgeye gelen Müslümanlar vasıtasıyla İslam dininin Somali'de yayıldığına inanılmaktadır. Daha önce Müslümanların tebliğ çalışmaları gayri resmi şekilde devam ederken, bölgeye ticaret için gelen Mahzumoğulları ve bölgede yaşayan Müslümanlaşmış Somalililer tarafından kurulan Şawwa sultanlığı tebliğ çalışmalarını devletin resmi görevi olarak sürdürmüştür. Yeni kurulan sultanlık Somali'nin İslamiyet'in ulaşmadığı iç kesimlerinin ve bölgedeki diğer halkların da İslamlaşmasına katkı sağlamıştır. Bölgeye gelen en önemli göçlerden biri de Hz. Muhammed'in vefatından sonra Müslümanlar arasında çıkan iktidar ve itikadi savaşlardan etkilenmemek için bölgeden ayrılan Müslüman göçmenler tarafından oluşturulmuştur. Emevi halifesi Abdülmelik bin Mervan'a karşı gelen bir takım Müslümanlar halifenin baskısından kurtulmak için bölgeye göç etmişlerdir.

Haccac bin Yusuf'un zulmünden kaçan Zeydiler daha önce Umman'a yerleştiler. Emeviler tarafından isyancılar olarak nitelendirilen Zeydiler, Emevi halifesi Abdülmelik bin Mervan tarafından gönderilen askerler ile Umman'da savaşmış ve daha sonra savaşı kaybeden Zeydiler Doğu Afrika'ya göç etmek zorunda kalmışlardır. Bu Zeydi grup bugünkü Somali'nin başkenti Mogadişu'da yerleşmişlerdir. Uzun süre Somalililerle birlikte yaşayan Zeydiler tebliğ çalışmaları yapmayı da ihmal etmemişlerdir.

İnsanı, yaşam şartları ve kültürel farklılıkları olan bu bölgeye yeni gelen Müslümanların bir takım zorluklar yaşadıkları söylenebilir. Bölge halkı ile uyum içinde birlikte yaşamak için bir taraftan dini öğretmekle halkla iç içe olurken, diğer tarafta da Somaliler ile bölgedeki diğer halklarla ticaret faaliyetleri yapmaya başladılar. Abbasi hilafeti döneminde Bahreyn tarafındaki bölgede yaşayan Şii Karmatiler ve Abbasi halifesine bağlı bazı kabileler Somali'ye göç etmeye başladılar. Sünni olan bu grub İslam'ın Somali'de yayılışında önemli rol oynamış ve Marka, Barave gibi sahil bölgelerine yerleşmişlerdir. Bölge halkları ile iyi ilişkiler kuran bu grup sayı olarak bölgeye gelen diğer Araplar'dan daha

fazla nüfusa sahiptiler. Ayrıca El-Ahşa'dan gelen bu grup Zeydiler'den daha aktiflerdi. Bölgede bu grubun gelişi ile şehir nüfusu daha da kalabalıklaşmış ve ticari döngü de artmıştır. Yedi kardeşin önderliğindeki bu grup daha sonra Zeydiler ile aralarında çıkan anlaşmazlıklar yüzünden Zeydiler'i Somali'nin iç kesimlerine göç etmek zorunda bırakmışlardır. Bahreyn tarafından gelen bu yeni sunni Müslüman grubun kurdukları eğitim merkezleri Somali'nin sahildan uzak bölgelerden ticaret ve diğer ihtiyaçları için sahil şehri Mogadişu, Marka ve Barave'ye gelen Somalililerin ilgisini çekmiş ve insanlar yeni din hakkında bilgi almak için şehre akın etmeye başlamışlardır.³²

Bu dönemde Somali sahillerine kadar gelenler arasında bugüne kadar Somali sahil şehirlerinde varlığını sürdüren ve artık Somalileşmiş (shanslı) Şaşılar yer almaktadır. Şırazlı sultanlığına mensup bu grup Cengizhan döneminde Moğol istilasından kaçıp Somali'nin Marka, Barave ve Mogadişu gibi sahil şehirlerine yerleşmişlerdir. Bu grup da İslam'ın Somali'de özellikle Jubba ve Şebelle bölgelerine yayılmasında çok önemli rol oynamışlardır. Şaşıların çoğu el sanatları ile uğraşan ve deniz ürünleri satan bir gruptur ve bugün bile şehrin sahil kesiminde ve Mogadişu'da Xamarweyne, Abdulazız, Xamarjabjab, Şanganı gibi sahil kenarındaki ilçelerde yaşamaktadırlar. Şeyh Abba, Şeyh Suufi, Şeyh Waliyow Adde gibi Somali'nin ileri gelen alimlerinin Şaşılar arasından geldiği bilinmektedir.³³

Somali'nin İslamlaşma sürecinde etkili olan başka gruplar da vardır, ancak yeterli bilgi ve kaynak olmadığı için bu çalışmada yer verme imkânı bulunamamıştır. Yukarıdaki bilgiler ışığında anlaşılacağı gibi Somali'de farklı mezheplere sahip Müslüman grupların kimi ticaret amacıyla, kimi de sığınmacı olarak Doğu Afrika kentlerine kadar gelmiştir. Yukarıda da ifade edildiği gibi, Somali ilk defa Hz.Muhammed'in tavsiyesi ile Mekke'den Habeşistan'a gelen sahabelerden dolayı İslam ile tanıştı. Somalililer, izleyen süreçte yeni göçlerle tamamen Müslüman olurken birbirlerinden farklı meşreb ve mezhep mensubu grupları ülkelerinde misafir etmişlerdir. Bu kadar farklı mezhepleri misafir eden Somalililer'in bugün

³² Aydarus bin Şerif Ali, Buğyatü'l-Âmâl fi Tarihi's-Somâl, Asyut: es-Selâm, s.48, 57; Şerif Ali, age, s.53.

³³ Muhammed Muhtar, İntişâru'l-İslâmi fi's Sômâl, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kahire: Ezher Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1973, s.11.

nasıl sade ve yekpare bir Ehli Sünnet, Sünnü/Şafii, inancına sahip oldukları hala tam olarak izah edilememiştir.³⁴

³⁴ Ebi Abdillâh Muhammed bin Muhammed el-İdrisi, Nüzhetü'l Müştâk fî İhtirâki'l-Âfâk, c.1, Kahire: Mektebetü's-Sekâfeti'd-Diniyye, 2002, s.58.

İKİNCİ BÖLÜM

MODERN DÖNEMDE SOMALİ VE DEVLETLEŞME SÜRECİ

2.1. SOMALİ'NİN SÖMÜRGE DÖNEMİ

Dünya haritasına bakıldığında Somali'nin Doğu Afrika'nın en uzak noktasında yer aldığı görülmektedir. Somali yer altı ve yer üstü zenginliklerinin yanı sıra, sahip olduğu coğrafi konumu nedeniyle tarih boyunca bölgeye gelen toplumların dikkatini çekmiştir. Bölge incelendiği zaman hem körfez ülkelerine yakınlığı, hem de dünyanın en önemli deniz geçiş noktalarından birisi olan Aden körfezine yakınlığı ile Somali'nin coğrafi konumunun ne kadar stratejik olduğu anlaşılmaktadır. 3300 km uzunluğunda Hint okyanusu ve Kızıldeniz kıyılarına sahip olan ülke, tarih boyunca sömürgeci devletlerin bu önemli ülkeyi sömürge toprağı olarak kontrol etme çabalarının temel sebebi olmuştur.³⁵

Genel olarak soğuk savaş döneminde Osmanlı halifesinin dünya üzerindeki etkisinin zayıflamaya başladığı 16 ve 17. yüzyıllarda sömürgeci devletlerin Doğu Afrika'ya gelişi ile bu devletler arasında bölgenin sömürülmesi konusunda sert bir rekabet başlamıştır. Portekiz ve İspanya, sömürgecilik amacıyla Afrika'ya ilk gelen devletler olmuşlardır ve bunu İngiltere, Hollanda, Belçika, İtalya ve Fransa gibi ülkeler izlemiştir. Özellikle İngiltere ve İtalya, Doğu Afrika'da sömürge topraklarına sahip başlıca ülkeler olmuşlardır.³⁶ Sömürge döneminden önce batılı devletlerden bölgeye keşif için gelen araştırmacılar, Afrika kıtasının zenginliğini ve bölgede yaşayan insanların yaşam, kültür, tarih ve jeopolitik özellikleri üzerinde araştırmalar yapmak için bölgede ilk batılı yerleşim yerlerini oluşturan grup olmuşlardır. Denizci olarak da bilinen Portekizli Prince Henry 15.yüzyılda Afrika'ya gelen ilk araştırmacıdır. Henry, Portekiz adına Batı Afrika'ya büyük bir keşif faaliyeti görevini üstlenmiş ve bu keşifler Portekiz'in Batı Afrika ve diğer Afrika ülkelerinde sömürgeler oluşturmasının önünü açmıştır.³⁷

³⁵ Awliyo, a.g.e, s.77.

³⁶ Awale, a.g.e, s.123.

³⁷ Biography Henry the navigatör. (kendisi ilk keşifleri yapan ve Atlantik köle ticaretine öncülük eden biridir.)

Afrika kıtasına gelen sömürgeci devletler ilk önce sahil kıyısındaki şehirlere üsler kurmuşlar ve daha sonra da iç bölgelere doğru yayılma stratejisi izlemişlerdir. Bölge uzun yıllar boyunca İngiltere, İtalya ve Fransa'nın sömürgesi altında kalmıştır. Bölgeye giren İngiliz güçleri ilk önce aşiret liderleri ile bir araya gelmiş ve uzun süren müzakerelerden sonra iki taraf da birlikte yaşamak ve diğer güçlerin bölgeye girişlerini engellemek amacıyla anlaşmalar yapmış olsa da daha sonra ki dönemlerde İngilizler bu anlaşmaları feshederek bölge halkını sömürmeye başlamıştır.³⁸

Sömürgeci devletlerin Afrika'yı işgal ettiği dönem batı dünyasında sanayileşmenin başladığı dönemdir. Özellikle İngiltere'de sanayileşme sürecinin zirveye ulaştığı bu dönemde, sanayileşme devrimi batı ülkelerinin ürettikleri ürünleri satabilmek için doğal olarak yeni pazarlara ihtiyaç duymalarına neden olmuştur. Bu pazarlarda batı ulusları ürünlerini kolaylıkla satabilecekler ve kendi halklarının ekonomik refahını yükselteceklerdi. Bunun için batı ulusları kendi ülkelerinin dışında pazarlar bulmak için yeni keşfedilmiş olan Amerika ve yaşlı Afrika kıtasını işgal etmeyi ve ürünlerini bölgedeki insanlara satmayı bir çözüm olarak görmüşlerdir. Örnek olarak İngilizler tütün, demir ürünleri, silah, silah ürünleri ve fabrikalarında üretilen pek çok malzemeleri nüfus bakımından zengin olan Afrika ülkelerinde halka satmışlar ve artık Afrika batınının kolaylıkla vazgeçemeyeceği bir pazar haline gelmiştir. Ayrıca İngilizler sömürdükleri topraklardan altın, gümüş, elmas gibi değerli madenler, fildişi, hayvan derileri gibi değerli malzemeleri alarak ekonomik gücünü genişletmiştir. Bu pazarlar İngiltere'nin ekonomik refahını yükseltmiştir ve artık yeni keşfedilen bu pazarı diğer Avrupalı devletlerinden koruyabilmek için ellerinden gelen herşeyi yapacaklardır. İngiltere, diğer güçlü devletlerin bu pazara nüfuz etmesine fırsat tanımıyordu.³⁹

Diğer taraftan Afrika kıtası Avrupa'daki sanayi fabrikaları için hammadde temin edilen bir yer haline gelmiştir ve Avrupa sanayi fabrikalarında işlenmek üzere Afrika'dan uygun fiyatlarla veya karşılıksız olarak hammadde toplanıyordu. Daha sonra hammaddeler işlendikten sonra hazır ürün olarak hem Avrupa pazarlarında, hem de Afrika pazarlarında

³⁸ Awliyo, a.g.e, S.79.

³⁹ ["European imperialism in africa"](#) 12th march, 2015.

yüksek fiyatlarla satılıyordu. Bu dış Pazar temin etmeye dayanan sanayileşme biçimi Avrupalı devletlerin arasında büyük anlaşmazlıkların doğması için zemin hazırlamıştır ve bu anlaşmazlığın kökeninde söz konusu pazarları başka ülkelere kaptırmak istememe arzusu yatmaktadır.⁴⁰

Avrupa’da bu dönemde insan gücünden makine gücüne geçildiği için işsizlik oranı yükselmiştir. Çünkü sanayileşme ile birlikte insan gücüne duyulan ihtiyaç da giderek azalmıştır. Bu yeni durum Avrupalı insanların şehirlere akın etmesine sebep olmuş ve işsizlik oranını azaltmak için Avrupa dışında fabrikalar açılması ve Avrupalı işsizlerin istihdam edilmesi kararlaştırılmıştır. Öyle ki Afrika’da bölge halkı arasında işsizlik oranının yüksek olduğu aynı dönemde bile Avrupalı işsizlerin istihdam edilmesi tercih edilmiştir.⁴¹

Sömürgeci devletlerin Afrika’yı tercih etmesinin sebepleri arasında ekonomik faktörlerin yanı sıra başka nedenler de vardır. Sömürgeci devletlerin işgal ettikleri topraklar üzerinde değişik hedefleri vardı. Bu hedefler, sömürgecilik politikalarıyla sanayileri için pazarlar bulmak ve Afrika’da misyonerlik faaliyetlerini gerçekleştirmektir. Sömürgeci devletlerin Afrika’ya girişinin temel sebebi bunlar olmakla birlikte, Somali özelinde başka sebepler de bulunuyordu. Bilindiği üzere Afrika kıtasına sömürgeci devletler oluşturmak amacıyla gelen Avrupa devletleri, kıtanın paylaşımı ile ilgili anlaşmazlıklar yaşamışlardır. Bu anlaşmazlıklara bir çözüm olarak son vermek için bir toplantı yapılmasına karar verilmiş ve bu toplantı fikri Portekiz ve Almanya başbakanı olan Bismarck’tan gelmiştir. Konferansta işgal edilen toprakların Avrupalı ülkeler arasında paylaşımının yapılması planlanmıştır. 1884 yılında Berlin konferansında paylaşılan ülkeler arasında Somali yoktur. Çünkü o dönemde Somali Osmanlı halifesinin yönetimi altında olan bir ülke idi ve ülkenin kuzey tarafı Osmanlı halifesi adına Mısır’daki Osmanlı Valisinin himayesi altında iken, güney tarafı Zanzibar valisi Said Barkaş gözetimdeydi. 1. Dünya savaşından sonra Osmanlı Devletinin ortadan kalkması ile birlikte, Doğu Afrika bölgesi sömürgeci devletlerin pençesine düşmüş ve artık bölgedeki İslam ülkelerini koruyacak bir güç kalmamıştır. Zaten Osmanlı devletinin iyice zayıflamış olduğu son döneminde de, başta İtalya olmak üzere

⁴⁰ Emmanuel Twum Mensah “ *The partition of Africa and its Effects on the continent*” y.y,t.y, s.45

⁴¹ Stelios Michalopoulos ,Elias Papaioannou “ *The long-Run Effects of the Scramble for Africa*” S, 5-8.

bölgede varlığını koruyan sömürgeci devletler işgal ve sömürgecilik çalışmalarına hız vermişlerdir.⁴²

Sömürgeci devletlerin bir anlamda Afrika'da temsilciliğini yapan Etiyopya'nın Ogaden bölgesini işgal etmesi, Somalililerin bağımsızlık mücadelesini resmen başlamasına sebep olmuştur. Somalilerin önce Etiyopya'nın Ogaden bölgesinde varlığına son vermek istedikleri bağımsızlık mücadelesi, daha sonra Avrupalı sömürgecilere karşı güçlü bir direnişe dönüşerek devam etmiştir. İngilizlerin "deli hoca" olarak adlandırdığı Sayit Mohammed Abdulle Hassan'ın Etiyopya ve İngilizlere karşı başlattığı direniş hareketi, 1899-1920 arasında devam etmiştir. Bu ayaklanmalar 1920 yılında İngilizlerin galibiyeti ile sona ermiştir.⁴³

İngilizler, sömürgeleri olan Yemen ve Hindistan arasındaki deniz yolunun güvenliğini sağlamak için Yemen'in kuzeyindeki Aden şehrini 1839 yılında işgal etmişlerdir. İngilizler her zaman Yemen'in karşısında bulunan Somali'nin Kızıldeniz sularında başka sömürgeci devletlerin yerleşmesi ihtimalini değerlendiriyordu. İngilizler Kızıldeniz'de yerleşebilecek güçlü bir devletin muhtemelen onun Kızıldeniz üzerinden Hindistan'a ulaşan gemilerine ve ticaret yollarına zarar vermesi korkusunu taşımaktaydılar. İngilizler Somali'yi "Et ülkesi" olarak adlandırmışlardır. Bunun nedeni, Somali'ye gelen İngiliz askerlerinin et ihtiyacını Somali'den karşılamalarıdır. İngilizlerin Somali'ye yönelik sömürge planına, bölgeyi himaye eden Osmanlı Devletinin Mısır valiliği engel oluyordu. Kızıldeniz civarını koruyan Mısır donanması Harar, Seylac, Berbera, Xiis ve Maydh gibi önemli liman şehirlerini terk etmiştir. Buna duyan İngilizler bölgeyi ele geçirmek için Osmanlı İmparatorluğu Payitahtına mektup yazarak Mısır Valiliğine ait askeri birliklerin bölgeden çıkmasının getirdiği boşluk ve Somalili kabilelerin arasında çıkan anlaşmazlıklar hakkında bilgi veriyordu. Ayrıca İngilizler bu mektupta Seylac şehrinde çatışan bu iki kabile arasında arabuluculuk yapmak için bölgeye asker göndermeyi de teklif etmekteydiler.⁴⁴

⁴² Cabdulqaadir Aroma "hadimadii Gumeysiga" 1.b, Malesya, y.t, 2005 s. 2.

⁴³ Mollie Zapata "Somalia colonialism to independence to Dictatorship 1840-1976" y.y. s.3.

⁴⁴ Aroma, a.g.e,s.74.

Bu dönemde Osmanlı imparatorluğu da kendi içinde çeşitli sorunlarla mücadele ediyor ve imparatorluk elindeki toprakları birer birer kaybediyordu. Diğer taraftan Avrupalı devletler, Mısır'da “Süveyş Kanalının” açıldığı 1869 yılına kadar bölgeye çok fazla önem vermiyordu. Avrupalı devletler bu su kanalının açılışı ile birlikte bölgenin ve Somali'nin stratejik konumunun önemini iyice kavramışlar ve Afrika'nın toprak paylaşımına hız vermişlerdir. 20. yüzyıla girildiğinde Somali toprakları İngiliz, İtalyan ve Fransız devletlerinin arasında paylaşılmış durumdaydı. İngilizler bugün kendini Özerk ülke/bölge olarak tayin etmiş olan Somaliland topraklarını ele geçirirken, İtalyanlar da Somali'nin başkenti Mogadişu ile birlikte güney bölgelerinin tamamını ele geçirerek sömürge planını hayata geçirmişlerdir. Fransa da halkı Somalili olan ve nüfusu da 700 bin kişi civarında bulunan Cibuti'yi ele geçirmiştir.⁴⁵

2.2. SOMALİ'NİN SÖMÜRGE DÖNEMİ SONRASINDA BAĞIMSIZLIĞINI KAZANMASI VE DEVLETLEŞME DÖNEMİ

İkinci dünya savaşı patlak verdiğinde Somali'nin güney ve kuzey bölgelerini idare eden İngiliz ve İtalyan devletleri arasında stratejik öneme sahip olan Doğu Afrika bölgesi üzerinde iktidar gücünü artırmak için her iki tarafta da planlar yapmaktaydı. İngiliz ve İtalyanların Somali üzerindeki gücü ve her iki tarafın mutlak ve kapsayıcı sömürge planı iki büyük devleti karşı karşıya getirmiştir. 1936 yılında İtalyanların İngiliz sömürmesine yönelik başlattığı saldırılar İngilizlerin yenilgisi ile sonuçlanmış ve İngilizler kuzey bölgelerindeki hakimiyetlerini tamamen kaybetmiştir. İtalyanlar İngilizlerle giriştiği savaşa İtalyan Sömürgesi altındaki ülkelerde yetiştirdikleri askerlerle katılmış ve Libya, Eritre ve Somali'den toplanan on binlerce genç, İtalyanların bu savaşta galibiyetle ayrılmasını sağlamıştır. İtalyanların bu savaşta İngilizleri yenilgiye uğratmasında etkili olan diğer önemli faktör ise 1935-37 yıllarında Etiyopya kralı olan Menelik'le giriştiği savaşta elde ettiği askeri lojistik ve mühimmatın bu savaşta kullanması olmuştur. 1896 yılında Etiyopya kralı olan Menelik ile İtalyanlar arasında imzalanan “Ucceli sözleşmesi” İtalyanların tek taraflı olarak anlaşmayı feshi ile sonuçlanmıştır. Sözleşmenin feshi ile patlak veren savaş

⁴⁵ Aroma, a.g.e, s.16.

İtalyanların yenilgisi ile sonuçlanmış ve İtalyan güçleri bölgeden silah zoru ile atılmıştır. Bu tarihi yenilginin bıraktığı kara lekeyi üzerinden atmak ve intikamını almak için İtalya 1935-37 yıllar arasında yeniden Etiyopya ile savaş girişmiş ve bu savaş İtalya'nın lehine sonuçlanmıştır. Savaşta ele geçirdiği güçlü askeri ekipmanlar İtalyanlar tarafından daha sonra İngilizlerle girişilen savaşta kullanılmıştır.⁴⁶

İngilizler, İtalyanların bu başarısını yanlarına kar bırakmamış ve İkinci Dünya Savaşından hemen önce bölgedeki İtalyan varlığına son vermek amacıyla İtalyan devletinin bölgedeki askeri üslerine karşı saldırılar düzenlemiştir. Uzun süren savaş İtalyan sömürgesi olan Somali, Eritre ve Etiyopya'nın İngilizlerin kontrolüne geçmesine neden olmuştur. Diğer taraftan, İkinci Dünya Savaşı devam ederken Nazi Almanya'sının müttefiki olan İtalyan'nin faşist lideri Benito Mussolini hayatını kaybetmiştir. Bu ölüm İtalyan siyasetinde büyük bir değişim meydana getirmiş ve İtalya daha sonra İtalyan havaalanları, deniz ve kara yollarını ABD liderliğindeki müttefik güçlerin hizmetine sunmuş ve Hitlerin yenilmesinde büyük rol oynamıştır.

İkinci Dünya Savaşının 1945'te sona ermesinin ardından savaşan ülkeler tarafından Birleşmiş Milletlerin kurulmasına karar verilmiş ve Birleşmiş Milletler örgütü bu gelişmeler sonrasında San Francisco'da kurulmuştur. Bu örgütün kurulma hedefleri arasında, Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarında yaşanan acı ve yıkımlara son verilmesi ve savaşan güçlerin bir araya getirilerek daha huzurlu ve yaşanabilir bir dünya yaratmak yer almaktaydı. Bu dönemde yeni kurulan bu yapının hukuki bir dayanağı yoktu. Aynı zamanda örgütün etkili bir yaptırım gücü de bulunmuyordu. BM'i bekleyen en önemli sorunlardan birisi de İkinci Dünya savaşı sırasında savaşın tarafları arasında el değiştiren sömürge ülkeleriydi. Çünkü bu bölgelerin hakimiyeti ile ilgili yaşanabilecek herhangi bir anlaşmazlık yeni savaşlara sebebiyet verebileceği endişesi barındırıyordu.

Bu sömürge bölgeleri üç ana kısma ayrılıyordu.

⁴⁶ Aroma,a.g.e, s.12.

1. Kısım normal olarak sömürülen bölgeler
2. Kısım İkinci Dünya Savaşında el değıştiren bölgeler
3. Kısım sömürge devletlerin kendi isteği ile diğer Avrupa devletlerine devrettikleri bölgelerdi.

Savaşı kazanan taraf olan İngiltere, Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyetler Birliği başkanları Alman şehri Potsdam'da bir araya geldiler. Bu toplantıdaki ana gündem de İtalya ile barış sürecini planlamak idi. Başkanlar söz konusu toplantı sonucunda bu ülkelerin dışışleri bakanlarınca hazırlanan bir anlaşma taslağını İtalyan tarafına sunmuştur. İtalyan hükümeti toplanan başkanlara bir dilekçe ile başvurarak İkinci Dünya Savaşında kayıbettiği toprakların geri verilmesini istemiştir. İtalyanlara göre kendileri İkinci Dünya Savaşında yenilmiş bir ülke değildir ve savaş devam ederken Benito Mussolini'nin ölümü ile İtalya'nın dış siyaseti değişmiş ve müttefiklerin Nazi Almanyasını yenmesi için havaalanları, limanlar, deniz ve kara yollarınının kullanmasına izin vermiştir.

Konuyla ilgili ikinci argüman da İtalyanların Afrika'da özellikle sömürge döneminde Jowhar şehrinde kurduğu Şeker fabrikası, Janaale ziraat bölgeleri, Aşağı Shabelle tuz fabrikası gibi Somali'de büyük yatırımlar yaptıklarını ileri sürmeleridir. ve italya kaybettiği toprakları bu nedenle geri istemiştir. Birleşmiş Milletler örgütü bu sorunları çözmek için sömürge altındaki bölgeleri yönetmek amacıyla sömürge ülkelerinin ortaklaşa yönetim şeklini geliştirmiştir. 1945 yılında Londra'da beş büyük ülkenin dışışleri bakanları toplanmış ve toplantıda ana gündem maddesi İtalyan sömürgesi altında olan bölgelerin akıbeti ile ilgili olmuştur. Tarafların yaklaşımları şu şekilde özetlenebilir:⁴⁷

1. İngiltere: Libya'nın Tripolitania ve Cyrenaica bölgelerine bağımsızlık verilmesi, İngiliz Somalisi ve İtalyan Somalisi olan kuzey ve güney bölgeleri ile Ogaden bölgesinin de İngiltere sömürgesine bırakılması, buna karşılık olarak da Etiyopya'ya Eritre'nin verilmesini önermiştir.

⁴⁷ Aroma, a.g.e, s.13.

2. Amerika Birleşik Devletleri: İkinci Dünya Savaşından önce İtalyan sömürgesi altında olan tüm ülkelerin Birleşmiş Milletlerin yetkisinde bırakılmasını ve Tripolitania ve Cyrenaica bölgeleri ile tüm Libya'ya da 10 yıl içinde bağımsızlığının verilmesini önermiştir.
3. Sovyetler Birliği: İtalyan sömüresi altındaki tüm ülkeleri Birleşmiş Milletlerin yetkisinde bırakmakla birlikte, Libya'nın Tripolitania ve Cyrenaica bölgelerinin idaresinin bağımsızlığını kazanana kadar Amerika, Fransız, İtalyan ve Rus devletlerinin müşterek yönetilimine verilmesini önermiştir.

İngiliz hükümetinin dışişleri bakanı Bevin 1946 yılında İngiliz meclisinde yaptığı konuşmada Somali hakkında detaylı olarak bilgi vermiş, Somalililerin göçebe hayatı sürdüren bir millet olduğunu, kuzey bölgesindeki Somalililerin yılın 6 ayında hayvanlarının su ve ot ihtiyaçlarını karşılamak için güneye göç ettiğini ve diğer taraftan da gelen güneylilerin zaman zaman aynı sebeplerle kuzeye yöneldiğini anlatarak farklı bölgelerdeki Somalililerin birbirileri ile kopuk yaşamalarının mümkün olmadığını belirtmiştir. Ayrıca İngiliz bakan bu konuşmasında Somali'nin bir bütün olarak kuzey ve güney tarafındaki İngiliz Somaliland ve İtalyan Somalisini birleştirilmesi ve bağımsızlığının verilmesini istemiştir. Bu tarihi konuşma bağımsızlık mücadelesi veren Somalileri sevindirmiştir bu konuşma tarihte İngilizlerin Somalililer için tek ve son iyiliği olacaktır.⁴⁸ Ama buna duyan dönemin Rus dışişleri bakanı bu görüşe itiraz ederek İngilizlerin bölgedeki varlığını sürdürmek için bu konuşmanın yapıldığını iddia etmişlerdir.

Diğer taraftan BM çatısı altında sömürge altındaki ülkelerin durumuyla ilgilenen komisyonun hazırladığı rapor 21.10.1949 tarihinde genel kurulun 4. oturumunda ele alınmış ve komisyonun aldığı kararlar onaya sunulmuştur. Buna göre;

Libya: Birleşmiş Milletler genel kuruluna katılan 50 ülkeden 40 tanesi Libya'nın bağımsızlığı için evet oyu kullanırken 10 ülke de çekimser oy vermiştir. Böylece Libya,

⁴⁸ Norman Bennett "The international journal of African historical studies" Boston University, 2010 .vol. 32 s. 1-2

bağımsızlığını 2 sene sonra 1951’de ilan etmiş ve Birleşmiş Milletler genel kurulunun kararı ile bağımsızlık kazanan ilk ülke olmuştur.

Eritre: Bu görüşmede Eritre ile ilgili kararın 5. oturumda ele alınması benimsenmiş ve 5. oturumdan önce de Eritre’ye bir inceleme komisyonu gönderilmesi kararlaştırılmıştır.

Somali: Birleşmiş Milletler genel kurulundaki 4. oturumda da Somali’nin devletleşmesi sürecinin hazırlanması için daha 10 sene İtalyan yönetimi altında kalmasına karar verilmiştir. Oylamaya katılan 50 ülkenin 40 tanesi bu karara Evet oyu kullanmıştır. 7 ülke hayır oyu kullanırken, 3 ülke de çekimser kalmıştır. Somali’nin 10 yıl daha İtalya yönetiminde kalmasına ret oyu kullanan bu ülkelerin arasında Etiyopya, Yugoslavya ve Sovyet Birliği bulunmaktaydı. Çekimser oyu kullanan ülkeler ise Liberya, Yeni Zelanda ve İsveç olmuştur. Kararlar alınmadan önce Birleşmiş Milletler genel kurulunda davet edilen Somali, kardeş olarak bildikleri ve siyasi destek bekledikleri Arap ülkelerinden destek alamamış ve bu gelişmeler sonucunda ortaya çıkan bu karar ile birlikte Somali halkı 10 yıl daha sömürge yönetimi altında kalmıştır. Bununla birlikte eğer Somali Birleşmiş Milletler kararıyla İtalya yerine İngilizlerin egemenliğine bırakılsaydı, bugün üzerinde Somalililerin yaşadığı Kenya’nın Garisa bölgesi, Etiyopya’nın Ogaden bölgesi ve Cibuti bölgeleri Somali toprakları olacaktı.⁴⁹

Birleşmiş Milletler Somali’nin devletleşme sürecini yakından takip etmek ve Somali’ye 1960 yılına kadar tam bir bağımsızlık hazırlamak için İtalya ile birlikte Mısır ve Kolombiya’yı bu süreci takip etmeleri için görevlendirmiştir. Bu ülkeler Somali’nin devletleşme sürecini takip edecek, ekonomik, sağlık, siyaset ve anayasa hazırlıkları ile ilgili genel kurula rapor sunacak ve İtalya’nın Somalililere yönetimi yavaş yavaş bırakmasını sağlayacaktı. Somalinin kendi ayakları üzerinde durması ve devlet olma sınavını geçmesi için bir deneme yönetim şekli yapıldı. Bu yönetim şekli ile Somalililerin kendini yönetebilme beceresi ve devlet olma kabiliyeti olup olmadığı test edilecekti ve bağımsızlık kazanmaları için devletleşme öğretiliyordu. Bu süreçte İtalyan sömürgesi Somalililerin büyük önem verdiği birleşmiş büyük Somali hedefine ulaşılması için gerekli destekler

⁴⁹ Aroma, a.g.e, s.19

sağlanamadı ve buna karşı Somalililerin arasında kabilecilik duyguları beslendi. Seçimler kabileye dayalı sistemin yapılanmasını ve rüşvet, yolsuzluk, hırsızlık ve hainliğin iktidarı ele geçirmek için nasıl kullanılacağını öğretmiştir. Bu süreçte İtalyanlar kendilerine tabi olan Somalilere eğitim vermiş ve bu kesimin hayat standartlarını yükseltmiş, ülke imkanlarını bu insanların kullanmasını sağlamışlardır. Muhalif gruplara karşı baskı uygulanmış ve bu süre boyunca onlara siyasi arenada imkân tanımamıştır.⁵⁰

1956 yılında çok partili parlamenter sisteme geçilerek bir seçim yapılmıştır. Bu seçim Somali tarihinde yapılmış ilk seçimidir. Bu seçimde 60 Somalili, 10 İtalyan ve diğer yabancılardan olmak üzere yeni meclis için 70 milletvekili seçilmiştir. Meclisin sandalye sayısı olarak çoğunluğunu SYL “Somali Gençlik Ligi” kazanmış ve yeni kurulan geçici hükümetin başbakanı olarak Abdullahi İsse Mohamud seçilmiştir. ve meclis hükümet kurma görevini yeni seçilen başbakana vermiştir. Geçici hükümetin başbakanı Abdullahi de İçişleri bakanlığı, Maliye bakanlığı, Genel işler bakanlığı, Sosyal güvenlik bakanlığı ve Ekonomik bakanlığı olmak üzere 5 bakanlıktan oluşan bir hükümet kurmuştur. Bu bakanlar meclisin çoğunluk sayısına sahip olan SYL “Somali Gençlik Lig” içerisinde seçilmiştir. Kurulan yeni hükümetin görevi ülkeyi bağımsızlığa ulaştırmak ve Somali devletini inşa etmektir. Geçici hükümetin kuruluşu tamamlandıktan sonra güvenlik ve diğer devlet kurumları da görev ve yetkileri İtalyanlardan devralmaya başlamıştır. Ülkenin yeni polis genel müdürü Mohamed Abshir Muuse olmuş ve yeni hükümet ülkenin diğer kurumlarını oluşturmaya hız vermiştir. 1949 yılında Birleşmiş Milletler genel kurulunun kararı ile 10 yıl daha İtalyan egemenliği altında kalmaya mahkûm edilen Somalililer, bu sömürge yönetiminden bir an önce kurtulmak ve tam bağımsız bir devlet olmak için mecliste 5 gün boyunca devam eden toplantılarla 1959 yılında BM’den Somali’nin tam bağımsızlık tarihinin 02.12.1960’tan daha erkene çekilmesini ve 1 Temmuz 1960 olması için karar alınmasını talep etmişler. Bu karar ile ilgili bir dilekçe BM’e gönderilmiştir. Somalililerin bu talebini değerlendiren BM genel kurulu, Somali’nin bağımsızlık tarihini 1 Temmuz 1960 olarak değiştirmiştir.⁵¹

⁵⁰ Awliyo, a.g.e, s.215

⁵¹ Awliyo, a.g.e, s.219

Diğer taraftan İngiliz Somalisi olan Hargeysa bölgesinde kurulan siyasi partiler de bölge ve temsilciler meclislerini kurmuşlar ve daha sonra da İngiliz sömürge yönetimine mektup yazarak Güney Somali ile birleşmek için bağımsızlık tarihinin erken tarihe çekilmesini istemişlerdir. Bu istek de İngiliz yönetimi tarafından uygun görülmüş ve İngiliz Somalisi olan Somaliland bölgesine 26 Haziran 1960 tarihinde bağımsızlığı verilmiştir. İtalyan Somalisi ile birleşmek İsteyen kuzeyliler tam bağımsız bir büyük Somali devleti için bir hafta bekleyerek 1 Temmuz 1960 tarihinde İtalyan Somalisi ile birleşmiştir. 1 Temmuz 1960 tarihi Somali'nin bağımsızlık günü olarak ilan edilmiştir.⁵²

2.3. SİYAD BARRE DÖNEMİ

Somali, tarihi boyunca devam eden çatışmalar ve istikrarsızlığın getirdiği güvensizlikle yaşamıştır. Yeni Somali devletinin hikâyesi 1950'te İngiliz Somalisi ve İtalyan Somalisinin birleşerek ülkeye tam bağımsızlık kazandırması ile başlar. Bu dönemde Somali İtalya ve diğer devletlerin desteği ile BM genel kurulu kararıyla bağımsızlık kazanan ilk devlet olma deneyimi yaşamış ve kendi ülkesini yönetmeye hazır olan SYL “Somali Gençlik Ligi” partisi kurulmuştur. 1960 yılına gelindiğinde ülke yeni seçim sürecini girmiş ve Aden Abdulle Osman, tam bağımsız Somali devletinin ilk cumhurbaşkanı olmuştur. Bu dönemde ülke sınırları kesin olarak çizilememişti ve Etiyopya ve Kenya ile sürekli sınır sorunları yaşanıyordu. Cumhurbaşkanı Adan Abdulle Osman, hükümet kurma görevini Abdurashid Ali Sharmarke'ye vermiştir. Başbakan olarak Sharmarke büyük reformlar yapan başarılı bir hükümetle ülkeyi yeni seçimin yapılacağı 1967 yılına kadar getirmiştir. Bu sene yapılan oylamada cumhurbaşkan olarak Sharmarke seçilmiştir. 1969 yılında başbakan Sharmarke Laas'anod şehrinde kendi koruması tarafından açılan ateş sonucu hayatını kaybetmiştir. Cumhurbaşkanının suikast sonucu öldürülmesinin getirdiği iktidar boşluğunu değerlendiren Siyad Bare kan dökmeden gerçekleştirdiği bir darbe ile ülke yönetimini ele geçirmiştir. 1969-1990 yılları arasında hem Sovyetler Birliği'nden, hem de Avrupa devletlerinden aldığı

⁵² Aroma, a.g.e., s.224

desteklerle ülkeyi yöneten Barre yönetimi, İslami çizgiden uzaklaşarak komünist bir anlayışı benimsemiştir.⁵³

Barre, Kur’anda bulunan ve kadın hakları ile ilgili bölümlerde reform yapılmasını istemiş ve bazı ayetlerin de Nisa suresinden çıkarılmasını emretmiştir. Çıkardığı yasalarla kadın ile ilgili haklar konusunda radikal reformlar gerçekleştirmeye çalışmış ve bu yasanın gerçekleştirilmesi için elinden gelen herşeyi yapmıştır. Buna itiraz eden Somalının önde gelen âlimlerini idam ederek halkın tepkisini çekmiş ve girişimlerine karşı gerçekleşen protestoları güç kullanarak bastırma yoluna gitmiştir.⁵⁴

Barre yönetime gelir gelmez tüm siyasi partileri kapatma kararı almış ve ülkede tek partili döneme geçilmiştir. Siyad Barre, Somali’nin en önemli milli hedefi olan sömürge döneminde parçalanmış ve kaybedilmiş ülke topraklarını geri almak için Etiyopya’ya saldırmıştır. Somali ordusu savaşın başlangıcında başarılı olsa da, Etiyopya’nın yenilgisini istemeyen Sovyetler Birliği Barre’nin askerlerini geri çekmesini istemiştir. Bu öneriye sıcak bakmayan Siyad Barre Etiyopya’nın Ogaden bölgesinde kalmaya devam etmiş, buna karşılık olarak Sovyetler Birliği de Somali’ye olan desteğini kesmiş ve Etiyopya’yı desteklemeye başlamıştır. Sovyetler Birliği bununla da kalmayarak gönderdiği on bin Kübalı askerle Etiyopya’ya destek vermek için fiilen bu savaşa katılmıştır. Buna çok sinirlenen Barre, Sovyetler Birliğine sırtını dönerek tüm Sovyet asker ve diplomatlarını sınır dışı etmiştir.⁵⁵ Siyad Barre daha sonra ABD çizgisinde yoluna devam etmiştir. ABD, Barre yönetimine askeri lojistik sağlamaya başlamış, Barre de buna karşılık olarak Berbera limanının askeri üs kurmak için ABD’ye verileceğini taahhüt etmiştir. Sonraki dönemlerde Siyad Barre yönetimi sert uygulamaları ile insan haklarına tecavüzde bulununca ABD yönetimi Siyad Barre’ye olan desteğini kesme yoluna gitmiştir.⁵⁶

⁵³ World peace Foundation, “*Fall of Said Barre and civil war,*” Worl peace foundation, Sudan 7.ağusto.2015 S. 3

⁵⁴ Makatoone, “*Toogashadii Culumadda 1975,*” makatoon blogspot, 26,Ekim,2013 s. 2

⁵⁵ George James, “*Somalia’s Overthrown Dictator, Mohamed Siad Barre*” gazete, yıl 1995, s.2.

⁵⁶ By George James, article “The Guardian Research Department “ *History of events from 1950 to present* gazete yayın yılı 2012.

Siyad Barre'nin Ogaden bölgesinde alınan yenilgiden sorumlu tuttuğu seksen iki askeri komite yetkilisi öldürülmüştür. Bu olay daha sonra ülkede hoşnutsuzluk yaratmıştır. Askeri yenilgi ve Barre'nin sert uygulamaları yüzünden ülkede 1978 yılında yeni bir darbe girişimi gerçekleşmiştir. Bu darbe girişiminden kurtulan Barre yönetimi darbe planının Majerten kabilesi tarafından düzenlediğini iddia ederek Majerten kabilesine mensup yüzbinlerce sivil halkı askeri birlikler tarafından bombalamış ve bu olaylarda yaklaşık iki bin kişi hayatını kaybetmiştir. Somali askeri güçleri tarafından buna benzer bir başka saldırı da İsak kabilesine yapılmıştır.⁵⁷

1980 yılında Somali Ulusal Hareketi “SNM” önderliğinde çeşitli isyancı gruplar baş göstermiş ve Siyad Barre yönetimi ile ilgili diktatörlük söylemleri hızla yayılmaya başlamıştır. İsyancılar çok partili bir siyasi sistem, insan haklarının korunması, demokratik seçime gidilmesi gibi talepler ortaya koyan açıklamalar yapıyordu.

Siyad Barre yönetimine karşı oluşturulan muhalif cepheler şöyledir;

1. Somali Ulusal Hareketi
2. Somali Demokratik Kurtuluş Cephesi
3. Birleşik Somali Kongresi (USC)

Somali Demokratik Kurtuluş Cephesi, siyasi gidişatı beğenmeyen askerler tarafından 1980 yılında kurulmuştur. Somali Ulusal Hareketi SNM 1981 yılında Hargese'de kurulmuştur ve destekçilerinin çoğu İsak kabilesinden oluşmaktadır. USC Haviye kabilesi tarafından oluşturulmuştur ve siyasi bir hareket olarak 1989 yılında Roma'da kurulmuştur.

Bu dönemde ülkede yaşanan krizler büyüyor ve her gün silahlı yeni gruplar ortaya çıkıyordu. Bu gruplar en çok Etiyopya yönetiminden destek alıyordu. Çıkmaza giren bu durumu değerlendiren Siyad Barre yönetimi ülkede bazı reformlar yapılacağı ve çok partili dönemin başlayacağı sözünü verdi.

⁵⁷ Aroma, a.g.e., s.45

Diğer taraftan bazı bölgelerde devlet askerleri ile silahlı gruplar arasında savaşlar yaşanıyor. Somali ordusunda kabilecilik duygusu ile her gün yeni kopmalar yaşanıyor ve devlet mekanizması işlemez hale geliyordu. Barre daha sonra kendi iktidarını korumak için kabile kimliğini kullanmaya başladı. 1990lı yıllara doğru giderken ülkede durum daha da kötüleşti ve silahlı gruplar başkent Mogadişu'da rejim askerleri ile savaş girişti. Çeşitli silahlı grupların saldırısına uğrayan Siyad Barre 1991'de Nijerya'nın başkenti Lagos'a kaçtı. Barre daha sonra 1995 yılında 74 yaşındayken Lagos'ta hayatını kaybetmiş ve yeni kaoslara kapılar açılırken, bir dönem bu şekilde kapanmıştır.⁵⁸

2.4. SİYAD BARRE SONRASI KAOS DÖNEMİ

1960 yılında bağımsızlığını kazanan Somali, 30 sene içinde geleceği belli olmayan bir ülke haline gelerek yeni bir kaotik sürece girmiştir. Devletin ortadan kalkması, Barre yönetimine karşı savaşan grupların Barre sonrası bir plan yapmadıklarını göstermiştir. Bu süreçte Barre sonrası dönemde ortaya çıkan iktidar boşluğunu doldurmak ve iktidardan daha büyük bir pay alabilmek için her kabile ülkenin yönetimi üzerinde hak iddia ediyordu. Yeni devlet başkanının kim olacağı hakkında uzlaşamayan isyancı taraflar, Somali'de 30 sene daha devam edecek olan iç savaş sürecini başlatmışlardır. Çeşitli ambargolarla dayanma gücünü kaybeden Somalililer açlık ve kuraklığın meydana gelmesi ile birlikte acil yardıma muhtaç duruma düşmüşlerdir.

Birleşmiş Milletler, Ümit operasyonu ile halka gıda yardımı ulaştırmaya başlamıştır. Dönemin kabile militanları gelen yardımları muhtaç halka vermek yerine, yardımları yağmalıyorlardı. Yağmaladıkları yardımları kendi kabilelerinden akrabalarına veriyor veya silah almak için satıyordu. Somali'nin böyle bir kaotik duruma düşmesinden ve başarısız devlet (failed-state) haline gelmesinden memnuniyet duyan Etiyopya da savaşların devam etmesi için Somali'de savaşan grupları birbirlerine karşı silahlandırıyor ve her iki tarafta da askeri ve sağlık hizmetleri sağlıyordu.

⁵⁸ George James, "Somalia's overthrown dictator Mohamed Siyad Barre is dead," the newyork times, 1995, s.3

BM yardımlarını insanları ulaştırmak için Somali'ye gelen ABD askeri güçleri USC cephesi lideri Mohammed Farah Aydid ile savaşmak zorunda kalmıştır. Aydid militanları ABD güçlerine karşı çok büyük bir savaş cephesi açtılar ve vur kaç yöntemi ile ABD askeri güçlerine karşı savaştılar. Kara Şahin Düştü olayında Mogadişu sokaklarında sürüklenen Amerikalı askerlerinin görüntüleri bütün dünya medyasında gösterildi. Yardım faaliyetlerini desteklemek ve yardıma muhtaç halka yardımların güvenli şekilde ulaştırılması için ülkeye gelen ABD askeri güçleri yaşanan bu dramatik gelişmeler karşısında Somali'ye olan ümitlerini keserek ülkelerine dönmeye başlamışlardır.⁵⁹

2000 yılında Birleşmiş Milletler örgütü yapmış olduğu açıklamada Somali'deki tüm Birleşmiş Milletler faaliyetlerinin durdurulduğunu açıklamış ve tüm Birleşmiş Milletler çalışanları Somali'den çekilmiştir. Bu süreçte ülkede yaşanan savaşlar giderek büyüyor ve ülkenin yeniden toparlanması için yapılan çeşitli girişimler başarısız oluyordu. 2012 yılına kadar ülkede 14 barış konferansı düzenlenmiş ve hiçbiri yeniden güçlü ve otorite sahibi bir devlet yapısının kurulmasını sağlayamamıştır.

Somali'de güvenlik ve huzurun sağlanamaması, ülkenin uzun yıllar boyunca devletsiz kalması terör örgütlerinin ilgisini çekmiş ve bu topraklarda örgütlenme, lojistik destek sağlama ve eleman temini konularında rahat bir ortam bulacaklarını görmüşlerdir. Soğuk savaşın bitiminde bölgeye çok fazla önem vermeyen ABD ve Avrupa ülkeleri 1998 yılında Kenya ve Tanzanya'daki büyükelçiliklerin bombalanması sonrasında 11 Eylül'de ikiz kulelere yönelik saldırıların da eklenmesiyle Somali konusuna ciddiyetle yaklaşmaya başlamışlardır.

Bu dönem El-kâide'nin Somali'ye sığınmak için geldiği döneme rastlamaktadır. Afganistan'dan sonra terör örgütünün etkin olduğu ikinci en önemli bölge Somali olmuştur. 2004 yılında Abdikasim Salad Hassan'ın Somali'nin yeni cumhurbaşkanı olarak seçildiği bu

⁵⁹ Halil İbrahim Alegöz, *uluslararası ilişkilerde insani diplomasinin rolü :Türkiye-somali örneği*,(yüksek lisans tezi), İstanbul, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniv.Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013, s.27

tarih 1990 yılından sonra Somali’de kurulan ilk hükümettir. Daha sonra takip eden süreçlerle ülkenin yönetimi yeni hükümetlerle el değiştirmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

EŞ-ŞEBÂP ÖRGÜTÜNÜN TEŞEKKÜLÜ, İDEOLOJİK YAPILANMASI VE FAALİYETLERİ

3.1. HAREKETİN ORTAYA ÇIKIŞINA ZEMİN HAZIRLAYAN ETKENLER

Somali halkı global anlamda ve İslam dünyasında meydana gelen siyasi, dini, kültürel ve ekonomik gelişmelerden belli oranda etkilenmiştir. Şebâb hareketinin ortaya çıkışından önce yaşanan gelişmeler Somalinin toplumsal ve dini dönüşümünün seyri açısından oldukça önemlidir. Bu açıdan bakıldığında Somali’de ortaya çıkan her türlü yapılanma bir yönüyle yerel bir yönüyle de evrensel olarak değerlendirilmelidir

ikinci dünya savaşından sonra İslami hareketler dünya’da farklı bölgelerde güçlenmeye başlamış ve silah gücüyle yönetime gelmeyi planlıyorlardı. Cihatçı grupların emelleri bakımından bu dönemdeki şartlar kaçırılmayacak bir fırsat sunmaktaydı ve artık Osmanlı halifesinden sonra dünyaya hâkim olacak güçlü bir İslam halifeliği kurulması için uygun zaman olduğunu düşünüyorlardı. 1954 yılında Mısır Cumhurbaşkanı Cemâl Abdunnâsır İskenderiye’de uğradığı suikast sonucunda hayatını kaybetti. Bu suikast girişiminde parmağı olduğundan şüphelenilen çok sayıda İhvân-ı Müslimîn üyesi tutuklandı. Gözaltına alınanlar arasında İhvân-ı Müslimîn örgütünün en önemli temsilcilerinden Seyyid Kutub da bulunuyordu. Bu olayda yüzbinlerce genç cezaevlerine gönderilirken, Seyyid Kutub gibi mütefekkirler de idam edildi. Mısır halkı bu süreçte devlet ile İhvân-ı Müslimîn örgütü arasındaki sıkıntılardan etkilenmiştir.⁶⁰

1979 Ayetullah Humeyni’nin liderliğini yaptığı İran devrimi silah zoru ile iktidara gelmek isteyen İslami grupların uyanışına sebep olmuştur. Aynı dönemde 20 Ekim 1979 tarihinde silahlı bir grup Mekke’de Suudi Arabistan askerleri ile iki hafta boyunca çatışmış ve bu çatışmalarda yüzlerce masum Mekkeli Müslüman ölmüş veya yaralanmıştır. Aynı dönemde Sovyetler Birliği’nin Afganistan’ı işgal etmesi, İslam âleminin yoğun tepkisini çekmişti ve “Global Cihad”ın babası olarak da bilinen Filistinli ilahiyatçı ve El-kâide

⁶⁰ Abdishakur Mire Adan, *Kobocii İslamiyinta Somalia 1952-2000, Mogdisho, 2000*, s.92.

kurucularından” Şeyh Abdullah Yusuf Azzam ve Abdulaziz Bin Bâz gibi âlimler Sovyetler Birliği işgaline karşı cihat fetvaları yayımladılar. Daha sonra Şeyh Abdullah bu fetvalar ile birlikte açtığı Al-Khadamat Ofisi ile farklı ülkelerden ve çoğu Araplardan oluşan genci savaşçı olarak organize etmiş ve Afganistan’da savaşmak için kurduğu askeri eğitim kamplarında bu savaşçılara eğitim vermişlerdir. Abdalla daha sonra kurduğu askeri eğitim kamplarında mezun olmuş genç savaşçıların liderliğini yapmış ve Afganistan’da Sovyetler Birliği’ne karşı savaşmıştır. Abdalla dönemin cihatçı gruplarının en kilit isimlerdendi ve bazen bu grupların arasında çıkan anlaşmazlığı çözen kişiydi. ABD bu savaşlarda Sovyetler Birliği’nin yenilmesi için cihatçı grupları desteklemiştir. ABD’nin desteği ile güçlenen bu grublar daha sonra kurasel radikal örgütler için bir zemin hazırlanmasına sebep olmuştur. Bu cihatçı gruplar ve ABD arasındaki tek ortak anlaşma noktası, Sovyet Birliği’nin yenilmesi ve Afganistan’da Sovyetler Birliği’nin varlığına son verilmesi idi. Fakat batılı ülkeler Sovyetler Birliği’nin yenilgiye uğratılması sonrasında bu İslami grupların varlığından ve geleceğinden endişe ediyordu.⁶¹

Modern dönemde silahlı grupların uyanışı Mısır’dan başlamıştır ve Enver Sedat’ın ölümü ile dünya bu grupların tehlikesini daha yakından hissetmiş oldu. Diğer taraftan İslami grupların Sovyetler Birliğini yenilgiye uğratması İslamcı cihatçıların özgüvenini yükseltmiş ve Müslümanların zayıf noktasının etkin askeri güçlerinin ve mücadele yöntemlerinin bulunmayışı olduğunu ve Müslümanların haklarını savunmak ve batı ülkelerine karşı güçlü olmak için silah güç ile mücadele etmek gerektiğini anlamışlardır.⁶²

Somali’deki İslami hareketlerin uyanışı ise barışçıl bir şekilde başlamıştır. Gruplar daha çok İslamiyet’i erken dönemde seçmiş bu halk arasında dini tebliğ çalışmaları yapmaya devam ediyordu. kabile yapılanması bakımından heterojen bir yapıya sahip olan Somali, din anlamında homojen yapıya sahip bir ülkedir. Bu heterojen etnik yapı ülkede uzun yıllar süren ve devlet kurumlarının ortadan kalkmasına yol açan iç savaşlar yaşanmasına yol açmıştır. Etnik kökenli ve kabileler arası güç mücadelesine dayanan bu iç savaşlara rağmen Somalililerin neredeyse hepsi Müslüman ve Sünnîdir ve tasavvufa bağlı olan bir halktır.

⁶¹ Abdishakur, a.g.e, s.93.

⁶² Aroma, a.g.e., s. 34

Zaten Somali'nin dini bakımından homojen bir yapıya sahip olması İslami hareketlere çok ciddi bir güç vermektedir ve İslami hareketlerin Somali'de başarılı olmasının arkasında bu gerçeklerin yattığını söylemek mümkündür. Geleneksel olarak sufilerin ve klan temelli grupların arasındaki çizgiler çok keskindir. Klan liderleri kabilenin siyasi gücünü elde ederken kabilenin dini gücü sufilerin elindedir. Sufilerin dini gücü siyasi ve dünyevi bir menfaat için elinde tutmadığı bilindiği için, halk tarafından hak ettikleri saygıyı görmekteydiler ve din konusu umummiyetle onlardan sorulurdu. İslami uyanış hareketlerinin ortaya çıkmasını hızlandıran bir diğer önemli faktörün de Somalilileri birleştiren din faktörü olduğunu söylemek mümkündür.

Somali'de devletin çöküşü ile birlikte ortaya çıkan silahlı İslami hareketler olmuştur. Bu grupların en önemlisi de eş-Şebâb terör örgütüdür. Somali'de bu radikal hareketin ortaya çıkışının anlaşılması konusunda yorum ve yaklaşımlar bulunmaktadır. En önemli iki yaklaşım olarak, Somali'de siyasi İslamın iç ve dış dinamiklerinin farklı bakış açıları üzerine kurulsa da, her ikisi de yerel ve daha küresel eğilimleri dikkate almanın önemini kabul etmektedir.

Bu yaklaşımlardan birincisine göre, Somalili veya Somalili olmayan ve Afganistan'da deneyim kazanmış El-kâide'nin üyeleri olan bir grup militanın Somali'de siyasi İslamın örgütlenmesi ve eş-Şebâb gibi radikal bir örgütün ortaya çıkışında oynadığı rolü vurgulamaktadır. İkincisi de klan temeli sistemin barış getirmesinin başarısız olması ve savaş lordlarının dış ülkelerin etkisinde kalmalarından dolayı ülkede kalıcı barış tesis etmek için halkın silahlı dini grupları çare olarak görmesidir. Halkın iyi niyetinden istifade eden bu Radikal gruplar Somali İslamcı hareketinin ortaya çıkmasında başarılı oldular. Bu militanlar, "İslam Mahkemeler Birliği" adı altında kendisini gizleyerek; halktan aldıkları destek ile önce 2006 baharında savaş Lordlarını Mogadişu'dan attılar, daha sonra Geçici Federal Hükümeti ve Etiyopya ile kanlı bir savaşa girdiler. Örgüt daha sonraki süreçte güney Somali'de 8'den fazla bölgeyi kontrol etme başarısını elde ederken, kanlı çatışmalar bugüne kadar devam etmiştir. Bu durum birçok kamu raporunda da yansıtılmıştır ve Eş-Şebâb, ulusal / küresel

Cihad ajandasıyla, isyanda / terörde ve benzerlerinde bir dizi çelişkiyi vurgulayan bir anlatı oluşturmuştur.⁶³

Eş-Şebâb ve İslami Mahkemeler Birliği de dahil olmak üzere Somali'deki birkaç İslami aşırılık yanlısı kökene mensup yapılar, 1970'lerin başında Somali'nin dini örgütü es-Selefiyye el-Cedîde'den evrimleşmiş olan eski el-İttihâdü'l-İslâmiyye'nin köklerini de taşımaktadırlar. es-Selefiyye el-Cedîde, 1970'lerin sonlarında eski Somali Cumhurbaşkanı Mohamed Siyad Barre tarafından yenilgiye uğratılmış ve Somali'deki el-İttihâdü'l-İslâmiyye, 1990'ların başlarında eski Somali Devlet Başkanı Albay Abdulahi Yusuf komutasındaki askeri güçlerin operasyonları neticesinde Somali'nin Kuzey Doğu bölgesinde ve daha sonra Somali'deki Etiyopya ordusu tarafından Gedo bölgesinde başarısızlığa uğratılmıştır.⁶⁴

Eş-Şebâb, El-kâide'nin Afganistan'dan Afrika'ya stratejik bir şekilde nakli olarak görülmemelidir. Genel olarak Cihad'ı destekleyen ve Selefî kökenli olan ve selefî ideolojik terimleri aynı şekilde benimsemeyen fakat milliyetçi duygulardan besleyen farklı grupların birleşmesiyle üretilen bir varlık olarak kabul edilmesi gereken Eş-Şebâb, bu nedenle her şeyden önce, Afganistan, Filistin, Lübnan ve Irak'ta meydana gelen olaylar kadar yerel dinamiklerle açıklanabilen bir radikalleşme sürecinin sonucudur.⁶⁵

Somali diasporasına mensup olan veya olmayan militanların teşkil ettiği yabancılar, yerel halkın içindeki destekçilerinin değişime hazır olduklarını ve yeni yöntemlerin eskileri korumaktan daha büyük bir başarı getireceğini düşünerek, organizasyonun inşasında güçlü bir etkiye sahip olmuşlardır..⁶⁶

⁶³ Rob Wise, "Al-Shabaab, CSIS no. 2. Washington, DC: Center for Strategic & International Studies" 2011, s. 4.

⁶⁴ Abdisaid M. Ali, "The Al-Shabaab Al-Mujahidiin –A Profile of the First Somali Terrorist Organisation, The Joint Kenya-Uganda Border Security and Management" Workshop organised by IGAD Capacity Building Programme against Terrorism (ICPAT), Jinja-Uganda, April 28 – 29, 2008, s.4.

⁶⁵ Abdi Rahman Mohamed Jibril, "Islamic Extremism: The Untold Truth" Partridge Publishing, 2015, s.115.

⁶⁶ Shaul Shay, "Somalia between jihad and restoration" Transaction Publishers, New Brunswick, New Jersey, 2008, ss. 29-30.

Aşağıda Eş-Şebâb terör örgütünün ortaya çıkışını hazırlayan bütün bu nedenler ayrıntılı şekilde incelenmiş ve tartışılmıştır.

3.1.1. Somali’de Politik ve Ekonomik İstikrarsızlık

İslamiyet, ortaya çıkmış olduğu ilk yıllardan günümüze kadar Somali ile etkileşim içinde olmasına rağmen 1990’lı yılların ortalarına kadar siyasi olarak etkili olamamıştır. Bunun Somali tarihindeki önemli istisnası Şeyh Ayaklanması’dır. Şeyh’in sömürgeci güçlere karşı vermiş olduğu savaştan sonra, özellikle de bağımsızlık kazanıldıktan sonra siyasi olarak dinin “siyasal” anlamda bir etkisi olmamıştır. Somali toplumunda İslami kuralların uygulanması güçlü olmasına rağmen ve kabileler İslamı güçlü ve derin bir şekilde benimsemiş olmalarına rağmen İslami kurallardan ziyade geleneksel hukuk kurallarına (xeer) göre hareket etmekteydiler.⁶⁷

Somali’de devlet mekanizması ortadan kalktıktan sonra etkili olan kabile temelli liderlerin güçlerini kaybetmeleri Somali toplumunda 1990’lı yılların ortalarında güç boşluğunun oluşmasına neden olmuştur. Somalili halkın geleneksel yapılara olan bağlılığı devam ederken ortaya çıkan İslami grupların toplum içinde düzen oluşturma girişimleri görülmeye başlanmıştır. Bu grupların Somali’de sağlamaya çalıştıkları düzen İslami kurallar temelinde şekillenmektedir. Özellikle 2000’li yıllarla birlikte Somali toplumunda düzeni sağlamanın yanı sıra yabancı güçlere karşı muhalif bir tutum sergilemeye başlamışlardır. Yabancı devletler ve onlar tarafından Somali’de kurulmuş olan geçici yapılara yönelik saldırıda bulunmaktadırlar.⁶⁸

Bu döneme kadar siyasi olarak etkisiz olan Siyasal İslam’ın 1990’ların ortalarında Somali’de etkili olmaya başlaması, Soğuk Savaş sonrasında uluslararası sistem için yeni düşman olarak ortaya çıkan radikal İslamcı grupların devlet denetimi olmayan Somali topraklarında etkili olmaya başlaması ile ilişkilendirilebilir.

⁶⁷ Shukri Abdulkadir, “*Al Shabab’s Impact on Peace in Somalia and The Horn of Africa*,” Africa Portal, No.23 February 2013, s.4.

⁶⁸ Moshe Terdman, “*Somalia At War – Between Radical Islam and Tribal Politics*” The S. Daniel Abraham Center for International and Regional Studies, Paper No.2, March 2008, s. 73-80.

3.1.2. Somali'de Devletin Çöküşü

Ogaden Savaşı Siyad Barre'nin rejimi için adeta bir kırılma noktası olmuştur. Savaşın sonunda Barre'nin Batılı devletlere karşı inşa ettiği düzen, Batı Bloku'ndan yardım alması ile sarsılmıştır. Milliyetçi, Pan-Somali söylemleri ise aynı şekilde Ogaden'den çekilmesi ile yıkılmıştır. Ayrıca 1969'dan sonra, Barre Somali siyasetindeki klan özelliklerine karşı hareket edeceğini, Somali Birliği için bunların birer tehdit olduğunu dile getirmişti. Ancak kendi rejimi boyunca hep bu kimliklere dayandığının kanıtları da daha fazla görünür hale gelmeye başlamıştı. Savaştan sonra Siyad Barre'nin gücünün yanı sıra ülke ekonomisi de sarsılmıştı. Savaşta harcamalarının dışında, Ogaden'dan gelen yaklaşık bir milyon mülteci de ekonomideki sorunları derinleştirmişti.⁶⁹

Ekonomik ve sosyal krizler Barre'nin rejimine, partisine ve klanına karşı muhalefeti artırdı. Barre ise güçsüzleşen iktidarını, tutuklama, işkence ve idam yolları ile muhalifleri cezalandırarak koruma yoluna gitti. Ayrıca Batılı devletler verdikleri yardımların karşılığında Barre'den liberal politikalar ve insan haklarının geliştirilmesini beklemekteydiler. Bu konuda gelen baskılar sonucu, Barre 1979 sonlarında meclis için seçim yapılacağını ve "Halkın Meclisi"nin kurulacağını duyurdu. Yine de seçilen tüm meclis üyeleri Barre'nin partisi ile bağlantılıydılar. Temmuz 1982'de Somali, iç problemlerinin yanı sıra dışarıdan gelen tehditlerle de karşılaştı. Etiyopya askeri birlikleri Somali'nin kuzeyi ile ilgilenmekte ve ülkeyi ikiye ayırma konusunda tehditlerde bulunmaktaydı. Barre bunun üzerine ülkede olağanüstü hal ilan etti ve Batı'dan yardım talebinde bulundu. ABD silah ve ekonomik yardımlarını ikiye katladı. Birkaç hafta süren çatışma sonucu işgal geri püskürtülmüş ve Barre tekrar ülke içindeki sorunlarla baş başa kalmıştı.⁷⁰

Barre yönetimine karşı en büyük muhalefet kuzey bölgesinde oluşmuştur. Bunun sonucunda da devlet eliyle bu bölgeye yönelik şiddet içerikli politikalar izlenmeye başlanmıştır. Devlet şiddetinin artması ile birlikte kuzeyde başlayan çatışmalar, 1989 yılında

⁶⁹ "A Modern History of Somalia Nation and State in the Horn of Africa" the Imperial partition 1860-97, North America: Ohio U Press, 2002, s. 252.

⁷⁰ Aromo, a.g.e, s.252-3.

güneyde ve merkezde devlete karşı yeni hareketlerin oluşması ile birlikte tüm ülkeye yayılmıştır. Hawiye klanından Birleşik Somali Kongresi (USC) ve Darood/Ogaden klanına bağlı Somali Yurtsever Hareketi (SPM) ortaya çıkmıştır.

Bu hareketlerin oluşmasında klan güçlerinin yanı sıra Etiyopya da oldukça etkili olmuştur. Özellikle USC'nin askeri kanadı Etiyopya sınırları içinde kurulmuş ve buradan destek almıştır. Örgütün sadece Etiyopya'da değil, aynı zamanda Mogadişu ve Roma'da da merkezleri bulunmaktadır. Bu iki merkez Somali'deki hükümete karşı şiddet içermeyen çözümlerin bulunmasının taraftarı iken, Etiyopya'daki askeri kanat Somali hükümeti ile görüşmeyi reddetmektedir. 1990'a doğru USC'nin saldırıları başlamış ve yer yer zaferler kazanılmıştır. Bu zaferler hükümet ile olan görüşmelerin bitmesine neden olurken, aynı zamanda örgütün de ününü arttırmıştır. Hareketin başındaki General Caydid ise halk arasında önemli bir figür haline gelmeye başlamıştır.⁷¹

Devlet oldukça zayıflamış, ekonomik kriz yaşanmaya başlamıştır. Hükümet kırsal bölgelerin büyük bir bölümünde kontrolü yitirmeye başlamıştı. Başkent Mogadişu'nun güvenliği de önemli ölçüde kaybedilmiştir. Barre muhalif gruplar tarafından "Mogadişu'nun Valisi" olarak adlandırılmaya başlanmıştı. Bunlara ek olarak kırsal bölgelerden gelen yiyecekler de kesintiye uğramış ve şehirde yiyecek kıtlığı yaşanmaya başlanmıştır. 1989 yılında öğrenciler gösteri ve protestolar düzenlemeye başlamışlardır. Ülkede yaşanan bu olaylara paralel bir şekilde devlet şiddetinin de artmasına neden olmuştur.⁷²

Siyad Barre'ye yönelik gerçekleştirilen bu faaliyetler 1991 yılına gelindiğinde amacına ulaşacak ve Ocak ayında Siyad Barre'nin ülkeyi terk etmesi ve hükümetin feshiyle son bulacaktır. Ancak bundan sonra iç savaş bitmeyecek, muhalif gruplar hedef değiştirerek birbirlerine karşı mücadele etmeye başlayacaklardır. Ayrıca 1990'lı yıllarda başarısız devlet haline gelen Somali'de daha sonra devlet mekanizması ortadan kalkacak ve Somali için tekrar devletsiz dönem başlayacaktır.

⁷¹ A Modern History of Somalia Nation and State in the Horn of Africa, the Imperial partition 1860-97, North America: Ohio U Press, 2002, s. 256.

⁷² Abdishakur, a.g.e, s.259

3.1.3. Yabancı Örgütlerin Somali Örgütlerini Dönüştürmesi

Somali toplumu içinde yer alan radikal İslamcı grupların ortaya çıkışları oldukça eskiye uzanmaktadır. 1970'li yıllarda Arap devletleri ile geliştirilen iyi ilişkiler sonucunda birçok Somalili, Arap ülkelerinde eğitim almış ve ülkeye döndüklerinde edinmiş oldukları İslami düşüncelerin propagandasını yapmaya başlamışlardır. Böylece Somali'de İslamcı Gençlik Birliği'ni (Wahdat al Shabaab al Islamiyya) ve İslami Grub'u (al Jama'a al Islamiyya) kurmuşlardır. 1982 yılında bu iki grup birleşmiş ve isimlerini İslami Birlik (al Ittihad al Islamiyya; kısaca AIAI) olarak değiştirmişlerdir.⁷³

AIAI sadece radikal İslam düşüncesini Somali'ye getirmekle kalmamış aynı zamanda Etiyopya sınırlarında saldırılar gerçekleştirmeye başlamıştır. AIAI'nın faaliyetleri 1990'lı yılların ortalarında en şiddetli halini almıştır. Etiyopya güvenlik güçleri tarafından bu gruba şiddetli operasyonlar düzenlenmesi sonucunda, AIAI zayıflamış ve etkisini yitirmiştir.⁷⁴

Somali'nin devletsiz yapısı hem yerel hem de yabancı radikal İslamcı gruplar için elverişli bir ortam sağlamıştır. David Shinn'in edinmiş olduğu belgelere göre El-kâide'nin önemli askerlerinden Abu Hafs el-Mısri 1992 yılından başlayarak birçok kez Somali'ye gelmiştir. Burada AIAI ile görüşmüş ve onlara eğitim ve silah yardımında bulunmuş ve bu çerçevede 3 adet eğitim kampı kurulmuştur. Shinn, El-kâide'nin Somali'yi önemli bir sığınak olarak gördüğünü belirtmektedir. Hatta 1998'de Nairobi ve Darüsselam'da ABD büyükelçiliklerine bombalı saldırıda bulunan El-kâide militanlarının AIAI'nın yardımı ile Somali'ye sığındıklarını da belirtmektedir.⁷⁵

Ülkede El-kâide'nin etkili olmasının yanı sıra yerel İslamcı gruplardan İslami Mahkemeler Birliği (UIC) önem taşımaktadır. 1991 yılında Somali'de hükümet ortadan kalktığı anda insanlar güvenlik başta olmak üzere temel ihtiyaçlarını karşılamak için çeşitli oluşumlardan yararlanmışlardır. Bu oluşumların en başında klan aidiyetlerinden

⁷³ David Shinn, "Al Shabaab's Foreign Threat to Somalia" Foreign Policy Research Institute, ORBIS, Spring 2011, ss. 203-204.

⁷⁴ Afyare Abdi Elmi, "Understanding the Somalia Conflagration" Oxford, Pambazuka Press, 2010, s. 60.

⁷⁵ Afyare, a.g.e, s. 205.

kaynaklanan diya-paying “ kabile himayesi/sığortası altında olmak” gruplar gelmektedir. Ancak devletsiz Somali’de bu grupların dışında yargı sistemini devam ettirmek adına İslami Mahkemeler kurulmuştur. Bu mahkemeler zamanla sağlık ve eğitim gibi başka hizmetler de sağlamaya başlamış; ayrıca kolluk görevi de yapmıştır. En eski mahkemeler 1994 yılında Mogadişu’nun kuzeyinde kurulmuştur. Bu mahkemeler zamanla daha etkili olmak için birleşmişlerdir. 2006 yılına gelindiğinde UIC, Mogadişu’da ve Somali’nin güneyinde etkili bir hâkimiyet sağlamayı başarmıştır.⁷⁶

Demokratik olmasa da UIC yüksek seviyede güvenlik ve ekonomik gelişmeler sağlamıştır. UIC, Mogadişu limanında kontrol sağlamış ve burayı ticarete yeniden açmıştır. Mogadişu sokakları temizlenmeye ve çöpler toplanmaya başlamış ve insanlar öldürülme, saldırıya uğrama ya da soyulma korkusu olmadan sokaklarda yürümeye başlamıştır. Ancak bu durum, o dönemde Etiyopya ile ABD’nin tepki göstermesine ve Mogadişu’da klan güçlerinden oluşan Barışın Sağlanması ve Terörizme Karşı İttifak’ın kurulmasına neden olmuştur. 2006 yılının ortalarında ABD destekli bu İttifak, UIC tarafından yenilgiye uğratılması üzerine, yılın sonlarına doğru UIC’nin iyice ülkede etkili hale gelmesinden rahatsız olan ve yanı başında güçlü bir İslam devletinin olmasını istemeyen Etiyopya, Somali’yi işgal etmiş ve UIC güçlerini yenilgiye uğratmıştır.⁷⁷

Etiyopya işgali Radikal İslamcılarını iki ana grupta – eş-Şebâb ve Hizbu’l-İslâm – toplanmasına neden olmuştur. Eş-Şebâb ismi 2007 yılına kadar fazla kullanılmamıştır. Bu grup aslında 2003 yılında AlAl grubunun içinden muhalif olarak doğmuştur. Eş-Şebâb faaliyetlerinin başından itibaren El-kâide’ye yakın bir çizgide durmuş ve benzer operasyonlar gerçekleştirmiştir. Eş-Şebâb’da yabancı etkisi fazladır. Yabancı militan grupların stratejilerini benimsemiştir. İntihar bombacısı Somali kültürüne çok uzak iken, 2005’de eski Somali cumhurbaşkanı Albay Abdullahi Yussuf Ahmet’e karşı ilk intihar saldırısı ile başlayan bu girişimler daha sonra eş-Şebâb ile birlikte, Somali’de çok sıradan

⁷⁶ Apuuli Phillip Kasaija, “The UN-led Djibouti peace process for Somalia 2008- 2009: Results and problems” Journal of Contemporary African Studies, Vol. 28, No. 3, July 2010, s. 266.

⁷⁷ Mohamed Ibrahim, Somalia and Global Terrorism: A Growing Connection?, Journal of Contemporary African Studies, Vol. 28, No. 3, July 2010, ss. 283- 284.

bir durum haline gelmiştir. Eş-Şebâb yerli savaşçıların yanı sıra yabancı savaşçıları da bünyesinde toplamıştır. Bu yabancı savaşçılar, çoğunlukla komşu ülkelerde doğmuş Somali kökenli ve dünyanın çeşitli yerlerine dağılmış Somali Diasporası'ndan gelen insanlardır, çok az bir kısmı da Somali etnik kimliği ile bağlantısı olmayan cihat etme uğruna gelmiş savaşçılardır.⁷⁸

Eş-Şebâb da son zamanlarda yaptığı açıklamalarda El-kâide olan ilişkisini açık bir şekilde dile getirmektedir. Eş-Şebâb Somali toplumunda etkili olmaya çalışan yabancı güçlere yönelik verdiği savaşı büyük ölçüde Somali topraklarının içinde gerçekleştirmektedir. Ancak 2010 yılının Haziran ayında Uganda'nın Kampala şehrinde gerçekleşen Dünya Kupası sırasında intihar bombası ile saldırıda bulunmuş ve 74 kişinin ölümüne neden olmuştur. Bu, grubun Somali toprakları dışında gerçekleştirmiş olduğu ilk saldırıydı. Bu saldırı ile Somali'de yabancı güçler tarafından kurulan geçici hükümetin korunması için oluşan Afrika Birliği Somali Operasyonu (AMISOM)'a destek veren ve askeri yardımda bulunan Uganda'ya bir mesaj verilmeye çalışılmıştır.

3.1.4. Somali'de Kabile Yapılanmasının Eş-Şebâb Örgütünün Ortaya Çıkış Sürecindeki Etkisi ve İlişkileri

Somali halkı Afrika'daki en geniş etnik bloklardan birini oluşturmaktadır. Bu geniş etnik blok Cibuti, Etiyopya, Kenya ve eski Somali Cumhuriyeti sınırları içinde olmak üzere dört ana bölgede yer almaktadır. Ayrıca, 1991 yılından beri sürmekte olan iç savaş nedeniyle Afrika'nın en büyük diasporasını oluşturan Somalililer dünyanın dört bir yanına dağılmış durumdadırlar.⁷⁹

Somali nüfusunun bulunduğu coğrafya, sulak alan ve otlak bakımından elverişsiz olduğu için yerleşik hayat açısından uygun değildir. Bu da Somali halkının göçebe hayatı sürmesine neden olmaktadır. Ancak daha elverişli coğrafi koşullara sahip güney bölgesinde bazı yerleşik klanlarla karşılaşmak da mümkündür. Göçebeliliğin dışında, Somali'nin sosyal

⁷⁸ Marry Harper, a.g.e , s. 287.

⁷⁹ Saadia Touval, "Somali Nationalism" Massachusetts, Harvard University Press, 1963, s. 5.

hayatında İslam dininin önemli bir yeri vardır. Ülke nüfusunun %99 bölümü Sünni Müslüman'dır. İslamiyet ilk ortaya çıktığı zamandan beri bu bölge ile etkileşim içindedir. Hatta bazı kabileler soylarını Kureyş kabilesine dayandırmaktadırlar.⁸⁰

Tarih boyunca sömürgeci devletler bölgeye yerleşene kadar, Somali'nin iç kesimlerinde merkezi bir siyasi yapının izine rastlanılmamıştır. Ancak, Somali'nin iç kesimlerinde merkezi bir siyasi yapının var olmamış olması, bölgede siyasetin olmadığı anlamına gelmemektedir. Somali tarihi açısından kurulmuş olan tek devlet, 1960 yılında Batılı devletler tarafından bağımsızlığı verilen Somali Cumhuriyeti olmuştur. Somali Cumhuriyeti'nin dışında, sömürge döneminden önce Somali'de yönetim şekli Saltanat şekli idi, örnek olarak Adal Sultanlığı, Ajuran Sultanlığı Dawaro, İfât Saltanatı gibi saltanatlar ile ülke yönetilmekteydi. Tarihte halkın daima devletli toplumlar şeklinde organize olduğu görülmektedir.

Somali'nin siyasi yapısını tarih boyunca belirleyen en önemli unsur klan, yani kabile örgütlenmesi olmuştur. Somalililer açısından kimlik denildiğinde esas ön plana çıkan hangi kabileye ait olduklarıdır. Somali kabileleri arasındaki ayrım etnik farklılıklardan kaynaklanmamaktadır. Kabilelerde genel olarak siyasi bir lider/şef bulunmaktadır, ancak Somali'de böyle bir lider/şef bulunmamaktadır. Merkezinde kimsenin yer almadığı aile bağlarına dayanan, herhangi bir üst otoriteye bağlı olmayan siyasi bir örgütlenme vardır. Somali, Arap ve Bantu azınlık gruplarının dışında homojen bir etnik yapıya sahiptir. Bu kabileler, yerleşik ve göçebe özellikleri nedeniyle temelde Samaale ve Sab kabileleri olarak ikiye ayrılırlar.⁸¹

Samaale kabilesi tüm bölgeye yayılmış ana göçebe gruplar olan Dir, Isaq, Hawiye ve Darood kabilelerini kapsamaktadır. Genel olarak baktığımızda Dir kabilesi Somali'nin kuzeydoğu kısmında, Cibuti'de, Somali'nin kuzey bölgesi ve Aşağı şebelle ve Ogaden

⁸⁰ Bilge Şahin, "*Somali'de Devletsizlik Deneyimi*," Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tez Çalışması, Ankara, 2013, s. 37.

⁸¹ Cedric Barners, "*Udhashay - Kudhashay: Genealogical and Territorial Discourse in Somali History*," *Social Identities*, Vol. 12, No. 4, July 2006, ss. 489- 491.

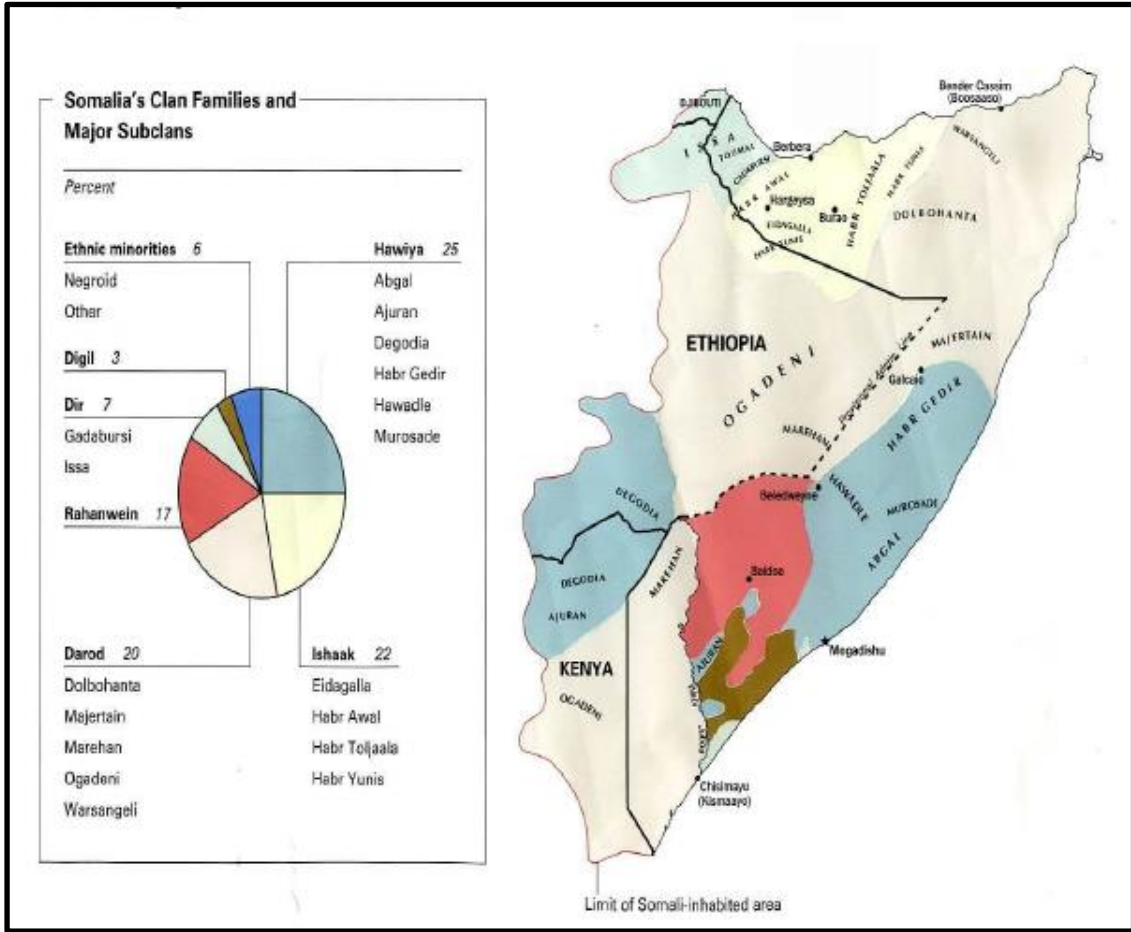
bölgesinde yer almaktadır. Darood kabilesi, Somali kabilelerinin içinde en geniş ve en fazla alana yayılmış olanıdır. Son olarak Hawiye kabilesi genel olarak güneyde yer almaktadır.⁸²

Göçebe Samaale kabileleri ile karşılaştırıldığında yerleşik alt kabileler, Digil ve Rahaweyn, daha az nüfusa sahiptirler ama daha geniş bir coğrafya olan Juba ve Shebelle nehirlerinin arasında kıyıya doğru uzanan verimli ve yerleşik hayata elverişli bölgelerde yaşamaktadırlar. Elbette Somali'deki kabileler belirtilenler ile sınırlı değildir, zamanla bu ana kabileler içinde alt gruplar oluşmuş ve onlar da kendi içlerinde gruplara ayrılmışlardır. Somali kabileleri birçok alt kabilelerden meydana geliyor olsa da esas siyasi mobilizasyonu bu ana yapılar sağlamaktadır.⁸³

Şekil 3.1. Somali'de Kabile Yapılanması ve Kabilelerin Coğrafi Dağılımı

⁸² ag.e s. 496- 498

⁸³ I. M. Lewis, "Doing Violence to Ethnography: A Response to Catherine Besteman's Representing Violence and Othering Somalia," Cultural Anthropology, Vol. 13, No. 1, February 1998, s. 102.

Kaynak: Raymond Gilpin, Counting the Costs of Somali Piracy, United States Institute of Peace Working Paper, June 2009, s. 1-20.

Somali insanının geleneksel olarak kurulmuş Saltanatlar dışında devlete bağlılığı olmamıştır. Onlar geleneksel olarak merkezi olmayan, eşitlikçi bir yapıya sahip olmuşlardır. Siyasi hiyerarşi minimal düzeydedir; hiyerarşik idari kurumlar ve doğrudan ilişkileri düzenleyen kurumsallaşmış yapılar bulunmamaktadır. Somali siyasi yapısında düzenin sürdürülmesi için bir üst otoriteye ihtiyaç yoktur, çünkü Somali'deki siyasi yapı birbirinden bağımsız klanlardan oluşmaktadır.

Bu kabile yapılanmasının etkisi sömürge devletlerden Barre devletine ve modern dönemdeki eş-Şebâb örgütüne kadar hep kullanılmıştır ve klan kimliği Somali siyaset sahasında çeşitli gruların ortaya çıkmasında etkin bir rol oynamıştır. Somali gibi iç savaşın yaşandığı bir ülke şartlarında ortaya çıkan eş-Şebâbın oluşumunda klan etkisinin fazla olmadığını düşünmek zordur. Eş-Şebâb'ın Somalili kabileler ile olan ilişkilerinde 2

farklı dönemden bahsedilebilir Birinci dönem eş-Şebâb'ın ortaya çıkışındaki kabile etkisi ve ikinci dönem de eş-Şebâb'ın kayıplar yaşadığı dönem şeklinde tanımlanabilir.

2008'de Etiyopya askerlerinin Somali'yi işgal etmesi ve tarihten gelen Somali-Etiyopya düşmanlığı, örgütün halkın milliyetçilik duygularını kışkırtmasını sağlamış ve halkın her kesiminden destek bulmasına sebep olmuştur.

Bu dönemde İslam mahkemelerinin dağılmasıyla Etiyopya'nın karşısında duran tek örgüt eş-Şebâb olmuştur. Bu sebeple örgüt ideolojisini beğenmeyen fakat milliyetçi duygusu baskın olan toplumun diğer kesimleri de örgüte destek vermiştir. Bu destek örgütün Somali'de kısa süre içerisinde fenomen bir örgüt haline gelmesini kolaylaştırmıştır.

1977 Ogaden savaşından sonra “Büyük Somali” hayalini gerçekleştirmek için Etiyopya'ya karşı verilen savaşta destek arayışlarına giren örgüt, yurtdışındaki Somali diasporasından da tam destek almıştır. Bu şekilde çok sayıda Somalili genç, Etiyopya'nın ülkedeki varlığına son vermek amacıyla örgüte katılmıştır. Örgütün Etiyopya ile savaştığı bu dönemde Ogaden bölgesindeki Somalililer ve Etiyopya'da ezilen Oroma mensubu savaşçılar da örgüte destek vermiştir. Bu dönemde eş-Şebâb küresel radikal gruplardan destek aldığı gibi Etiyopya ile sınır problemi olan Eriterya'dan da destek bulmuştur.

Bu dönemde halkın desteğini elde eden örgüt, kabile liderleri ile sağlam ilişkiler kurmuş ve toplumsal bir uyanışa öncülük etmek için stratejiler geliştirmiştir. Bir taraftan milliyetçilik duygusunu kullanırken, diğer taraftan da ABD yanlısı Etiyopya ve diğer Hıristiyan komşu ülkeleri yenmek için din kimliğini ön plana çıkarmıştır. Hem İslam hem de milliyetçilik kavramlarını birlikte kullanmayı başaran örgüt, Etiyopya şövalyelerinin ülke dışına ülke dışına atılmasını başarmıştır. Takip eden süreçte de Somali'deki varlığını efsane bir örgüt olarak devam ettirmiştir.⁸⁴

2008 yılının sonunda Etiyopya askerleri Somali'den silah zoru ile çıkarılmış ve eş-Şebâb dışında Somali'de faaliyet gösteren tüm silahlı gruplar Cibuti'de bir arada getirilmiş

⁸⁴ Taming the clans, “al shabaab clan politics,” Hiiral institute 31.05.2018, S.2
<https://hiraalinstitute.org/taming-the-clans-al-shababs-clan-politics/>

ve barış görüşmelerine başlanmıştır. Aylarca süren görüşmeler sonucunda İslam mahkemelerinin efsane lideri Sheekh Sherif'in başında olduğu yeni bir devlet kurulmuş ve gururlu Mogadişu halkı da yeni kurulan devlete sevgi gösterileri düzenlemiş ve böylelikle eş-Şebâb'ın efsanevi tezi olan Etiyopya karşıtı argümanları da etkisini kaybetmiştir. Hem yurt dışındaki hem de yurt içindeki Somalililer devletten beklentilerini Radio ve TV kanalları yoluyla paylaşmışlardır.

Eş-Şebâb yeni devletin Batılı ülkeler tarafından Somali'ye dayatılmış bir düzen olduğunu ve devletin anayasasının Kuran'a ters olduğunu ileri sürerek devlete karşı çıkmış, hatta savaş ilan etmiştir. Eski İslam mahkemeleri lideri Sheekh Sharif'de yeni devlet başkanı olarak devletin isminin Somali İslam Cumhuriyeti olduğunu açıklamış ve meclisin ilk görüşmesinde gündem olarak Somali devletinin anayasasının Kur'an ve Sünnet olduğu görüşülmüş ve bu yasa olarak geçirilmiştir. Örgüt tüm bu gelişmelere rağmen Sheekh Sharif'i hain, devleti de dinsiz devlet ilan ederek savaşmaya başlamıştır.

Yaptığım araştırmalarda Örgüt, Devlet kurumlarının olduğu bölgeler, kafirlerin bölgeleri ilan edilmiş ve halkı da bu bölgelere gitmemeleri konusunda ikaz etmiş ve bunu dinlemeyenler de cezalandırılmıştır. Örneğin Lise son sınıfta olan Mohamed devlet kontrolündeki bir ilçe olan Hamarweyne'de lise eğitimi alırken örgüt Mohamed'in okulunu değiştirip örgütün bölgesinde eğitimine devam etmesini istemiştir. Okuluna devam etmekte ısrar eden Mohamed daha sonraki hafta örgüt tarafından hırsızlıkla suçlanarak eli ve ayağı çapraz olarak kesilmiş ve şehir dışı edilmiştir. Bu ve benzeri olaylara şahit olan halk, örgüte olan desteğini azaltmış ve hatta bazıları örgüte karşı devletle işbirliğine gitmiştir.

Eş-Şebâb ile halkın iş birliğinin azaldığı ikinci dönemde, eş-Şebâb kabileler ile ilişkisini devam ettirmek için yeni bir yöntem belirlemiştir. Bu kazan-kazan formülü şeklinde adlandırılabilir. Bazen eş-Şebâb yeni bölgeleri fethetmek için kabile yapılanmasını kullanmış, bazen de kabile mensupları rakip kabilelerden daha güçlü olmak amacıyla örgüte katılmışlardır.

Eş-Şebâb'da yeni ilişkileri bir fırsat olarak gördüğü için bu tip kabileler arası rekabetleri değerlendirmiştir. Bilindiği üzere örgüt her zaman kabileler arasındaki

husumetlerden istifade ederek güçlenmeye ve insan kaynaklarını bu yöntemle temin etmeye çalışmıştır. Bu hususta Raskanbonı olarak da adlandırılan Ogaden kabilesini örnek göstermek mümkündür. Ogaden kabilesi 2008’de Marehan kabilesinin elinde olan liman şehri Kismayu’yu almak için eş-Şebâb’ın desteğini almıştır. Kismayu’dan ihraç edilen Marehan kabilesine 2019’da Gedo bölgesinde Ogaden kabilesinin baskın olduğu Jubaland bölgesel yönetime ve buna destek veren Kenyalı askerlere karşı örgütü desteklemiş veya örgütün sınırdaki terör faaliyetlerine sessiz kalmıştır.

Eş-Şebâb komutanları, örgüte yeni üyeler kazandırmak, haraç toplamak, devletle olan savaşlarda destek bulmak amacıyla kendi kabilelerini ikna etmek için elçi olarak gönderilmektedir. Bu komutanlar mensup oldukları kabilenin örgüte destek vermeleri durumunda eş-Şebâb’ın da kabileye destek vereceğini taahhüt etmektedir. Örneğin Muhtar Robow “Ebu-mensûr” normalde örgütün sözcülüğü görevini yürütürken, görevden alınarak mensup olduğu Rahweyn kabilesinin örgüte olan desteğini sağlamlaştırmak ve örgüte yeni üyeler katmak üzere, kendi kabilesinin yoğunlukta olduğu Bay ve Bakol bölgelerine gönderilmiştir.

Diğer taraftan örgüte en çok üye kazandıran kabile olan Murursade kabilesine bir ödül olarak Ali Mohamud Rage “ Alı dheere” eş-Şebâb’ın sözcüsü konumuna getirildi ve doğal olarak kabilenin örgüte olan desteği de arttı. Yeni bir dönemde Gaaljecel kabile liderlerinin eş-Şebâb’la imzaladıkları ortaklık anlaşmaları örgüt medyasında görüntülendi. Benzer şekilde örgütün Somali’nin Shabelle bölgesindeki Biya-mal ve haber-gıdır kabilelerinin iç savaşlarında da örgüt Biya-mal kabilesini desteklemiştir.⁸⁵

Örgüt ile Somali’deki kabileler arasında hiçbir yapının sahip olmadığı kadar güçlü bir ilişki kurulmuştur. Örgütün öldürülmüş lideri olan Godane, Somaliland bölgesinden geldiği için o bölgede örgüte sempati duyan bazı kabileler vardır. Putlanda’da hem eş-Şebâb’a hem de yeni ortaya çıkan DAES’e destek veren kabileler varken, ülkenin geri kalanında da eş-Şebâb’la ilişkisi olmayan hiçbir kabile yoktur. Eş-Şebâb sözcüsü Ali Dheere’nin kabilesi,

⁸⁵ International Crisis Group “ İslaamiyiinta kala qeybsan ee Somalia,” international group, 18.05.2010, s. 16

Robow ebumensurun kabilesi ve Adan Hashi Eyrow'un mensup olduğu kabile, örgütte en çok üyesi bulunan kabilelerdir. Buna karşın Putland ve Somaliland bölgelerindeki kabileler örgüte çok az sayıda üye kazandırmıştır.⁸⁶

Diğer bir önemli nokta da Somali'de kabile güç paylaşım sistemi olan 4.5'le küçük düşürülmüş bazı kabilelerin de eş-Şebâb'a sempati duymasıdır. Somali'de 4 büyük kabile vardır ve bunlar Rahaweyn, Dir, Darood ve Hawiye'dir. Geriye kalan diğer toplum grupları da 0.5'le toplanmış azınlık gruplar olarak belirlenmiş olan Somalililerdir. Bunlar Somali bantu, araplar, midgan, gaboye, madhiban, yaxar, Jereer gibi azınlık gruplardandır. 1990'li yıllardan beri diğer kabile mensublardan eziyet, tecavüz, ölüm, haksızlık ve zulüm gören bu azınlık gruplar eş-Şebâb'ın gelişi ile kendini ifade edebilme gücüne kavuşmuş ve bazen de ilk defa örgüt içinde önemli pozisyona getirilmiştir.⁸⁷

Jareer kabilesi Somali'de bazı büyük kabilelerden de daha kalabalık nüfusa sahip olmalarına rağmen, kendilerine hiçbir zaman siyasal temsil verilmemiştir. Şimdiye kadar yönetici değil de yönetilen konumunda olan bir kabilenin, eş-Şebâb gibi, kendilerini ifade etme özgürlüklerinin olduğu bir örgüte katılmaları anlaşılır görünmektedir. Bu gibi azınlık grupların örgüte katılmalarının ideolojik gerekçelerden ziyade duygusal tatmin tatmin olma çabasına mebni olduğu söylenebilir. Zira bir azınlık kabilesi olan Midgan kabilesine mensup bir kişi, kendisi ile yapılan röportajda örgüte katılımını böyle açıklamıştır.⁸⁸

Azınlık gruplardan eş-Şebâb'a katılan başka bir kişi ise kendisi ile yapılan repörtajda şunları anlatmıştır. "1990'li yıllarda Annem ve Kız kardeşim güçlü kabilelerden olan adamlar tarafından tecavüze uğramış ve daha sonraki dönemde hem ailem hem de bu kabileyi mensub diğer akrabalarım komşularımızdan her düzeyde tacize maruz kalmışlardır ama eş-Şebâb'ın gelişi ile bu sıkıntılar azalmış ve bazı suçlular da cezalandırmıştır"⁸⁹

⁸⁶ Internation crisis group, "Somalis divided islamist," policy briefing Nairobi 18.05.2010 S.13
<https://d2071andvip0wj.cloudfront.net/b74-Somalia-s-divided-islamists-Somali.pdf> s.13 (18.05.2010)

⁸⁷ Mary Harper, a.g.e., s.37

⁸⁸ Mary Harper, "The many faces of Al-shabab" United Kindom, by C.Hurst & Co.(Publishers) Ltd., 2019, s.36

⁸⁹ Mary Harper, a.g.e S. 36

Röportaja katılan diğere bir kabile mensubu da eş-Şebâb'a katılımının gerekçesi olarak ideolojiyi değil, intikam duygusunu göstermiş ve silahlanmasını kolaylaştırdığı için örgüte katıldığını belirtmiştir. Fakat bununla birlikte eş-Şebâb örgütünün güç paylaşımında adaletli olmadığı görülmektedir. Zira büyük kabileler liderlik konumunda iken savaşlarda hayatını kaybeden militanların azınlık kabilelerden olması gözardı edilemeyecek bir gerçektir.⁹⁰

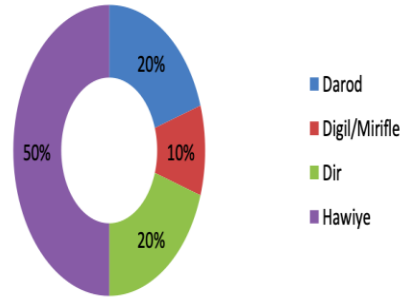
Örgüt lideri olan Godane ve "muhacirin" olarak adlandırılan yabancı savaşçılar eş-Şebâb'ın kabileler ile olan ilişkilerini inkar etmiş ve örgütü daha çok adalet, eşitlik, halifelik ve ümmet kavramları ile ön plana çıkarmaya çalışmıştır. Zira eş-Şebâb ilk dönemlerde her türlü kabile dayanışmasını reddetmiş ve kabile kimliğini yok edeceğini, bunun yerine tevhid bayrağı altında birlik ve beraberlik getireceğine yemin etmiştir. Fakat Eş-Şebâb'ın bu tezi örgüt komutanlarından Muhtar Robow Ebu Mensur'un Baydhaba şehrini devletten aldığıında kendi kabilesindeki devlet mensuplarını serbest bırakması ile çökmüştür. Ayrıca Temmuz 2008'den sonra eş-Şebâb örgütü, Somali'deki varlığını devam ettirebilmek için kabile rolü ve etkinliğinin vazgeçilmez olduğunu ve Somalilerin kabile kimliği ve mensubiyetine ne kadar sadık olduklarını iyici kavramış ve yönetim şeklini kabileyeye dayalı sisteme indirgemiş ve örgütün üst düzey pozisyonlarını kabileler arasında paylaşmıştır.⁹¹

Şekil 3.2. eş-Şebâb örgütünün icra kurulunun kabile paylaşımı.

⁹⁰ Marey Harper, " *the many faces of Al-shabaab*" Iodon, by C.Hurst & Co. (Publishers) Ltd 2019 s.36

⁹¹ a.g.e S.3

Clans of the 10 Members of the Executive Council

92

Eş-Şebâb örgütü Somali’de ihtilafli olan kabileleri birbirlerine kırdırmak için dönemsel olarak farklı kabilelere destek vermekte ve böylece gelecekte karşısına çıkabilecek güçlü bir toplumsal uyanışı ve Somali’deki kalıcı barış tesisi potansiyelini önlemektedir.

3.1.5. Somali’de Merkezi Bir Din/Kültür Kurumunun Eksikliği ve Yansımaları

1990’li yıllarda devletin çöküşü ile birlikte Somali’ye gelen ve körfez ülkelerinde eğitilmiş imam-hatiblar Suudi-arabistan destekli Al-harameyn derneğinin desteği ile Somali’de medreseler, okullar, yetimhaneler açmaya başladılar. Örgütlenmiş ve muazam destek elde eden bu gruplar. Eğitim ajandalarını ülke geneline yaymaya başladılar. Açtıkları okullara öğrenci kazandırmak için ailelere çocuklarını grubun eğitim kurumlarına getirmeleri halinde ailelere gıda yardımı vereceklerini çocuklarını da üniversiteye eğitimine kadar burslu okutacaklarını taahhüt etmişlerdir. Daha sonra bu okullardan selefi ideolojiyle mezun olan bu öğrenciler ihtisas eğitimi almak için Pakistan, Afganistan, Saudi-arabistan ve Mısır gibi ülkelere gittiler. Çok geçmeden ülkeye Selefiyye, İhvânı-Müslimîn, Selefiyye el-Cedîd, Teblîğ Cemaati ve Tekfir olarak dönen bu öğrenci grupları kendi anlayışına göre İslam dinini anlatmaya çalıştı. Bu tarz grupları denetim altında tutacak merkezi bir din kurumunun olmaması grupların serbest şekilde ülke içinde hareket etmelerine ve kendileri

⁹² Hiral institute, “AS-Clan Politics,” Mogadişu, Hiral inistitute , 2016, t.y,s.2 <https://hiraalinstitute.org/wp-content/uploads/2018/05/AS-Clan-Politics.pdf>

göre fatva vermelerini kolaylaştırdı. doğal olarak her grup halka nüfus etmeye çalışarak ülkenin din işleri ve evkâf bakanlığının yerini almaya çalıştı. Dini ve örgün eğitimi veren bu kurumlar ilkokuldan lise eğitimine kadar arab ülkelerinin eğitim müfredatını kullanarak Somalili yeni neslin kültürlerini, sahih bir din anlayışını ve ülkelerinin tarihini öğrenmelerini engellemişlerdir. Ayrıca bu eğitim müfredatı Selefi bir içerikle hazırlanmış ve Selefi hocalar tarafından öğretilmiştir. Diğer yandan medreseler de bu anlayışa göre hizmet vermekteydiler. Din konusunda hassas olan halk da maalesef var olan grupların arasında tercih yapmak zorunda bırakılmıştır. Geleneksel din eğitimini sürdüren zayıf ve güçsüz Somali sunni grupları da karşısında örgütlenmiş olarak bulunan diğer dini grupların çeşitli baskılarına dayanmayarak halk nezdinde etkisini kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır.⁹³

Somali’de Din ve diyanet sahasını denetleyen profesyonel kurumların yokluğu sebebiyle çeşitli kanallarla din eğitimi gören insanlar muhataplarının verdikleri yanlış fetvalar sebebiyle büyük problemler yaşamaktadır. Yine verilen fetvaları doğrultusunda ülkede bazı bölümleri İslam toprağı bazı bölümleri ise küfür diyarı olarak ravsif edilmektedir. İntihar bombacısına dönüşerek canlı bomba eylemi gerçekleştiren militanlar da ölmeleri durumunda şehit olarak cennete gideceklerini telkin eden yanlış fetvaların sonucunda bu yola sapmaktadırlar. Söz konusu eylemler Somali geleneksel kültürü açısından da oldukça problemlidir. Savaş dönemlerinde bile korunması ve zarar verilmemesi gereken çocuklar, kadınlar, yaşlılar, hamile kadınlar, doktorlar, hocalar, yolcular vs. gibi grupların bombalama eylemlerine hedef olması örgütün dini ve kültürel hassasiyetlerden uzak olduğunu göstermektedir. Tüm bunlar sağlıklı bir eğitimin yokluğunda insanların hem dini hem de kültürel alanlarda çok rahat bir şekilde radikalleşmeye kayabildiğini göstermektedir.

Somali’de 1990’li yıllarda normal bir münazara olarak başlayan dini grupların bazı dini meseleleri tartışma hususu grupların birbirlerini dinsiz ve mürted olarak suçlamasıyla bitiyordu. Bu süreçte el-ittihâdü’l-İslamiyye’ye mensup olan hocaların tasavvuf

⁹³ International crisis group, “*Somalis divided islamist*” policy briefing Nairobi 18.05.2010
<https://d2071andvip0wj.cloudfront.net/b74-Somalia-s-divided-islamists-Somali.pdf>

mensuplarını Müslüman olarak görmemesi veyahut Şiilikle itham etmesi diğer grupların da onları haricilikle suçlamasına, bu tarz insanlarla mücadele ederken ölen ve öldürenlerin cennetlik olduğu şeklinde fetvalar verilmesini beraberinde getiriyordu. Grublar arasında yaşanan şiddetli tartışmaları çoğu zamanda kanlı bir çatışma ile bittiyordu. selefî grubların mevlid kandılımın kutlamalarını dın dışı bir uygulama olduğunu illeri sürerek mevlit kandılı kutlmaları yapılan dergahların basıyor ve karşılıklı çatışmalarda onca insan hayatını kaybediyordu. Dini grupların bir araya geterecek ve son sözü söyleyecek merkezi bir din kurumunun yokluğu daha sonra Somali’de silahlı çeşitli grupların çıkmasını zamin hazırlamıştır. 2007’de ülkede Selefî kökenli eş-Şebâbin güçlü olduğu dönemde selefî hocaların verdiği fetvalar doğrultusunda eş-Şebâb örgütü sunni/ tessevuf grupların bulunduğu dergahlarına saldırılar düzenleyerek dergahlarda medvun olan Somalilerin en illeri gelen alimlerin ibadet edilen putlar olduğunu iddia ederek kabirlerinden çıkarmışlar ve dergahlarda bulunan dervişleri de putpareslikle suçlayarak öldürmüşlerdir. Ayrıca eş-Şebâb bu dönemde tessevuf erbablari olan Somalili alimleri hedef almaya başlamış ve çok sayıda hocalar eş-Şebâbin düzenlediği suikast ile kurban gitmiştir. Diğer tarafta tehlikeye göre sufiler Ahlu-sunnet ve camaat adı altında toplayarak örgütlenme yoluna gittiler. Selefilerin silahlı kanadına olan eş-Şebâblar kanlı çatışmalar sürdüren Ahlu-sunnet ve cemaat grubu eş-Şebâb örgütünün ülkenin orta bölgelerinin verliğini son vermiş ve Somali’de devleti ile ittifak kurarak örgüt başkentiden ittilmesini destek vermiştir. Somali’de din konusunda muhattab alınacak tek ve çok güçlü bir kurumun yokluğu Somali 15 yıl içinde Eş-Şebâb gibi redikal bir grubun ortaya çıkmasını zemin hazırladı.⁹⁴

2012’de kurulan Somali devleti ve daha sonraki hükümetler de redikal grupların ideoloji yapılanmasını etkisiz hale getirilmesi için ilk olarak okuların mufredadını değiştirme yoluna gitmiştir. Mufredadını değiştirmekle yakın dönemde redikal grupların halkın etkisini azaltmaya çalışılırken uzun dönemde de bu ideolojini ortadan kaldırılarak yerine doğru bir din anlayışını getirilmesini hedeflenmektedir.

⁹⁴ Ali Muse Abdi, “Somalis Sufi organise in face of existential” the guardian Nairobi 05.10.2009
<https://www.telegraph.co.uk/expat/expatnews/6507873/Somalias-Sufis-organise-in-face-of-existential-threat.html>

3.1.6. Batılı Güçlerin Ülkeye Müdahalesi ve Beklentileri

Devletler sistemi içinde devletsiz yapıya sahip olmanın beraberinde getirdiği birçok dezavantaj bulunmaktadır. Devletin denetiminin yokluğundan yararlanılarak diğer devletler ya da aktörler devletsiz topraklarda istedikleri gibi hareket etme özgürlüğünü elde ettiklerini düşünmektedirler. Son çeyrek asırda Doğu Afrika dünyanın en stratejik bölgesi haline gelmiştir. Batılı ülkeler Somali'yi başarısız devlet olarak görmeye başlamışlardır.1990 yılında yaşanan devlet çöküşü Somali'ye barış tesis etmek için gelen BM askerlerinin savaş lordları özellikle Mohamed Farah Aid'le giriştikleri savaşları kaybetmesiyle başta ABD olmak üzere ülkede faaliyet gösteren diğer 33 ülke de askerlerini Somali'den çekme kararını almıştır. Bölgede ülkeler arasında sınır kavgaları, isteratiji bakımından siyasi çekişmeler ve ulusal çıkarları komşu ülkeleri rekabetini sahne olmuştur. Bölgede yeni bir fenomen haline gelen korsanlık ve terörün yanı sıra açlık ve yolsuzluğun takip ettiği dönem, 1998 Nairobi'deki ABD büyükelçiliğine yönelik saldırı, Tanzanya'daki benzer saldırı ve Mombasa'da İsrail vatandaşlarına yönelik eylem ve saldırılar soğuk savaş döneminde önemini yitiren bölgenin yeniden ilgi odağı olmasını beraberinde gerirmiştir.

Bu terör faaliyetleri uluslararası kamuoyunun devletsiz kalmış Somali'nin terör yuvasına dönüştüğü kanaatine sahip olmalarını beraberinde getirmiştir.2001'de Newyork dünya ticaret merkezindeki ikiz kulelere düzenlenen terör saldırısı sonrasında ABD Somali'yi askeri müdahale uygulanacak ülkeler listesine ekledi. ABD hazine bakanlığı ülkenin en büyük havale sistemi olan el-Barakat'ı, El-kâide'yi finanse ettiği gerekçesi ile tüm dünyadaki hesaplarını dondurdu. Bu da yurt dışındaki aile bireylerinin yardımı ile yaşayan ve hayatını sürdüren binlerce Somalilinin mağdur olmasına , Somali iş adamlarının iflas etmesine ve ülke ekonomisinin sarsılmasını sebebiyet verdi. ABD Nairobi ve Tanzanyadaki elçiliklerine saldırı düzenleyen El-kâide üyelerinin Somali'de olduğunu iddia ediyor ve bu teröristlerin yakalanması ve muhtemel saldırıları önlenmesi için Somali'deki savaş lordları ile birlikte çalışma yoluna gitti. ⁹⁵

⁹⁵ Sabrina Grosse-ketler, artical "*Extarnal actors in stateless Somalia*" international center of conversion 2004

1998 yılından beri El-kâide üyeleri Somali'ye geliyordu. Örgüt üyeleri dikkat çekmemek için tebliğ cemaati adı altında veya bazen de Yemen ve Somali arasında ticaretle uğraşan iş adamları gibi geldiler. Bu dönemde ülke giriş-çıkışlarını kontrol edecek devletin olmaması teröristlerin ülkeye kolay bir şekilde girmelerine imkân sağlamıştır. El-kâide Somali'yi Batı ülkeleri ve diğer Afrika ülkeleri ile savaşmak için bir üs olarak kullanmayı hedefliyordu. Bu amaçla Somali'de kurduğu askeri eğitim kamplarında örgütte mensup militanları yetiştiriyordu. ABD bütün faaliyetleri yakından takip ediyor, Batılı ülkeler de Afganistan'dan sonra Somali'yi de potansiyel bir terör merkezi ve bu tehditleri ortadan kaldırmak için yeni stratejiler geliştiriliyorlardı. 2006'de kurulan İslam mahkemelerinin kısa sürede ülkede güven ve istikrarı sağlaması ABD ve onun Afrika'daki partneri olan Etiyopya'ya rahatsız etti. Dış güçlerin hedefi İslam mahkemelerin ortadan kaldırılması ve yerine Batı çıkarlarını karşı gelemeyen bir devlet getirmektir. ABD bu yapının ortadan kaldırılması için Etiyopya'ya her türlü lojistik ve ekonomik desteği sağlamıştır.

2007'de Etiyopya zayıf ve geçici devlet olan Somali devletini teröristlerden koruma bahanesi ile Somaliye ABD destekli askeri bir müdahalede bulundu. Etiyopya askerlerinin hedefi kendi ulusal çıkarlarını Somali topraklarında gerçekleştirmek ve teröristleri ortadan kaldırmaktı. Etiyopya askerlerinin Somali'ye müdahalesi Somalililer tarafından bir işgal olarak algılandı ve milliyetçilik kavramı önem kazandı bundan istifade eden eş-Şebâb da halkı organize ederek Etiyopya ile kanlı bir savaşa girdi. Süreç Etiyopya'nın 2008 sonunda tamamen Somali topraklarından çıkması ile sonuçlandı. Bu dönemde ABD bir kaç kere teröristlerin belli hedef noktalarına hava saldırısı düzenledi. Batılı ülkeler strateji olarak BM'ye bağlı dernekler yoluyla Somali'ye insani yardım faaliyetleri başlattılar. Diğer taraftan ise terör örgütlerinin tehdidini azaltmak ve geçici hükümeti korumak için ülkede faaliyet gösteren Afrikalı askerlere finansal destek vermişlerdir. Avrupa birliğinin çağrısına uyan ve barışa destek vermek için Somali'ye asker gönderen ilk ülke Uganda oldu ardından da Burundi asker gönderdi. Her ne kadar AMİSOM askerleri Somali'ye barışa destek için ülkeye gelmiş olsalar da geride bıraktığımız 12 yıllık süre zarfında terörü etkisiz hale getirmeyi başaramamışlardır. AMİSOM çerçevesinde Somali'ye asker gönderen ülkeler

Somali adına dünyadan aldıkları parasal desteği kendi ülkelerinin savunma bakanlıklarına aktarmaktadırlar. Yanı gelinen nokta itibarıyla Somali’de barışa katkı misyonu artık bir savaş ekonomisine dönüşmüş, AMİSOM adı altında Somali’de varlık gösteren ülkeler bu çerçevede Somali’ye siyasi baskı uygulamakta ve iç siyaseti yönlendirmekteler.⁹⁶

Uganda’nın başkenti kampala’da yapılan ve “Kampala anlaşması” olarak da adlandırılan görüşmede Uganda devletinin politikalarını beğenmediği dönemin başbakanı Mohamed Abdullahi farmacu’nun istifa etmesini, aksi takdirde askerlerini Somali’den çekip ülkeyi terörle başbaşa bırakacağını deklare etmesiyle başbakan görevinden istifa etmek zorunda kalmıştır. Başbakanın istifaya zorlanmasının sebebi de göreve geldikten hemen sonra yaptığı askeri reformlar ile kısa sürede eş-Şebâb’i Mogadişu’dan atmış, askerlerinin maaş durumunu düzeltmiş, askerlerin morallerini yükseltmiş ve halka güvenlik için AMISOM’a ihtiyacın kalmayacağı garantisini vermiş olmasıdır. Somali coğrafi bakımından çok stratejik bir bölgede yer almaktadır. Ülke Hint Okyanusuna ve Kızıl-Denize sahip olan bir ülkedir. Afrika’nın en uzun sahiline sahip olan ülke turizm ülkesi olma potansiyeli taşımaktadır. Ayrıca dünyanın en önemli deniz güzergâhi olan Aden körfezi ile sınırı olmasıda ülkenin jeopolitik önemini arttırmaktadır. BAE ülkenin bu potansiyali bildiği için hiçbir zaman rahat bırakmıyor ve iç siyasetinden ticaretine eğitimden ekomisini kadar müdahale etmekte BAE güçlü ekonomisi ile Somali’ye her türlü müdahale de bulunmakta, seçimlerde kendine yakın adayları desteklemektedir. Körfez ülkeleriyle Katar’la arasında yaşanan son gerginliklerde Suudi Arabistan ve BAE Somali’ye Katar’la ilişkilerini kesme mukabilinde 200 milyon dolar teklif etmişlerdir. Somali hükümeti bu kardeş kavgasında taraf tutmaya yanaşmamış, bunun üzerine BAE Somali’deki meşru hükümeti düşürmek için Somali’ye özel bir uçakla 9,6 milyon dolar para yollamıştır. Mogadişu havalimanında bu paranın yakalanması üzerine BAE bunun Somali askerlerine destek için yollandığını iddia etmiş ama istihbarat soruşturması

⁹⁶ Mikael Eriksson, “*External intervention of Somalis civil war*” S.2 y1yın tarih. 20.10.2013 <https://www.foi.se/rest-api/report/FOI-R--3718--SE>

sonrasında paranın muhalif milletvekilleri ve tektikçilere meşru hükümeti devirmek amacıyla getirildiği ortaya çıkmıştır.⁹⁷

Diğer taraftan Bu dönem aynı zamanda Somali’de korsanlık faaliyetlerinin arttığı bir dönem olmuştur. Özellikle yabancı balıkçılara ait gemilerin Somali açıklarında avcılık yapmaları bunu tetiklemiştir. Bu durum ekonomik olarak zor durumda olan ve kıyıda geçimini balıkçılık ile sağlayan Somalili halkının zor duruma düşmesine neden olmaktadır. İkinci durum ise, yabancı devletlerin nükleer atıklarını Somali kıyılarına boşaltması olmuştur. Bu durum sadece denizdeki ekolojik dengeyi bozmakla kalmamış, 2004 yılında Somali kıyılarında yaşanan tsunami felaketi ile kıyı bölgelerini de etkileyerek, buradaki biyolojik çeşitliliği ve dengeyi bozarak, kıyılara saçılan nükleer atık maddeler kirliliğe ve hastalıklara neden olmaya başlamış ve temiz su kaynaklarını ortadan kaldırmıştır.⁹⁸

1990’li yıllarda başarısız devlet haline gelen Somali’de daha sonra devlet mekanizması ortadan kalkacak ve Somali için tekrar devletsiz dönem başlayacaktır. 1991-1993 yüzlerce masum sivilin hayatını kayıb ettiği ve milyonlarca insanın mülteci olarak Komşu ülkerine sığındığı bir dönem olacaktır. muhalif gruplar birbirlerine karşı mücadele etmeye başlayacaklardır ve hiçbir grub da iktidar olmayı başaramamış. Barre yönetiminin çokuşu serbest silah dolaşımını hizlandirdi. Zira Somali devletinin 1970li yılların yıllık bütçesinin silah satışı en büyük bayı verildiğin gerçeği 1990li yilarin bu silahlar, halkın ve klan millitanların kolaylıkla eline geçmesini sebep oldu. Godwin’e göre bu dönem “ülkede yiyicekten daha fazla silah istoklari vardı” devlet başkanı Barre İngiltere, İtalya, ABD ve Sovyet birliğinden malı destekler buldu ve akıl almaz bir şekilde kalkınma projeleri rağmen bu destekler %70 oranda silah satışı ve güvenlik güçlerine yatırım yaptı. Bu güçlü askerlerin daha sonra Barre tarafından hükümete muhalefet edenlere işkence, öldürme, tecavüz ve yargısız infazı için kullanıldı. Bu dönem pek çok insan hakları ihlaları kayıt edildi.

⁹⁷ haber merkezi “BAE’nin isyan parası ele geçti,” yeni Şafak, 10.nisan.2018, <https://www.yenisafak.com/dunya/baenin-isyan-parasi-ele-gecti-3223942>.

⁹⁸ Qasim Hersi Farah, “ *The stability/Sustainability Dynamics: The Case of Marine Environmental Management in Somalia* “ (yükseklisans), Toronto, York üniversite, 2016, S.82 .

Barre döneminin bittiği 1990'larla Somali için başlayan yeni süreç değerlendirildiği zaman dört dönemin atlatıldığı görülmektedir. Birinci dönem olarak 1990'larla birlikte başlayan iç karışıklıklar, battılı güçlerin işgaline meşru kılmış ve Birleşmiş Milletler'in (BM) Somali'ye askerî müdahaleleri ile sonuçlanmıştır. 1995'e kadar süren bu müdahale döneminde yaşanan gelişmeler durumu daha da kötüleşerek büyük krizler ortaya çıkarmıştı. 1995 sonrası başlayan ikinci dönem 2006 yılına kadar iç kargaşanın devam ettiği ama aynı zamanda da yerel arayış ve örgütlenmelerin başladığı bir dönem olmuştur. Bu dönemin en önemli gelişmeler ise, İslam Mahkemeleri Birliği'nin bir aktör olarak ortaya çıkışıdır. 11 Eylül sonrasında Somali'de İslamcılığın güç kazandığı bu dönem, Amerika destekli Etiyopya müdahalesi ile sonlandırılmış ve ülke yeni bir sürece girmiştir. 2006'dan sonra başlayan üçüncü dönemde, Batı güdümünde geçici hükümet kurma çalışmaları hızlanırken aynı zamanda dış müdahalenin doğrudan bir sonucu olarak eş-Şebâb örgütü sahneye çıkmıştır. Ülke 2011'e hem büyük bir açlık krizi hem de eş-Şebâb örgütlenmesi eşliğinde girmiştir. 2011'den günümüze kadar geçen süre ise Somali'nin Türkiye'nin desteğini alarak yeniden istikrar kazanmaya başladığı ve izolasyondan kurtularak dünya ile yeniden bütünleştiği bir döneme işaret etmektedir. Bu dönem içinde en kilit kavramlar "devlet inşası" ve "kalkınma" olmuştur.⁹⁹

Somali'de devlet mekanizması ortadan kalktıktan sonra etkili olan klan temelli liderlerin güçlerini kaybetmeleri Somali toplumunda 1990'lı yılların ortalarında güç boşluğunun oluşmasına neden olmuştur. Bu dönem 1991-2000 ülkede altı-yapı hizmetleri bile yerine getirecek hiçbir yerel yönetim olmamış. Yaşanılan iktidar boşluğu ise kabile yapılanmasındaki savaş lordları ve muhalefet güçleri tarafından doldurulmaya çalışılsa da grupların arasında yeniden alevlenen iktidar savaşlarından dolayı bu girişimleri de başarısız olmuştur. Zaten Barre'yı devirmekten başk bir ortak hedefleri veya anlaşmaları olmayan bu gruplar, devletin ortadan kaldırılması sonrası ülke kimin tarafından yönetileceği, yeni kurulacak hükümetin program ve ülke yönetim şekli, izlenecek politikaları gibi devrim için önemli olan konuları program ve projeleri yoktu. (savaş lordları ve bazı kabile önderlerin

⁹⁹ Serhat Orakçı, " *Somali silahların gölgesinde 26 yıllık istikrar arayışı*" İstanbul S. 1-2 yayın tar. 01.01.2018

https://insamer.com/tr/Somali-silahlarin-golgesinde-26-yillik-istikrar-arayisi_1105.html.

özelikle güney tarafındaki önemli liman kentleri olan Mogadişu ve Kismayo'ya kendi kabilesinin çıkarını gözetmek için grublar arasında iç savaşa sürükleyecek çatışmalar yaşandı bu dönem güzey tarafındaki Somaliland ve putland bölgeleri bu iç savaşlardan en az etkilenen bölgeler olmuştur.2000 yiline kadar ülke genelinde politik ve Ekonomik iktidarsızlık buhranını girmiştir. Gerçekten de Somali'de son birkaç nesil, devlet otoritesinin olmadığı bir ortamda, pek çok sosyo-ekonomik sorunla yüzleşerek büyüdü. Ülkede en çok özlem duyulan şey huzur ve istikrar ortamı oldu.

2000-2012 yılları arasında ülkede istikrar sağlamak için BM önderliğinde yurtdışında yapılan 23 tane barış görüşmeleri 3 tane hariç hepsi başarısız oldu. Bu görüşmelerin 3 tanesi sonucunda geçici hükümetler kurulabildi. Fakat bu geçici hükümetlerin hiç birini barışı tesis etmedeki beklentileri karşılayamadı. 2012 yılı gelindiğinde geçici hükümetler dönemi bitti ve ülke içinde yeniden yapılan ulusal barış konferansları ardından cumhurbaşkanlık seçimi ülke içinde yapıldı, yeni bir anayasa yapıldı ve resmi bir Somali devleti kuruldu. Bu devlet de başta ABD olmak üzere batılı ülkeler, Afrika birliği ve BM tarafından resmîyetini kazandı. Yeni kurulan hükümetle Somali güçlü ve merkezi hükümet sisteminden vaz geçerek federal hükümetler sistemine geçti. Somali demokratik cumhuriyeti sıfatını Somali federal cumhuriyeti olarak değiştirdi. Bu gelişmelerle Somali sosyal, siyasal, ekonomi, adalet sistemi, kalkınma ve istikrar yerini getirecek tam donanımlı bir devlet sürecine geçilmeye hedeflendi.

Somalili halkın geleneksel yapılara olan bağlılığı devam ederken ortaya çıkan İslami grupların toplum içinde düzen oluşturma girişimleri görülmeye başlanmıştır. Bu grupların Somali'de sağlamaya çalıştıkları düzen İslami kurallar temelinde şekillenmektedir. Özellikle 2000'li yıllarla birlikte Somali toplumunda düzeni sağlamanın yanı sıra yabancı güçlere karşı muhalif bir tutum sergilemeye başlamışlardır. Yabancı devletler ve onlar tarafından Somali'de kurulmuş olan geçici yapılara yönelik saldırıda bulunmaktadırlar. Bu döneme kadar siyasi olarak yeterli bir alan tanılmayan Siyasal İslamın 1990'ların ortalarında Somali'de etkili olmaya başlaması, Soğuk Savaş sonra uluslararası sistem için yeni düşman olarak ortaya çıkan radikal İslamcı grupların devlet denetimi olmayan Somali topraklarında etkili olmaya başlaması ile ilişkilendirilebilir.

3.1.7. Etiyopya ve Kenya gibi Hristiyan Nüfusunun Güçlü olduğu Komşu Ülkelerin Beklentileri ve Somali'ye Yönelik Siyasetleri.

Somali Etiyopya, Kenya ve Cibuti ile kara sınırlarına sahiptir ve bu ülkelerle dini, kültürel, siyasi ve ekonomi ilişkileri mevcuttur. Etiyopya'nın Ogaden ve Kenyanın Garisa bölgeleri geçmişte Somali'ye ait olan ve bugün de etnik Somalililerin yaşadığı bölgelerdir. Kenya ve Etiyopya'nın Somali ile paylaştıkları sınırlar tarih boyunca çeşitli problemlere neden olmuştur. Nüfusunun çoğu Müslüman ve etnik Somalilerden oluşan Cibuti hariç diğer ülkeler Somali ile derin problemler yaşamaktadır. Somali ve Etiyopya 1977-1978 yılları arasında İngiltere tarafından Etiyopya'ya verilen Ogaden bölgesi için savaşmıştır. Bu savaşta Somali, Sovyet birliğinin Etiyopya'ya desteği ile mağlup olmuştur. Savaşın sonra Somali'de iç karışıklıklar başladı Etiyopya desteklediği ve hükümete muhalif gruplar Etiyopyada Merkez olarak kullanmaya başladılar bu içkarışıklıklar 1990'da ziyad barre hükümetinin çöküşü ve daha 30 sene devam edecek iç savaşlara yol açtı .Kenya-Somali ilişkileri de hep inişli çıkışlı ve umumiyetle problemlidir. 1990'lı yıllarda Somali'deki iç savaştan kaçan bir milyon Somalili Kenya'ya kaçmak zorunda kalmıştır. Kenya'nın bu mülteci akını ile hem ciddi kazançları hem de sorunları olmuştur.

1990 sonrasında devletsiz kalan Somali'ye aralıklarla Kenya ve Etiyopya'nın müdahaleleri olmuştur. Somali'deki gelişmeleri bu iki ülkenin takip etmesi gayet doğaldır zira terör yuvası haline gelen bir coğrafya kendi ulusal güvenlikleri açısından da büyük bir risk oluşturmaktaydı. Öte yandan Kenya ve Etiyopya, özellikle de Etiyopya, 1977 savından sonra güçlü bir Somali görmek istememişlerdir. Zira güçlü bir Somali'nin Ogaden bölgesini geri alma çabaları muhtemeldir. Bu açıdan Etiyopya'nın Somali toprakları ile ilgili beklentisi ülkenin Etiyopya ile problem yaşamayan küçük devletçiklere bölünmesidir. Etiyopya Somali merkezi hükümetinin uyarılarına rağmen Somali'deki federal devletçiklere sistematik olarak destek vermektedir. Etiyopya 2006 ABD yılında desteği ile teröristleri yenmek bahanesi ile Somaliye asker gönderdi . örgütlenmiş halk ve

dönemin İslami Mahkemeler Birliği tarafından yenilgiye uğratılan Etiyopya askerleri ülkeyi terk etmek zorunda kaldılar.¹⁰⁰

Etiyopya Somali devletinin çöktükten sonra yerel silahlı millitaneleri ile hep iş birliği yapmış, birbirileri ile savaşan gruplara silah vermek suretiyle ülkede kaos ve istikrarsızlığın sürmesine destek vermiştir. Etiyopya'nın Somali iç siyasetine müdahil olması ve yerel dinamiklerle iş birliği yapmasının yanı sıra kurulan federal hükümetlerin tamamının oluşumunda da etkisi vardır. Cumhurbaşkanı seçilen Albay Abdullahi Yusuf Ahmed etiyoopyanın isteği ile seçildi ve daha sonra başında olduğu hükümet İslam mahkemeler birliği tarafından tehdit edilince Etiyopya yine bu hükümeti korumak için Somaliyi işgal etti. Takip eden dönemlerde kurulan hükümetlerde de ağırlığı hissettiren Etiyopya, işbirlikçilerinin de daha sonra kurulan hükümetlerde bakan olarak atanmasında rol oynamıştır. Etiyopya Afrika'da sömürgeleştirilmeyen bir ülke olarak Batılı ülkelerin ve Hristiyan aleminin müttefiği olarak varlık göstermiştir. Ayrıca Etiyopya'nın Uganda gibi denize kıyısı olmayan bir ülke olması Somaliye olan ilgisini artmaktadır. 3300km uzunluğunda deniz kıyısına sahip olan Somali'nin Somaliye büyük şehirlerindeki limanlarla birlikte doğan limanlar da vardır. Etiyopya bu denizden istifade etmek için Somaliland ve putland eyaletleri ile sağlam ilişkileri kurmuştur ve berbera limanını da ticari liman olarak kullanmaktadır.

Etiyopya Somali'de kalıcı ve sağlam bir barışı arzu etmemekle beraber kendi sınırlarına ulaşabilecek ölçekte bir güvensizlik ve istikrarsızlığı da arzu etmemektedir. çünkü olası bir göç dalgası kenya'da olduğu gibi mülteci akıma uğraması ve daha sonra bölgelerin nüfus dağılımının dengesi bozulmasından endişe duymaktadır. Somali'deki terör faaliyetleri yakından takip ederek gerekli müdahaleleri de partneri olan ABD ile birlikte yapmakta ve potansiyel bir terör tehdidi korunmaktadır. Tarihten beri var olan iki ülke arasındaki Ogaden bölgesi tartışmaları yüzünden etiyoopya Somalilerin gönlünde hep düşman olarak kalmıştır. Ve yerel halkı da etiyoopyadan nefret etmektedir. Etiyopya bu durumda afrika birliğinin merkezi ve rakibi olmayan güçlü bir ülkedir ama büyük ve güçlü Somaliye olması

¹⁰⁰ Mikael Eriksson, "External Intervention in Somali's civil war" 20.10.2013 S.34, <https://www.foi.se/rest-api/report/FOI-R--3718--SE>.

etiyoopyanın bölgedeki etkisini azaltmakta ve eski defterlerin yeniden açılmasını ogaden bölgesinin tartışmasının yeniden başlamasındaki kaygı ile karşı çıkmaktadır. ¹⁰¹

Kenya Somaliye komşu olan bir ülke nüfusun çoğu Hristiyan olduğu hetrojan bir yapıya sahip olan bir ülkedir. Kenya yaklaşık Somalilerle birlikte 37 farklı etnik ünsürü yaşadığı bir ülkedir Somaliler bu ülkede yaşayan milletlerdendir. özellikle garisa bölgesi Somalinin toprakları olan ve halen Somalilerin yaşadığı bir bölgede. Sömürge dönemi Somalilerin toprağı olan garisa bölgesi kenyaya verildi. Afrikada sömürgeci ülkelerin bir siyaseti olan ve barışık bir afrikaya önlemek için yaptığı en adaletsiz kararlardan biri Somalinin toprağı olan garisa bölgesinin kenyaya verilmesiydi. Bu da hem Somali ile Etiyopya hem de Somali ile kenya'ya çözülemeyen kronik sorunların olmasını zamin hazırladı. Ve tarih boyunca Somali kenya ve Somali Etiyopya sınırları tartışma halinde oldu . 1970 yılların yapılan referandomda Kenyanın Garisa bölgesi yaşayan Somalileri bölge halk bu bölgede kenyanın bir bölgesi olamsı ve onlar da Kenyalı vatandaş olmaları veya Somaliye katılma konusunda tercih sonuldu . bölge halk %98 Somaliye katılma kararına rağmen milletçi kenya cumhurbaşkanı bu referandum sonucunu yok sayarak bölge halkının bu telebi reddetmiştir.

Kenya bu bölgede diğer ülkenin bölgeleri kadar geliştirme ve kalkınma projeleri yapmamakta ve bölge halkının devletin hizmetleri sunmamaktadır. Somaliye ile kenya hükümetini olan ilişkileri de 1990 beri değişik evrelerden geçmiştir. BM Somaliye tamamen çıktığı 1995 Somaliye insanı faaliyetlerini kenyadan yürütmesini karar aldı. Somali adın toplanan fonlar kenyanın başkenti nairobi BM partner local ve uluslararası dernekleri tarafından kullanılmakta ve Somaliye gitmeden nairobi hazırlanan sahte araştırmalar raporlara BM ve dünyaya servis edilmekte ve bazı derneklerin local partner dernekleri ile işbirliği yaparak onların ülkede topladığı bilgilere kayıt etmektedir. Kenya Somali'deki iç savaşlardan kaçan bir milyon aşkın insanın Dadaab kampta kurduğu mülteci kamplarda tutmakta ve 1992den beri acık olan bu kampta Somali mültecilerin misafir ettiği için BM ve çeşitli kurumlardan destek fonlar almakta . her 5 sene de bir bu mültecilerin ülkede sorunlar

¹⁰¹ Marry, a.g.e , s. 90

getirdiği bahanesi ile BM rapor sunmakta ve mültecilerin geri dönüşü sağlanmasını talep etmekte fakat BM kenya mültecilerin barındırması için çeşitli kalkınma projeleri hibe olarak vermekte. Mültecilerin gıda ve diğer ihtiyaçları karşılamak için BM gemileri bombasa limanini gelmekte ve diğer önemli sağlık ve eğitim melzemeleri da kenya satın alınmakta yüzlerce derneğin faaliyet gösterdiği 6 kamp oluşan dadaab kamp ülkede eğitimli vatandaşları çalışma fırsatı sunmakta ve böylelikle kenya hem ekonomik hem de işsizlik sorunları bir anlamda çözmektedir.¹⁰²

Kenya 5 kereden fazla kendi ülkesini Somaliler için barış görüşmeleri düzenledi ve bunlardan ikisi başarılı olmuştur. kenya kendi ulusal çıkarları için düzenlediği barış konferansları yine BM ve dünya ülkelerinden destek almış ve bu görüşmelerin neticesinde seçilen devlet başkanları da iyi bir ilişki kurmuştur. Eş-Şebâb terör örgütün ortaya çıkından bu yana Somaliye ile ilgilenmekte ve dadaab kampta ve kenya bazı bölgenin yaşanan terör sorunlardan sonra kenya Somaliye fiili olarak askeri müdahale bulmuştur. 2011 dadaab kampta eş-Şebâb tarafından yabancı batılı dernekleri çalışan personaları Somaliye kaçırıldı daha sonra kenyanın sahil bölgelerinde yine terör amaçlı ülkeye gelen batılı ülkelerin vatandaşları kaçırılmış kenya bu terör faaliyetlerini son vermek için ve ülkesindeki güvenliği Somaliye işgal ederek çözmeye tercih eden kenya 2011 Somaliye askeri müdahale bulunmuştur. Kenya öncelikli kenya yatıştırdığı Somalili askerleri Somaliye gönderdi ve kenya sınırından Kismayoya kadar Somalili askerlele teröristlerden temizledi . Somalili askerlerin lideri olan Ahmet madoobeye destek veren kenya daha sonraki süreçte de Madoobeye Jubaland eyaletinin başkanı olması için siyasi ekonomi ve askeri destek sağlamıştır. Kenya kismayu limanı ve havalimanı kontrolü elinde tutmakta ve vergi toplamakta . birleşmiş milletlerin da yasakladığı ağaç kesme faaliyeti devam ettirmekte ve ağaçlardan yapılan kömürlerin ihracatında büyük paralar kazanmakta .

Kenya ve Etiyopyanın Somaliye ile ilgili hedefleri de küçük devletçikler olan ve parçalanmış bir ülke yapmaktır. Somaliye daha sonra da Somaliye kendi aralarında paylaşmaktır. İki komşu ülke bir taraftan Somali'deki terör örgütlerin tehdidini ortadan

¹⁰² Mikael Eriksson, "External Intervention in Somali's civil war" makale S.35-6 yayın yılı. 20.10.2013 S.34 <https://www.foi.se/rest-api/report/FOI-R--3718-->

kaldırmak için askeri müdahalelerde bulunurken diğer tarafta da barışı tesis edilmiş güçlü bir Somali devletinin oluşunu kaygı duymaktadır.

3.2. EŞ-ŞEBÂB'IN DİNİ VE İDEOLOJİK FORMASYONU

Somali'de önemli bir etki alanına sahip olan Eş-Şebâbbâb terör örgütü sadece bir kabileye dayanan bir organizasyon yapısına sahip değildir. İlk dönemlerinde Kabileler arasında çatışmasızlığı ve sorunların çözümünü hedefleyen stratejiler izlemesi nedeniyle Somali'de mevcut kabilelerin çoğunun desteğini ve sempatisini kazanmıştır. Somali'de Terör ve şiddet anlayışına uygun bir islami yönetim biçiminin kurulmasının, ülkenin yabancı işgalci güçlere karşı mücadelesinde başarı elde etmesinin temel şartı olduğunu savunan ve bu düşüncüyü Cihad kavramını ortaya atarak bir ideoloji haline getiren Eş-Şebâbbâb, aynı zamanda kendi anlayışa göre hilafetin de yeniden kurulmasını amaçlamaktadır. Eş-Şebâbbâb terör örgütü, Somali'de etkin olan İslam Birliği ve İslam Mahkemeleri Birliği Örgütlerinin ülkede yaşanan devletin çöküşü sürecinde geçirdikleri dönüşüm sonucunda ortaya çıkmış bir yapılanmadır. Örgüt, kuruluşundan itibaren hem ideolojik, hem de köken olarak irtibatlı olduğu El-kâide Terör Örgütü ile zaman içinde iyice yakınlaşarak nihayet 10 Şubat 2012'de resmen birleşme gerçekleştirmiştir.¹⁰³

Eş-Şebâbbâb küresel cihad anlayışını ideoloji olarak benimsemiş olmak suretiyle Somali'de örgütlenmiş ve faaliyet gösteren diğer selefi kökenli terör örgütlerinden ayrılmaktadır. Eş-Şebâbbâb terör örgütü sahip olduğu bu ideoloji nedeniyle uluslararası terör eylemleri gerçekleştirme kapasitesine de kavuşmuştur. Örgütün ülkedeki diğer radikal İslamcı terör örgütlerinden ayrışmasının bir diğer nedeni de, ülkede yaygın Sufi İslam anlayışı yerine, Vehhâbilik anlayışını benimsemiş olmasıdır.¹⁰⁴

Eş-Şebâb terör örgütünün başlıca hedefi, Somali'de devletin ortadan kalktığı günümüzde bu boşluktan faydalanarak ve Etiyopya ve Amerika Birleşik Devletleri'nin

¹⁰³ Shaul Shay, “*Somalia between jihad and restoration*,” Transaction Publishers, New Brunswick, New Jersey, 2008, S.44-47.

¹⁰⁴ Shaul Shay, “*Somalia between jihad and restoration*,” Transaction Publishers, New Brunswick, New Jersey, 2008, 47-48.

ülkeye yönelik askeri müdahalelerini stratejik anlamda kullanmak suretiyle, Afrika Boynuzu'nun Somali sınırları içindeki bölgelerinde Vehhâbilik anlayışına hizmet eden Somali Halifeliğini kurmaktır. Dolayısıyla, Somali'ye yönelik olarak Etiyopya ve Amerika Birleşik Devletleri tarafından yapılan müdahalelerin, Somalili gençler arasında örgüte eleman kazandırma ve bu işgaller nedeniyle ortaya çıkan hoşnutsuzluğa karşı ulusal bir duyarlılık ve ortak bir mücadele gücü için motive edici bir unsur olarak örgüt tarafından yoğun şekilde kullanıldığını söylemek mümkündür.¹⁰⁵

Şiddete ve çoğu zaman yıkıcı yöntemlere dayanarak operasyonlar yürüten örgüt, Somali'de bir Vehhâbi ideolojisinin çekirdeğini yaratmanın, gelecekte Somali, Cibuti, Kenya ve Etiyopya topraklarını da kapsayacak şekilde büyük bir Somali İslam Devleti'ni oluşturmanın yolunu açacağına inanmaktadır.

Örgütün uzun vadedeki en büyük hedef ise , Somali'nin tamamında kontrolü sağlamayı ve Afrika Boynuzu'nda ve daha sonra boydan boya bütün Orta, Güney ve Doğu Afrika'da ideolojisini yaygınlaştırmayı amaçlamaktadır. Örgüt, Vehhâbi ideolojisini yaygınlaştırırken Afrika Boynuzunda ve nihayetinde Afrika'daki Batı etkisini ortadan kaldırmayı ve bu süreçte, Doğu Afrika'nın çoğu yerinde norm olan diğer geleneksel İslami biçimleri tasfiye etmeyi hedeflemektedir.¹⁰⁶

Eş-Şebâb örgütünün dinî anlayışı temelinde dışlayıcı Selefi anlayış vardır. Örgütün hedefi, ideolojisinin dayandığı geleneksel Vehhabi anlayışına hizmet eden kapalı ve başka kültürleri veya anlayışları kabul etmeyen bir hilafet kurmaktır. Fakat örgüt içindeki bazı üyeler arasında bu konuda tartışmalar mevcuttur. Örgüte mensup bazı üyeler kurulacak hilafet düzeninin Somali sınırları içerisinde faaliyet gösteren ve sadece Somali'ye hizmet eden bir saltanat şeklinde olmasını desteklerken. Örgütün içindeki milliyetçilik duygusunun hâkim olduğu diğer kesim ise özellikle Doğu Afrika'da Somalilerin ağırlıklı olarak yaşadığı bölgeler olan Somali, Etiyopya, Kenya ve Cibuti'yi de kapsayan “Büyük Somali” hayalini gerçekleştirebilecek bir hilafet kurulmasını savunmaktadır. Fakat eş-Şebâbin patronları örneğin ABD'nin hava saldırısında öldürülen Ahmed

¹⁰⁵ İzzettin Artokça, *El Eş-Şebâb Terör Örgütü – Somali*, 2012, ss. 11.

¹⁰⁶ J. Peter Pham, “*Boko Haram's Evolving Threat*,” Africa Center for Strategic Studies, Nisan 2012.

Abdi Godane ve örgüte mensup yabancı savaşçılar hilafetin önce Somali şartlarında kurulmasını; ardından Doğu Afrika ve Afrika'nın tümünde egemen olmasını ve son olarakta tüm dünyaya hâkim olan bir rejim olmasını hedeflenmektedir. Es-şebâb örgütünün eski lideri, dış güçleri ile olan mücadeleleri ABD'nin Alaska eyaleti alınana kadar devam edeceğini açıklamıştır. 2009'de örgüt liderinin yaptığı açıklama “Biz Hristiyanlarla olan savaşımıza İslam tüm dünyada hâkim olana ve Müslümanların ilk kıblesi Kudüs'ü fethedene kadar devam edeceğiz” şeklindeydi. Eş-şebâb ülkeler arasındaki sınırlara özellikle de sömürge güçleri tarafından Afrika'da çizilen sınırlara karşı çıkmaktadır. Batılı ülkelerin Afrikalı ve Müslüman halkların bölünmesi için sahte sınırlar çizdiğini iddia etmektedir ve böylelikle Müslüman olan herkesin Somali'ye vizesiz, pasaportsuz ve kimliksiz bir şekilde girebileceğini savunmaktadır. Örgüt Somalili olmanın getirdiği aidiyet duygusu ve milli kimliği tamamen reddetmekte, Somalili olmanın kabilecilik kadar ırkçılık olduğunu ve bu duygusunda Ümmet olma hedefi ile bağdaşmayan bir duygu olduğunu ileri sürmektedir. Ayrıca aidiyet ve ulusal kimliği öne sürmenin cahiliyet döneminden kalma bir anlayış olduğunu savunarak böylelikle milliyetçiliğin diğer Müslümanları dışlayıcı bir tavır olduğuna dikkat çekmektedir. Örgüt ayrıca Somali bayrağını tanımamakta ve yerine “Râyye” olarak adlandırdıkları siyah bir pez parçası olan El-kâide ve İşid'in de kullandığı bayrağı kullanmaktadırlar. Örgüt ülkenin kültürünü, tarihini ve geçmişe ait olan her şeyini yok etmektedir. Örnek olarak ülkenin bağımsızlığı için savaşan kahramanların, devlet adamlarının dinsiz ve batılıların hizmetinde olduğunu iddia ederken; yüzyıllar önce ölmüş ve saygı duyulan Somalili kabile dedeleri olan bazı insanları ibadet edilen putlar olduklarını iddia ederek kabristandan çıkarmaktadır.

Örgüt kendisinin Somali halkının meşru olan tek yönetimi ve temsilcisi olduğunu iddia etmektedir ve bu yüzden başka hiçbir yapının Somali'de varlığını kabul etmemektedir. Örgüt kendi anlayışını benimsemeyen insanları hain, dinden çıkmış, batılı güçlere hizmet eden ve düşman ilan ederek hedef almaktadır. Etiyopya askeri müdahalesi sonucunda İslam Mahkemesi birliğinin dağılmasıyla , Hassan Dahir Aweys'in liderliğinde Hizbu'l-İslâm, Somali'de faaliyet gösteren silahlı bir grup olarak ortaya çıkmış ve devleti Etiyopya'ya karşı savaşmaya devam etmiştir. Fakat bu örgütün varlığı Somali'de faaliyet gösteren eş-Şebâb örgütünü rahatsız etmiştir. Eş-şebâb Somali'de tek ve meşru olan örgütün kendisi olduğunu ve başka Cihad grubuna Somali'de gerek

olmadığını Hizbu'l-İslâm liderine anlatmış, İslamiyet adına savaşmak isteyen herkesin eş-Şebâb örgütüne katılması için gereken her türlü desteği vereceğini söylemiştir. Eş-şebâbin uyarılarına rağmen faaliyetlerine devam eden Hizbu'l-İslâm, Eş-Şebâbin tehdit ve ambargolarına daha fazla dayanamayarak eş-Şebâba katılmak zorunda kalmıştır.

Bir diğer önemli örnek ise; İşid'din ortaya çıktığı dönemde, İşid lideri El-bağdadinin eş-Şebâb örgütünün İşid'e katılmasını isteyen bir mektup göndermesidir. İşid; Eş-Şebâb örgütünün Afrikada taşeronluğunu yapmalarını istemiştir. Mektubu değerlendiren örgüt yönetimi İşid'e katılmak yerini sadece işbirliği yapılması kararını almış bu karara itiraz eden bazı eş-Şebâb komutanları ise örgütten çıkarak İşid'e bağlılıklarını açıklamıştır. Bunu bir tehdit olarak gören eş-Şebâb; yeni kurulan İşid'in Somali'deki kolu ile savaşma yoluna gitmiştir. Bir tarafta devlet ile savaşan İşid'in Somali kolu diğer tarafta ise aynı ideolojiye sahip oldukları eş-Şebâbla savaşmaya başlamış ve eş-Şebâb'ın saldırısından kaçmak için Somalinin Putland eyaletinin Galgala dağlarında üs kurmuş ve faaliyet göstermeye başlamıştır.

Eş-şebâb'ın kendisi hariç başka bir örgütün Somali'de faaliyet göstermesinden rahatsız olmasının temelinde birkaç faktör vardır. Örgüt Hizbu'l-İslâm'ı kendi bünyesine kattıktan sonra Somali'de tek örgüt olmasının çok büyük avantajlarını görmüştür. Örgütün Somali'deki faaliyetleri için uluslararası terör örgütlerinden destek almasını kolaylaştırmıştır. Aynı zamanda hem Somali'de yönettiği bölgelerde hem de devletin var olduğu bölgelerdeki insanlardan zekât adı altında her yıl haraç toplaması ve kendi bölgelerinde yaşayan insanlardan güvenlik ve diğer altı yapı hizmetleri için para toplaması örgütün devlele olan savaşlar için yeterli finans bulmasını kolaylaştırmıştır. Örgütün büyük ve geniş topraklara hükmetmesi örgütü bölgedeki komşu ülkelerin ve batılı hükümetlerin endişe duyduğu ve muhtap alınan bir konuma getirmiştir. Uluslararası terör örgütleri ve Somali'ye kendi çıkarları için girmek isteyen devletler ve örgütler alternatifi olmayan eş-Şebâb'ı taşeron örgüt olarak kullanmıştır. Somali'de eş-Şebâb gibi dini kimliği taşıyan başka örgütlerin ortaya çıkması eş-Şebâbin yukarıda bahsettiğimiz imtiyazları kaybetmesine sebep olacaktır. Başka bir neden ise başka bir taşerön örgütünün Somali şartlarında ortaya çıkması devlele savaştığı gibi eş-Şebâba da savaş açma ve eş-şebabi

Somali'den tasviye etme ihtimaline neden olabilecektir. Buda eş-Şebâbın hem devlet hem de diğer örgütle birlikte savaşmasını zorunlu kılmaktadır. Bu da özellikle son senelerde büyük kayıplar veren örgüt için zor bir iş olacaktır.

1990'da Somali devletinin çöküşü ile birlikte, devletsiz kalan Somali toprakları teröristler için güvenli bir ortam oluşturmuştur. Sovyet birliğine yenildikten sonra bu sefer de ABD'yi bitirmeye girişiminde olan Osama bin Ladin ABD'ye rakip olan İran ve aynı ideolojiyi paylaştığı Sudan'daki Hassan Al-turabidan destek almıştır. Osama Sovyet'ten sonra ABD'nin dünyadaki etkisini zayıflatmak için İran'nin stertijisine uymuştur ve Osama bu anlayışla hem Sudan'daki İslami örgütlerden hem de İrandan destek almıştır. Bu tarihten sonra Osama bin Ladin ve arkadaşları Somali'ye dolaylı yollarla Somali'deki Al-ittihadül-İslammiyye destek vermiştir. El-kâide 1991'den, BM askerlerinin ülkeden çıkış tarihi olan 1995'e kadar Somali'deki çatışmalara fiilen katılmıştır. 18 ABD askerinin öldürüldüğü çatışmada El-kâide Somalili savaş Lord'u olan General Mohamed Farah'a ülkedeki selefi örgütlerin vasıtasıyla destek vermiştir. Daha sonra Kenya'da ve Tanzanya'daki Elçilik saldırılarında, Mombasıdaki İsrail'e ait otel ve uçak saldırıları gibi birçok yerde ABD'ye saldırı düzenlemiştir. O dönemden sonra Somali değişik bölgelerden gelen çok sayıda teröristin yuvası olmuştur. Bu teröristler AİAİ sponsorluğunda Somali'de kalacaklardır. Komoros adasından gelen ve aynı zamanda Kenya vatandaşı olan Fazul Abdullah Mohamed, patlayıcı mühimmatları ustası Ebu-Talha El-Sudanı , Saleh Ali Saleh Nabhan, Abu Mansoor El-İmriki gibi önemli teröristler bu dönemde Somaliye gelenler arasındadır. Somali'ye gelen teröristler Afgan savaşlarına katılan tecrübeli savaşçılardandır. Afrikadaki diğer islami grublardan ülkeye gelenler eş-şebâba katılmak için 3. Ülkelerden gelenler şeklindeydi. Eş-şebâb'ın El-kâide ile ilişkileri erken dönemden beri vardır. 1990lı yıllarda AİAİ olarak Osama bin ladin ile ilişkileri varken, örgütün eş-Şebâb olarak ortaya çıktığı dönemden sonra 2008'de de El-kâide ile yakında ilişkileri olmuştur. El-kâide lideri Osama bin ladin İslam Mahkemeler birliğinin 2006 yılından beri ülke'de yönettiği örgütü yakından takip ediyordu. Bu dönemde yaptığı konuşmada uluslararası ülkeleri ABD'nin Somali'ye askeri müdahalesi için asker desteği çağrısına uymaları konusunda uyardı ve ABD ile Somali'de savaşacağını sözünü verdi. 11 dk süren bir diğer konuşmasında ise Somalilerin "Osamaya göre " kâfir devletini yıkmasını teşvik ediyordu ve konuşmasında " siz Müslümanların savunma cephesinin en önünde olanısınız ve mazlum Afrikalı

halkı himaye eden insanlarsınız sizin sabrınız ve kahramanlığınız kardeş Filistin, İraq, Afganistan, Fas, Pakistan ve tüm cihat meydanlarına güç verecektir” diyordu.

Örgüt Somali'deki faaliyetlerine katkı sağlayacak herkese kapılarının sonuna kadar açık olduğunu defalarca söylemiş ve tüm Müslüman gençleri Somali'ye Cihad uğruna davet etmiştir. Bir raportajında eş-Şebâb mensubu bir komutan “ biz örgüt olarak özel bir ülke, millet veya bölge ile ilgilenmiyoruz bizi bağlayan ideolojidir.” açıklamasını yapmıştır. Dünyadan her bölgeden gelen Müslüman savaşçılarımız var. Avrupalı, Amerikalı, Asyalı, Afrikalı ve Kenyalı kardeşlerimiz var. Silah taşıyacak ve İslam adına savaşacak her Müslüman kardeşimizin bize katılmasını kabul ederiz”

Örgüte katılan bazı yabancı savaşçıların çok da fazla önemi yoktur. Hatta örgütü barınma, askeri eğitim, maaş ve sağlık hizmeti olarak çok ağır ekonomik yük altında bırakmaktadırlar. Ayrıca örgüte katılanların bazıları da ABD ve batılı ülkelerde suça karıştığı için daha fazla dikkat çekmektedir. Öte yandan ise örgüte katılanların bazıları da yanında getirdikleri finansal desteği veya sahip oldukları sosyal medya, iletişim bilgileri, yaratıcılık zekâsı ve savaş taktikleri ile örgüte önemli katkılar sunmaktadır.

2013 yılında Barawe'deki Eş-Şebâb üyeleri, televizyon izlemenin İslami ilkelere aykırı olduğunu ve bu nedenle yasaklandığını hoparlörlerle halka duyurmuşlardır. Aynı yıl, akıllı telefonlar yasaklanmış ve 2014 yılında grup, internet kullanımını konusunda örgütün koyduğu yasağı ilan etmiştir. Örgüt , Müslüman nüfusun internet üzerinden gözetlenebileceği ve mobil internet cihazlarının “Somali'deki Müslüman nüfusun ahlaki davranışı üzerinde olumsuz etkileri” olduğu konusunda uyarmıştır. Bu yasaklar, Cihadi propagandasını yaygınlaştırmak için yoğun şekilde medyayı kullanan Eş-Şebâb'ın bu uygulamasıyla çelişiyor gibi görünmektedir. Somali'de Eş-Şebâb propagandası üreten ve dağıtan iki ana medya merkezi bulunmaktadır. Birincisi, birkaç radyo yayını yapan Radio Andalus, ikincisi ise çevrimiçi dağıtım için video üreten bir El-kâide kuruluşu olan El- Kataib'tir. Bu şebeke ise İngilizce, Arapça, Svahili ve Somalice içerik üretmektedir. Radyo Andalus, yerel

gelişmelere odaklanan ve Eş-Şebâb'ın altyapı sağlama kabiliyetini vurgulayan yayınlarıyla dikkat çekmektedir.¹⁰⁷

Bu seçenekler, iletişim teknolojilerini yasaklamak ve Somali'de örgüte eleman devşirmek için yalnızca radyoya güvenmek konusunda Eş-Şebâb terör örgütünün stratejik bir yaklaşım sergilediğini göstermektedir. Diğer taraftan, Eş-Şebâb'ın izlediği bir strateji de, siyasal alanı kaplamak ve altyapı sağlayarak meşruiyet yaratmaktır. Yine de devletle olan bu rekabet içinde telekomünikasyon yapılarını tahrip ederek ve cihazları yasaklayarak halk arasında örgüt uygulamalarına karşı rahatsızlık yaratmaya neden olmaktadır.

Eş-Şebâb, aşiret bölünmeleri ve kırsal topluluklar yoluyla türetilen bir kültürde kendisine zemin bulmuştur. Aşiret ittifaklarından yararlanarak ve radyo yayınlarını tek yönlü propaganda aracı olarak kullanarak toplumun bu yönlerini kendi varlığını güçlendirmek için kullanmaktadır.

3.3. EŞ-ŞEBÂB'IN ORTAYA ÇIKIŞI

Eş-Şebâb tam adıyla eş-Şebâbü'l-Mücahidîn, Suudi Arabistan'da Vehhâbi anlayışı takipçileri olarak yetiştirilen İslami Cihad hareketine dayanan bir halk topluluğundan gelişen, Somali'nin son dönem İslami Mahkemeler Birliği'nin bir uzantısı durumundaki bir terör örgütüdür.¹⁰⁸

Örgüt , İslami Mahkemeler Birliği bayrağı altında nominal olarak faaliyet gösteren aktif, silahlı, politik bir fanatik grup olarak da bilinir . Liderliği ve etki alanının % 95'inden fazlasını Somali'nin Merkez Bölgeleri meydana getirmektedir. Somali'de kesin olarak Vehhâbi doktrinini oluşturmak ve empoze etmek dışında özel olarak yazılı veya beyan edilmiş bir programı olmayan ve zaman içinde Afrika Boynuzu'na doğru etki alanını

¹⁰⁷ Timothy A. Sikorski, *Airwaves And Microblogs: "A Statistical Analysis Of Al-Shabaab's Propaganda Effectiveness"*, Naval Postgraduate School, Monterey, California, Thesis, December 2014, s. 15.

¹⁰⁸ Joanne Crouch, *"Counter-terror and the logic of violence in Somalia's civil war"* - Time for a new approach, SAFERWORLD, November 2018.

genişletmeyi amaçlayan ve nihayetinde bütün Afrika'yı kontrol etmeyi hedefleyen çok hücreli ve son derece esnek bir organizasyon yapısına sahip bir örgüttür.¹⁰⁹

Bu hareket, binlerce sivil Somali vatandaşının, Somali güvenlik görevlilerinin ve Afrika Birliği barış gücüne mensup askerlerin intihar bombacılarının eylemleri neticesinde öldürülmesini organize etmiş ve yabancı savaşçıları El-kâide liderliğindeki cihadın geliştirilmesi için Somali topraklarında bir sığınak yapmaya çağırmıştır.

Yukarıda da ifade edildiği gibi, Suudi Arabistan'da Vehhâbi mezhebi takipçileri olarak yetiştirilen Somalili İslam âlimlerinden ilham alan ve İslami Cihad hareketine dayanan bir halk topluluğundan gelişen Somali'de son dönemde ortaya çıkan İslami Mahkemeler Birliği'nin bir uzantısı durumundaki bir terör örgütüdür.

Eş-Şebâb, dört Somali grubunu birleştiren ve başlangıçta el-İslam'la bağlantılı olanlar da dahil olmak üzere, yabancı İslamcılar tarafından desteklenen bir harekettir. Bu dört eğilim, Selefi İslamcı grubun el-It'isaam (El-itihaad'ın varisi), radikal bir hizip, İslami mahkemelerin askeri olarak daha verimli olmasını isteyen bazı İslamcılar, Takfiir wa Hijra ve bir Somali militan grubunu temsil ediyordu. Bu grupların üyelerinin büyük bölümü Afganistan'da veya Çeçenistan'da uluslararası bir Cihad deneyimi yaşamış kişilerden meydana gelmekteydi.¹¹⁰

Jerejian'a (2017) göre, Somali'de onlarca yıldır var olan radikal dinci yapıların Cumhurbaşkanı Siad Barre'nin yönetimi sırasındaki siyasi durum üzerinde anlamlı bir etkisi olmamıştır. 1991'de Siad Barre yönetiminin yıkılmasının ardından Somali'de merkezi hükümetin çöküşünü takiben bir dizi farklı güç hızlı bir şekilde ülkede ortaya çıkan siyasi boşluktan faydalanmış ve etkilerini genişletme çabasına girişmişlerdir. İlk onbeş yıl boyunca, çeşitli İslami gruplar daha iddialı hale gelseler de, Somali'de savaş lordları gücün çoğunu elinde tutuyordu. İslamcı örgütlerin bazıları iyi huyluydu ve Somali gündeminde

¹⁰⁹ Abdisaid M. Ali, "The Al-Shabaab Al-Mujahidiin –A Profile of the First Somali Terrorist Organisation, The Joint Kenya-Uganda Border Security and Management" Workshop organised by IGAD Capacity Building Programme against Terrorism (ICPAT), Jinja-Uganda, April 28 – 29, 2008, s.1

¹¹⁰ Roland Marchal, "The Rise of a Jihadi Movement In A Country At War Harakat Al-Shabaab Al Mujaheddin In Somalia," Senior Research Fellow at CNRS, SciencesPo Paris, March 2011, ss. 4-5.

önemli bir yer teşkil etmekteydiler. Eş-şebâb da dahil olmak üzere güç kullanma yanlısı olan diğerleri İslami güce dayalı bir program geliştirmiş ve gittikçe dış etkiye daha fazla maruz kalmışlardır. Bahsi geçen bu dış etki özellikle Suudi Arabistan kökenli bir etki olmuştur.¹¹¹

Az sayıda Somalili akademisyen ve araştırmacı, 1960'ta Somali'nin bağımsızlığından önce Mısır'da Müslüman Kardeşlerin Selefi görüşleri ve Suudi Arabistan'da Vehhâbi öğretileri üzerinde çalışmıştır ve söz konusu dönemde bu öğretilerin Somali'de yaygınlaşmasında önemli rol oynamışlardır. Shinn'e göre (2011), yine de Somali'ye döndüklerinde, bu İslami düşünce okullarının takipçileri, Sufi İslami inançlarını sıkı bir şekilde izleyen Somali halkı arasında görüşlerini yaymakta çok az başarı elde edebilmişlerdir. 1970'lerde, Vehhâbi görüşlerini benimseyen ve takipçisi olanlardan bazıları İslam Gençlik Birliğini (Wahdat al Shabaab al Islamiyya) ve İslam Grubunu (al Jama'a al Islamiyya) kurmuştur. Bu iki kuruluş 1982'de birleşmiş ve isimlerini İslam Birliği (Al Ittihad al Islamiyya veya AIAI) olarak değiştirmiştir. İslami köktendinci kavramları Selefilikten ve Vehhâbîlik'ten ithal etmelerine rağmen, bu örgütlerin bütün taraftarları ve üyeleri Somali vatandaşlarından oluşmaktaydı.¹¹²

Etiyopya'da Somalili bir bakana yönelik terör eylemi El-İttihadül-Islamiyye örgütünün bilinen en büyük silahlı eylemidir. El-İttihadül-Islamiyye 1990'lı yılların ortalarında faaliyetlerinin zirvesine ulaşmıştır. Etiyopya güvenlik güçleri bu saldırılara şiddetle karşılık vermiş ve El-İttihadül-Islamiyye 2000'li yılların başlarında etkisini kaybederek tekrar ortaya çıkmamak üzere ortadan kaybolmuştur. Bir taraftan Barre'yi devirmek için mücadele ederken, diğer taraftan da Ogaden bölgesini Etiyopya'dan kurtarmaya odaklanan El-İttihadül-Islamiyye, daha sonra Eş-Şebâb'a önemli roller üstlenecek çok sayıda cihatçıyı bünyesinden çıkarmıştır. El-İttihadül-Islamiyye, eğitim ve gıda dağıtımını gibi belirli sosyal hizmetlerin sunulmasına odaklanması ile dikkat çekici

¹¹¹ Thea Emilie Jerejian, "A Helping Hand?" Recruitment of Kenyan Youth to al-Shabaab, Master's thesis in Peace and Conflict Studies Department of Political Science, University Of Oslo, 2017, s. 9.

¹¹² David Shinn, "Al Shabaab's Foreign Threat to Somalia", Foreign Policy Research Institute, ORBIS, Spring 2011, ss. 203-204.

olmuştur. Çok sayıda Somalili'nin desteğini güvence altına alan bu eğilim, en sonunda, Eş-Şebâb'ın belirleyici olacaktır.¹¹³

Somali devletinin (başarsız devlet) olarak devlet olma vasfını yitirmesi, hem yerli hem de yabancı İslamcı gruplar için uygun bir ortam yaratmıştır. Usame bin Ladin 1992'de Sudan'a, en güvenilir ve yetenekli El-kâide elemanları ile birlikte Ebu Hafs al Masri'yi göndermiştir. Mısırlı olan Ebu Hafs'ın 1992'den itibaren Somali'ye birçok gezi yaptığı bilinmektedir. Görünüşe göre Abu Hafs, El-kâide'nin Hartum'daki karargâhından emir almaktaydı. 1993 Ocak ayında Somali'de operasyonlar yürütmek üzere bir El-kâide ekibi kurulmuştur. El-kâide, Somali'nin bölgedeki operasyonları için güvenli bir bölge olduğunu düşünüyor ve Somali ile Arap Yarımadası'ndaki ABD hedeflerine karşı eylemler gerçekleştirmeyi planlıyordu. İlk El-kâide elemanları Pakistan'ın Peşaver kentinden ayrılarak Kenya'ya gelmişler ve Şubat 1993'te Somali'ye geçmişlerdir. Grup El-İttihadül İslamiye ile yakın işbirliği içinde çalışma gerçekleştirmiş ve Somali'de üç eğitim kampı kurmuştur.¹¹⁴

Eş-Şebâb'ın şiddet içeren aşırılık yanlısı bir grup olarak ortaya çıkması ile ilgili çok fazla belirsizlik bulunmaktadır. Ancak, grubun Afganistan savaşı tecrübesine sahip mücahitler ve Somali'de Şeriat mahkemelerinin kurulmasını destekleyen küçük milislerden doğarak büyüdüğü konusunda bir fikir birliği var gibi görünmektedir. 1991'de devletin çöküşüyle sonuçlanan Muhammed Siad Barre'nin devrilmesinden bu yana, Somali'deki siyasi durum dengesiz ve karmaşık olmuştur. Birbirine rakip durumdaki savaş lordları ve aşiret çatışmaları gerginliği arttırmış ve ülkedeki hâlihazırda yaşanan istikrarsız durumu yoğunlaştırmıştır. El-İttihadül-İslamiye, Şeriat mahkemeleri ve İslami Mahkemeler Birliği de dahil olmak üzere Eş-Şebâb öncesi, devletin ortadan kalkmasının yarattığı bu siyasi boşluğu doldurmuş ve belirli bir ölçüde bu örgütlerin şiddet ve korkuyla halka benimsettikleri kendi yasa ve kuralları ile bir düzen kurmak mümkün olmuştur. 2004 yılında

¹¹³ Callie J. Burke, "The Culture of Terrorist Propaganda in Sub-Saharan Africa" - A Case Study on Al-Shabaab's Use of Communication Technologies in Somalia and Kenya, Master of Arts in Law and Diplomacy Capstone Project, The Fletcher School, Tufts University, 2018.

¹¹⁴ David Shinn, "Al Shabaab's Foreign Threat to Somalia," Foreign Policy Research Institute, ORBIS, Spring 2011, ss. 205.

kurulan Geçici Federal Hükümet 2006'da Somali'de toplanıncaya kadar Kenya'dan Somali'yi yönetmiştir. Geçici Federal Hükümet, İslami Mahkemeler Birliği ve birliğe sağlanan destek ile rekabet etmek zorunda kalmıştır. İslami Mahkemeler Birliği ve birliğe sağlanan desteği ortadan kaldırmak isteyen Etiyopya askeri güçleri 2006 yılında Somali'yi işgal etmiş, ancak İslami Mahkemeler Birliği'nin ideolojisini ortadan kaldıramadığı için girişim başarısız olmuştur. İslami Mahkemeler Birliği'nin desteğini azaltmak yerine, işgal Geçici Federal Hükümet'e karşı hareket eden radikal muhalefeti arttırmış ve güçlendirmiştir.¹¹⁵

Somali çok uzun yıllar boyunca istikrarsızlıklar yaşamış ve ülkenin içinden geçtiği bu sancılı süreç en sonunda devletin ortadan kalkması ile sonuçlanmış, Somali artık bir failed state, yani başarısız devlet olarak tanımlanmaya başlamıştır. Devletin ülke üzerinde kontrolünü kaybetmesi ile birlikte, sağlıklı bir eğitim politikasının izlenme imkanı kaybolmuş ve eğitim sistemi iflas ederek Somali halkının eğitim alma imkanı kalmamıştır. Bu durum günümüzde orta yaş altındaki Somali nüfusunun eğitimsiz kalması ve ülkede okuma yazma oranının son derece düşük olması ile sonuçlanmıştır. Devlet kurumlarının etkisizleşmesinin veya ortadan kalkmasının tek olumsuz etkisi sadece eğitim alanında görülmemiş, ekonomi, sağlık, güvenlik ve sosyal alanlarda da bu gelişmelerin olumsuz yansımaları görülmüştür. Günümüzde Somali'de işsizlik oranı erkeklerde % 85, kadınlarda %87'lerin üzerindedir ve kişi başına düşen gelir son derece düşüktür. 2016 verilerine göre Somali'nin GSYİH'sı 6,2 milyar ABD Dolar olup, kişi başına düşen milli gelir 547 ABD Dolarıdır.¹¹⁶

Ülkede yaşanan açlık ve kıtlık halkı çok zor koşullarda yaşamaya mecbur bırakmaktadır ve artık Somali, El-kâide başta olmak üzere terör örgütleri için bir sığınak haline gelmiştir. Eş-Şebâb da ülkenin sahip olduğu bu hassas koşullardan istifade ederek kendini gösteren bir radikal İslamcı terör örgütü olmuştur. Diğer taraftan, ülkeye yönelik dış

¹¹⁵ Thea Emilie Jerejian, "A *Helping Hand*?" Recruitment of Kenyan Youth to al-Shabaab, Master's thesis in Peace and Conflict Studies Department of Political Science, University Of Oslo, 2017, s.9.

¹¹⁶ Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, Somali'nin Ekonomisi, <http://www.mfa.gov.tr/Somali-ekonomisi.tr.mfa>, (15.09.2019).

müdahalelerin ülke içinde yarattığı rahatsızlık ve tepkiler de eş-Şebâb'ın, Cihad kavramının yanısıra milliyetçilik silahını da etkin şekilde kullanmasına imkan vermiştir.

Terörle Mücadele Uzmanı Wise (2011), Etiyopya'nın 2006'dan 2009'a kadar Somali'yi işgal etmesinin, Eş-Şebâb'ın Somali'deki bir İslam devleti ideolojisinin gelişimine katkıda bulunduğunu, aynı zamanda grubun nispeten küçük bir İslami hareketten ülkedeki en güçlü ve radikal gruba ve büyük bir terör örgütüne dönüşmesine önemli katkıda bulunduğunu savunmaktadır. Wise'a göre (2011), sadece bir avuç insandan oluşan bir ağ olarak başlayan örgüt, İslami Mahkemeler Birliği'nde güçlü bir aktör haline gelmiş ve hem isyan grubu hem de terör örgütü olarak değerlendirildikten sonra yerel yönetimi kontrol eden ve yürüten bir örgüte dönüşmüştür.¹¹⁷

2005'te zaten aktif olan grup, 2006'nın başlarında Mogadişu'da aşiretler arasında yaşanan çekişmelere karşı savaş başladığında halka açılmıştır. O dönemden itibaren, bu hareket her zaman özerk bir şekilde hareket etmiş ve kendisini İslami Mahkemelerdeki diğer rakip gruplardan daha hızlı geliştirmiştir. Çünkü Eş-Şebâb bu dönemde diğer benzeri örgütlere nazaran daha iyi örgütlenmiş, maddi desteği ve hırsı olan bir yapı görüntüsü vermektedir.

Eş-Şebâb, Aralık 2006'da Etiyopya silahlı kuvvetlerinin Somali'ye müdahalesi sonucunda neredeyse yok edilmiştir. Somali halkı, ülkeyi işgal eden Etiyopya askeri güçlerinin Somali'deki sivil toplum liderlerinin ve yardım görevlilerinin hedef alındığı sayısız öldürme olaylarından ve aynı zamanda sorumsuz askeri taktikler yüzünden yüzlerce Eş-Şebâb destekçisinin ölümünden sorumlu olduğunu düşünüyordu. 2007'de Etiyopya, Batı Devletleri ve onların yerel müttefiki konumundaki Geçici Federal Hükümet'e karşı en kararlı ve uzlaşmaz Somali hareketi olarak var olmayı ve yeniden güç kazanmayı başarmıştır. Daha önceki yıllarda ve ilk ortaya çıktığı dönemde popüler olmayı başaramamış Eş-Şebâb terör örgütü, bu yıllarda Somali ve komşu ülkelerde daha fazla tanınmaya ve örgüte katılımları artırmaya başlamıştır. Bu dönem, örgüte ideolojik bağlılığı olmayan çok sayıda insanın

¹¹⁷ Rob Wise, *Al-Shabaab*, CSIS no. 2. Washington, DC: Center for Strategic & International Studies, 2011, s. 4.

çeşitli sebeplerden dolayı örgüte katıldığı bir dönem olmuştur. Örnek olarak, Eş-Şebâb, güney merkez Somali'nin sekiz bölgesini kontrol altına almak için milliyetçilik silahını da kullanmıştır.¹¹⁸

2008'deki Cibuti süreci, diğer İslamcı eğilimlerin stratejik açıdan zayıflamasını ve paradoksal olarak Eş-Şebâb'ın askeri olarak güçlenmesini sağlamıştır. Yine de, örgütün benimsediği küresel Cihad ideolojisi toplum tarafından çok fazla benimsenmemiş ve Eş-Şebâb, İslam Devleti uygulamasından ziyade dış kuvvetlere karşı askeri çatışmalara daha fazla vurgu yapmak zorunda kalmıştır. Marchal (2011), örgütün Cihad ideolojisinin bu anlamda söz konusu dönemde apolitik hale gelmiş olduğunu ve örgüte katılımlarda son derece sınırlı bir etkiye sahip bulunduğunu savunmaktadır.¹¹⁹

Eş-Şebâb, ademi merkezîyetçi bir örgüt olarak tanımlanabilir. Resmi yapılarının, harekete kurumsallaşmış bir liderlik ve öngörülebilir karar alma yolları sağladığını söylemek mümkündür. Örgütün sahip olduğu bürokratik ortam, hem ülke dışından örgüte eleman devşirmeyi, hem de Somali'deki diğer tüm silahlı grupları veya idareleri engelleyen argümanları (örneğin, aşiretçi ve savaşçı yaklaşımlar ve yolsuzluk gibi) zayıflatmanın bir yolu haline gelmektedir.¹²⁰

Geçici Federal Hükümet meşruiyetini güçlendiremediği ve hala varlığını yabancı silahlı güçler sayesinde sürdürebildiği için, Eş-Şebâb Somali'de yok olma sürecinden kurtularak toplumda zemin kazanma ve güçlenme dönemine girmiştir. Dahası, Batı'nın Somali ve Eş-Şebâb'a yönelik politikaları nedeniyle muhalifler için artık Somali'de siyasi bir alan bulunmamaktadır. Hükümete muhalif bu gruplar için hayatta kalma yolu ya Eş-

¹¹⁸ *The Islamic State In East Africa, The Global Strategical Network and Hiraal Institute, September 2018, s.6.*

¹¹⁹ Roland Marchal, "The Rise of a Jihadi Movement In A Country At War Harakat Al-Shabaab Al Mujaheddin In Somalia," Senior Research Fellow at CNRS, SciencesPo Paris, March 2011, s.5.

¹²⁰ Shaul Shay, "Somalia between jihad and restoration," Transaction Publishers, New Brunswick, New Jersey, 2008, ss. 44-47.

Şebâb ile birlikte hareket etmek, yada Federal Hükümet saflarında yer almaktan geçmektedir.¹²¹

Her ne kadar farklı kavramlar bazen kamuya açık bir şekilde ifade edilse ve en baştan bölünmeler yaşansa da, mevcut liderlik aygıtı durumu ve örgütü iyi kontrol etmektedir. Bu nedenle, askeri strateji konusundaki farklı ajandalara, topluma yönelik politikalara ve uluslararası insancıl toplumun önünde takınılan tutuma rağmen, mevcut koşullar altında herhangi bir bölünmeden bahsetmek zordur.

Somali'de radikalleşme, ortak bir Somali nedenini savunma arzusu ile desteklenir. Etiyopya'nın askeri müdahalesi bu radikalleşmenin ve söylemin başlangıç noktasını meydana getirmiştir. Örgüte katılan savaşçılar sadece Eş-Şebâb ideolojisi tarafından motive edilmemişler, aynı zamanda Somali'yi yabancı işgalcilere karşı savunmak dürtüsü ile örgüte katılmak zorunda kalmışlardır. Dolayısıyla, Somali'de yabancı istila tehdidinin söz konusu olduğu dönemlerin, ülkede İslami köktencilğe daha güçlü destek verilen dönemler ile örtüşme eğiliminde olduğunu söylemek mümkündür.¹²²

Eş-Şebâb, Somali toplumundaki farklı aşiretlerin üyelerinden oluşmaktadır. Bu üyeler, farklı aşiret çıkarları ve değişen ittifaklar nedeniyle kolayca ülkedeki siyasi gelişmelerden etkilebilmektedirler. Buna ilave olarak, Ulusal Terörle Mücadele Merkezi, Eş-Şebâb'ın savaşçılarının çoğunun Federal Somali Hükümeti'ne ve Somali'deki Afrika Birliği Misyona (AMISOM) karşı eylemler gerçekleştirme ve bu yapılara karşı mücadele etme düşüncesiyle küresel bir cihad uygulamaktan daha fazla ilgilendiklerini belirtmektedir. Eş-Şebâb'a katılmaya neden olan sebeplerden bir tanesi de, güç ve aşiret ittifakları için verilen bir mücadelede güç ve zemin kazanmaktır. Örgüt liderleri bu faktörleri örgüte yeni eleman kazandırmak için kullanırlar.¹²³

¹²¹ Abdisaid M. Ali, "The Al-Shabaab Al-Mujahidiin" –A Profile of the First Somali Terrorist Organisation, The Joint Kenya-Uganda Border Security and Management Workshop organised by IGAD Capacity Building Programme against Terrorism (ICPAT), Jinja-Uganda, April 28 – 29, 2008, ss. 8-9.

¹²² Frederik Dennis Forchhammer, "The State of Somalia, Business and Development Studies" Copenhagen Business School Yüksek Lisans Tez Çalışması, 2011, ss. 57-60.

¹²³ Al-Shabaab Five Years after Westgate: Still a Menace in East Africa, International Crisis Group, Africa Report N°265, 21 September 2018, ss. 10-18.

Somali'nin sahip olduğu sosyal, ekonomik, toplumsal, kültürel ve siyasal özelliklerin organizasyon yapısı üzerinde güçlü bir etki yapmıştır ve bu özelliklerin yansımalarını örgüt yapısında da açıkça görmek mümkündür. Somali'de hakim olan kabile-aşiret örgütlenmesi günümüzde de ülkedeki halklar arasındaki en güçlü bağı oluşturmaktadır. Ancak, bu kabile yapısı devlet kurumları için yönetim bağlamında bir takım sorunlar yaratsa da, terör örgütleri için istismar edilecek uygun ortam, eleman devşirme ve finansman temini için imkan sağlamaktadır. Eş-Şebâbbâb terör örgütü de propaganda ve finansman temini için bu kabile yapısından etkin şekilde faydalanmakta ve örgüt yapısını kabile yapısını dikkate alarak şekillendirmektedir.¹²⁴

3.4. EŞ-ŞEBÂB'IN YAPISI VE İDARİ YAPILANMASI

Eş-Şebâbbâb Terör Örgütü, tek lider anlayışına sahip olmayan bir organizasyon yapısına sahiptir. Bu özelliği itibariyle örgüt, çok başlı bir idarî yapı arz etmektedir. Bu açıdan örgüt, Somali'de kontrolü altında tuttuğu bölge ve şehirlerde her bölgenin farklı liderler tarafından idare edilmesi yaklaşımını benimsemiştir ve bu yapıların her biri merkezi yönetimden bağımsızmış görüntüsü vermektedir. Her ne kadar bu görüntü Eş-Şebâbbâb Terör Örgütünün adem-i merkeziyetçi bir yapıya sahip olduğu izlenimini verse de, halka karşı son derece otoriter bir yönetim biçimi benimsenmiştir ve bu otoriter yaklaşım, örgütün yerel kaynakları kullanmak suretiyle finansman temini ve eleman devşirmesinde önemli bir etkiye sahiptir.¹²⁵

Eş-Şebâb terör örgütünün organizasyon yapısı üç katman halinde düzenlenmiştir:¹²⁶

- Üst düzey liderlik (qiyadah),
- Yabancı savaşçılar (muhajirin)

¹²⁴ Shaul Shay, "Somalia between jihad and restoration," Transaction Publishers, New Brunswick, New Jersey, 2008, 44-47.

¹²⁵ Frederik Dennis Forchhammer, "The State of Somalia, Business and Development" Studies Copenhagen Business School Yüksek Lisans Tez Çalışması, 2011, ss. 55-57.

¹²⁶ David Shinn, "Al Shabaab's Foreign Threat to Somalia," Foreign Policy Research Institute, ORBIS, Spring 2011, ss. 209.

- Somalili Yerel savaşçıları (ansar).

Önde gelen liderler arasında yakın zamanda öldürölen ve Eş-Şebâbin kurucu liderinden olan Godane, Ahmed dirie "Ebu-Ubeyda," İbrahim Jama "İbrahim Afgan" ,Fuad Mohamed Khalaf "Shongole" bulunmaktadır. Bunların üçü de Somali vatandaşıdır, ancak Shongole birkaç yıldır İsveç'te yaşamaktadır. Örgütün organizasyonunda yabancı bağları kuvvetli olan örgüt elemanlarından önemli ölçüde etkilenen bir liderlik yapısının mevcut olduğu gözlemlenmektedir. Lider kadroda kilit konumunda olan kişi, Comoro Adaları'ndan Fazul Abdullah Muhammed'dir. Eş-Şebâb'ın yönetim kurulu başkanı ve başkomutan olarak atlandırılan Fazul Abdullah Muhammed, 2009'da El-kâide'nin Afrika Boynuzu'ndaki lideridir.¹²⁷

Lider kadrosunda yer alan diğerleri, Suudi Arabistan kökenli ve finans işlerinden sorumlu Sheikh Mohamed Abu Faid; Godane'nin danışmanı Ebu Süleyman al-Banadiri, Pakistan kökenli olan ve eğitim müdürü konumundaki Abu Musa Mombasa; Suriyeli ve Amerikalı ebeveynlerin çocuklarının Amerika Birleşik Devletleri'nden yabancı savaşçı olarak devşirilmelerinden ve finansmanından sorumlu olan ve daha sonra örgüt lideri Godane ile yaşadığı anlaşmazlığa kurban giden Abu Mansur el-Amriki ve Omar Hammami ve Sudan'dan intihar bombacısı olarak eleman devşirilmesinden sorumlu olan Muhammet Muhajir'dir. Eş-Şebâb'ın yürütme kurulunda yer alan 85 üyenin 42'si Somalili ve 43 kişi yabancı kökenlidir.¹²⁸

Eş-Şebâb'ın silahlı militanlarının sayısı örgütün kısa sürede daha büyük sayıları harekete geçirebilme yeteneğine sahip olmasına rağmen,3.000 ile 7.000 arası olarak tahmin edilmektedir. Bu savaşçıların büyük kısmını, Somali'den hiç ayrılmayan Somali kökenliler oluşturmaktadır. Yabancı savaşçıların sayısı hakkında kesin bilgiler bulunmamakla birlikte,

¹²⁷ Rob Wise, *Al-Shabaab*, CSIS no. 2. Washington, DC: Center for Strategic & International Studies, 2011, s. 7.

¹²⁸ David Shinn, "Al Shabaab's Foreign Threat to Somalia," *Foreign Policy Research Institute, ORBIS*, Spring 2011, ss. 209.

Eş-Şebâb hakkında hazırlanmış rapor ve araştırmalarda yabancı katılımın niteliği ve büyüklüğü hakkında genel bir anlaşma vardır.

Eş-Şebâb bünyesinde üç çeşit yabancı savaşçı bulunmaktadır. Bunlar:

- Komşu ülkelerde, başta Kenya olmak üzere Somali sınırlarının ötesinde doğan ve bu ülkelerin vatandaşı olan Somaliler;
- Somali'de doğmuş veya ailesi Somali'de doğmuş, ancak diasporada büyümüş şimdi yabancı bir pasaport taşıyan Somali kökenliler ve
- Somali ile etnik bağı olmayan yabancılar.¹²⁹

Yabancı savaşçıların sayısı ile ilgili bazı tahminler sadece son ve en küçük kategoriye, yani Somali ile etnik bağı olmayan yabancılara uygulandığından, bu gruplar arasında ayırım yapılması önemlidir. Eş-Şebâb'a katılan yabancıların çoğunu komşu ülke Kenya'dan veya diasporadan gelen Somaliler oluşturmaktadır. Kenya'nın başkent Nairobi Eastleigh'deki büyük Somali topluluğu, radikal vaizlerin örgüte eleman temini ve kaynak yaratmada kilit bir rol oynadığı ve Eş-Şebâb için son derece cazip bir zemin oluşturmaktadır.

Eş-Şebâb Liderliği, genellikle cihad ve Kuran'ın anlamını belirli terimlerle yorumlamak için gruplar halinde köylere birtakım alimleri göndermektedir. Gönderilen bu alimler köylüleri ve gençleri örgütün ideolojisi doğrultusunda şerhedilen Kuran ayetleriyle devşirmektedir. Bu grubun vaaz ve fetva liderliğinde verilen fetvalar sonucunda yüzyiller boyunca medfun olan ve Somalilerin İslamlaşmasında önemli rol oynayan tanınmış evliyalardan putperestlikle suçlanarak kemikleri çıkarılmış ve yıkılmıştır. Diğer taraftan bu vaizlerin Mogadişu'da bulunan Geçici Federal Hükümet ve Etiyopya güvenlik güçleri ile diğer Afrika barış güçlerine karşı silahlı çatışmaların yönlendirilmesinde en önemli rolü oynadıkları ve bu durumun Somali kamuoyu nezdinde onların pozisyonunu daha da güçlendirdiği görülmektedir.

¹²⁹ Damien Evan Pitts, "New Destinations of Islamic Fundamental Terrorism" The Rise of Al Shabaab, Masters Theses, University of Tennessee, Knoxville, 2015.

Aralık 2007'de Eş-Şebâb web sitesi grubun Şeyh Mukhtar Abdirahman 'Abu Zubeyr' olarak adlandırılan lider kadrodan bir kişiyi yeni lideri olarak belirlediğini ve 'Emîr'i ilan ettiğini açıklamıştır. Şeyh Mukhtar Abdirahman, Eş-Şebâb'ın daha iyi bilinen ve daha radikal bir figürü olma özelliğine sahiptir. Bununla birlikte, pratikte Eş-Şebâb, pek çok özerk komuta kademesi olarak örgütlenmek suretiyle işlev görmektedir. Daha sonra ABD tarafından yürütülen bir insansız hava saldırısında öldürülen Aba Hashi Ayrow başkanlığındaki Eş-Şebâb'ın uluslararası hücreleri Benadir, Mogadişu ve merkezi Somali'de aktif konumdadır.¹³⁰

Bugün Somali hükümetinin elinde olan ve Eş-Şebâb'ın eski sözcüsü Mukhtaar Roobov "Abu Mansûr" çoğunlukla Körfez ve Bakool bölgelerinde, birkaç sene önce hayatını kaybeden Hasan Abdillahi "Turki" liderliğindeki üçüncü bir grup ise çoğunlukla Güney'deki Aşağı ve Orta Jubba bölgelerinde faaliyet göstermektedir.

Eş-Şebâb örgütünün en önemli özelliklerinden birisi de on kişilik bir "Şura" Konseyine sahip olmasıdır. Bu şura, lidere karar verme sürecinde danışmanlık yapmakta ve yardımcı olmaktadır. Eş-Şebâb örgütünün Somali'deki hücre organizasyonu, örgütü idari anlamda yetkilerini paylaşmaya itmiştir ve bu özelliği itibarıyla Eş-Şebâb terör örgütünün adem-i merkezîyetçi bir organizasyon yapısına sahip olduğunu söylemek mümkündür. Somali'de Eş-Şebâb terör örgütünün benimsemiş olduğu organizasyon yapısı incelendiğinde, Bay ve Bakool'un Muhtar Robov; Juba'nın Hasan El-Türki; Mogadişu'nun ise Şeyh Ali Fidov tarafından yönetildiğini ve bunların dışında üç ayrı komutanlık bölgesi oluşturulduğunu görmekteyiz. Eş-Şebâb terör örgütünün Şura Konseyi ve birbirinden farklı ve nispeten bağımsız liderlerin bölgesel yönetimine dayanan bir organizasyon yapısına sahip olması, bölge liderlerine nispeten bir bağımsızlık ve kendi stratejilerini uygulamaya koyma imkanı sağlamaktadır. Bu organizasyon yapısı aynı zamanda örgüte karşı yürütülen terörle mücadele girişimlerinin problemlerle karşılaşmasına ve örgütün eylemlerine bir türlü son

¹³⁰ Saadat Rustemova Demirci, "İŞİD'in Genişleyen Afrika Ağı: Boko Haram Ve Eş-Şebâb'ın Uzantısı," Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Afro-Avrasya Özel Sayısı, 2017.

verilememesine neden olmaktadır. Cefa Ordusu ve Ahlak Ordusu Eş-Şebâb terör örgütünün sahip olduğu iki adet askeri güce verilen adlardır.¹³¹

3.5. EŞ-ŞEBÂB RERÖR ÖRGÜTÜNÜN İDARİ VE ASKERİ YAPILANMASINDA YABANCI SAVAŞÇILARIN VE LİDERLERİN ROLÜ

Afganistan'da savaş ortamında tecrübe kazanmış Somalililer ile Afganistan ve Irak'tan gelen yabancı eski savaşçılar, askeri tecrübeleri nedeniyle eş-Şebâb saha komutanları olarak önemli bir rol oynamaktadır. Bunlar sıklıkla acemi eş-Şebâb üyelerinin eğitimlerinde öncülük etmişlerdir. Önemli bir savaş tecrübesi ve teknik askeri birikime sahip bu yabancı savaşçılar, Eş-Şebâb'ın tamamen kontrolü altında sıkı bir İslam devleti kurma hedefini gerçekleştirmek amacıyla intihar saldırıları, uzaktan kumandalı yol kenarı bombaları, Federal Hükümet yetkililerinin, gazetecilerin ve insani ve sivil toplum örgütlerinin mensuplarının kaçırılma ve suikast tekniklerini öğretiyorlar. Yabancı savaşçılar Eş-Şebâb terör örgütünün El-kâide ile ana bağlantısını oluşturmaktadır ve çoğu kez bu savaşçıların sayısının artması organizasyonda artan bir El-kâide etkisi veya eylem ve strateji paralelligi yaratmaktadır.

Aşağıda, Eş-Şebâb liderliğinin bazı isimleri ile kuruluşun en aktif ve bilinen ana liderleri hakkında kısa bir bilgi verilmiştir:

Sheikh Hassan Dahir Aweys

1970'lerde Siad Biarre rejiminde bir albay olarak Etiyopya'ya karşı savaşan Şeyh Hassan Dahir Aweys'in Eş-Şebâb'ın manevi lideri olduğu bilinmektedir. El-İttihad El-İslami'nin askeri koluna komuta etmiş ve ardından İslami Mahkemeler Birliği'nin liderliğini devralmıştır. 2006'da Aweys, Eş-Şebâb 'ın operasyonel liderlik yetkisini Mayıs 2008'de bir ABD füze saldırısında öldürülen genç Somali cihad savaşçısı Aden Hashi Ayro'ya devretmiştir. Sheikh Hassan Dahir Aweys daha sonra Eş-Şebâb ile yaşadığı yönetim ve inanç konusundaki problemler yüzünden kaçarak Galmudug eyaletine küçük bir tekne ile

¹³¹ İzzettin Artokça, El Eş-Şebâb Terör Örgütü – Somali, 2012.

gelmiştir. Eyalet yetkililerine teslim olan Aweys daha sonra merkez hükümet tarafından gözaltına alınarak ceza evine gönderilmiştir.¹³²

Ahmed Abdi Godane (aka Abu Zubayr)

Eş-Şebâb'ın kurucularından Ahmed Abdi Godane (Ebu Zubayr), Ayro'nun ölümünden sonra grubun üst düzey komutanı olarak görev yapmıştır. Kasım 2008'de ABD tarafından küresel bir terörist olarak ilan edilmiştir. Godane'ye sadık savaşçıların Haziran 2013'te, analistlerin örgüt içi dağılma olarak yorumladıkları bir çatışmada iki üst düzey Eş-Şebâb liderini İbrahim el-Afgan ve Moalim Burhan'ı öldürdükleri bildirilmiştir. El-Afgan'ın ölümünden önce El-kâide şefi Ayman El Zawahiri'ye Godane'nin sert liderlik tarzını kınayan bir mektup yazdığı bilinmektedir. Aynı dönemde, eş-Şebâb'ın yaşlı lider kadrosundan Aweys, Godane ile ilişkilerini sürdürürken Mogadişu'daki federal yetkililere teslim olmuştur. Grubun ikinci komutanı olarak görev yapan Şeyh Mukhtar Robow (aka Abu Mansur), grubunun kendi aşiretinin bulunduğu güneybatı Somali bölgesine kaçtığı açıklanmıştır.¹³³

Eylül 2014'te, ABD ordusu, Somali'deki bir eş-Şebâb kampını hedef alan bir hava saldırısında Godane'yi öldürdüğünü doğrulamıştır. Beyaz Saray, başarılı terörle mücadele operasyonunun Afrika'daki en büyük El-kâide ortağı için önemli bir sembolik ve operasyonel kayıp olduğunu belirtmiştir. Bazı terörizm uzmanları, eş-Şebâb'ın güçlü, karizmatik liderinin bertaraf edilmesinin, örgüt içinde bir güç mücadelesine yol açacağına inanmaktadırlar.

Sheikh Mukhtar Robow Ali, (Abu-Mansur)

Örgütün ruhani lideri ve örgüt sözcüsü olan Sheikh Mukhtar Robow Ali, 1969 yılında Somali'nin Bakool bölgesinde yer alan Hodur'da doğmuştur. 1996 yılında Hodur'da ilk profesyonel radikal İslamcı militan eğitim kampını açmıştır. 1998 yılında ise Gedo

¹³² Al-Shabaab Five Years after Westgate: Still a Menace in East Africa, International Crisis Group, Africa Report N°265, 21 September 2018.

¹³³ Jonathan Masters, Al-Shabab, Council on Foreign Relations, 2014.

bölgesinde İslami harekete liderlik yapmış ve Luq ve Gedo bölgelerinde Etiyopya ordusuna karşı savaşa öncülük etmiştir. 2001-2002 yıllarında askeri eğitim almak için Afganistan'a gitmiş ve Afganistan'da Amerikan ordusuna karşı savaşa katılmıştır. 2002-2004 yıllarında İskandinavya'da mülteci olarak bulunmuş ve muhtemelen Finlandiya'da olduğu bildirilmiştir. 2006 yılında İslam Mahkemeleri Birliği'nin iç güvenlikten sorumlu Başkan Yardımcılığına aday gösterilmiştir. 2008 yılında eş-Şebâb ana sözcüsü olarak aday gösterilmiştir.¹³⁴

Daha sonra eş-Şebâb ile yaşadığı anlaşmazlıklar nedeniyle 7 sene gerilla hayatının ardından Somali yerel hükümeti ile sürdürdüğü görüşmelerin neticesinde Somali devletine teslim olmuş ve daha sonra Güney batı eyaletinin cumhurbaşkanlığına adaylığını koymuştur. Yerel hükümetin uyarılarına rağmen adaylık kampanyasını sürdüren Muhtar daha sonra Baydhabo'da gözaltına alınmış ve başkente getirilerek ceza evine gönderilmiştir.

Sheikh Aadan Haashi Ayrow (Abu Muhsin Al Ansaari)

Adan H. Ayrow, eş-Şebâb'ın önde gelen liderlerdendi. Eş-şebabin ortaya çıkışında örgütün komando grubun ilgilenmekte ve eş-Şebâb 'ın suikast, araçlarla gerçekleştirilen bombalama eylemleri ve diğer askeri operasyonlarının çoğuna liderlik eden bir liderdi. Örgüt liderinin en çok güvendiği liderdi . Ayrow Galgaduud bölgesi Dhusamareb şehrinde ABD insansız hava araçları tarafından öldürüldü. Hayatının büyük bölümünde Suudi Arabistan'da önemli İslami öğretim geçirmiş olması ve geçmişte Cihad için Afganistan ve muhtemelen Çeçenistan'a seyahat etmesinden başka hakkında çok fazla bir şey bilinmemektedir.¹³⁵

¹³⁴ Harun Maruf and Dan Joseph, “*Inside Al-Shabaab.*” The Secret History of Al-Qaeda’s Most Powerful Ally, in: Africa Spectrum, 2018, 53, 3, 134–136.

¹³⁵ Roland Marchal, “*The Rise of a Jihadi Movement In A Country At War Harakat Al-Shabaab Al Mujaheddin In Somalia,*” Senior Research Fellow at CNRS, SciencesPo Paris, March 2011, s.17-19.

SONUÇ

Somali, yaşamış olduğu iç savaş ve kabileler arası çatışmalar nedeniyle failed state, yani başarısız devlet veya çökmüş devlet statüsünde olan bir ülkedir. Ülkenin bu özelliği devlet kurumlarının ortadan kalkmış olması, başta eş-Şebâb olmak üzere birçok radikal İslamcı örgütün ortaya çıkması veya ülke topraklarında konuşlanması için uygun bir zemin hazırlamıştır. Amerika Birleşik Devletleri ve Etiyopya başta olmak üzere, dış güçlerin terörle mücadeleyi bahane ederek kendi ülke çıkarlarını gerçekleştirmek amacıyla Somali'ye askeri müdahaleleri ise ortaya çıkan bu uygun zeminde söz konusu terör örgütlerinin dış güçlere karşı mücadele argümanını kullanarak kamuoyunun desteğini elde etmelerini sağlamıştır. Bu tür müdahaleler eş-Şebâb terör örgütünün sahada güç kaybetmesine yol açarken, diğer taraftan halk nezdinde dış güçlere karşı mücadele eden bir silah güç görüntüsü vermesi nedeniyle, finansman temini ve örgüte eleman devşirme konularında örgütün işini kolaylaştırmaktadır.

Her ne kadar eş-şebâb terör örgütü uluslararası Cihad yürütme görevini örgüt ideolojisi olarak benimsemiş görünse ve bu paralelde propaganda argümanları üretiyor olsa da, örgüte katılan Somalililerin çok değişik ve örgüt ideolojisi ile örtüşmeyen amaçlara ve motivasyonlara sahip oldukları da gözlemlenmektedir. Örneğin, bunlar arasında ülkeyi işgal eden bir dış güç konumundaki Etiyopya'ya karşı mücadele etmek ve ülkeyi işgalcilerden kurtarmak, örgütten para ve yardımlar almak suretiyle geçimini sağlamak, bölgesinde nüfuz sahibi olmak ve daha fazla siyasi güce sahip olmak sayılabilir.

Eş-şebâb terör örgütünün temel amaçlarından birisi de ülkeyi tekrar İslami karakterine geri döndürmek ve sömürgecilik döneminde ülkede ortaya çıkan Batı etkisini yok etmektir. Diğer taraftan, başarısız devlet (failed-state) durumundaki Somali devlet mekanizmasının yarattığı boşluğu doldurmaya çalışan eş-şebâb terör örgütü, farklı bir strateji izleyerek 2008 yılında Kismayo ve Merka ile 2009 yılında da Baydoa'da olduğu gibi hâkimiyet kurduğu bölgelerde sosyal, ekonomik ve eğitim altyapısını kurmak için çaba göstermiştir. Bu stratejik yaklaşım ile eş-şebâb terör örgütü, devlet kurumlarının ortadan kalktığı bir çokmuş devlet

içinde devlet aygıtlarının yerini alarak toplum nezdinde saygın ve önemli bir görüntü vermeye çalışmakta, rolünü güçlendirmektedir.

1960 yılında Birleşmiş Milletler kararı ile bağımsızlığını elde eden Somali, bundan çok kısa süre sonra anti demokratik uygulamaları ile dikkat çeken Siad Barre yönetimi ile tanışmış ve uzun yıllar devam edecek olan bir istikrarsızlık dönemi yaşamıştır. Bu süreçte istikrarsızlık sarmalından bir türlü çıkamayan Somali devleti, henüz devlet olma sürecini gerçek anlamda tamamlayamadan failed-state konumuna düşmüştür. Ülke bu kez de başarısız olmuş bir devlet aygıtının etkisizliği ile terör örgütleri için uygun atmosfere sahip bir bölge haline gelmiştir. Bu anlamda Somali'nin huzur içinde ve iyi şekilde işleyen devlet mekanizmalarına sahip olması maksadıyla öncelikle terör örgütleri için bereketli topraklar haline gelen ve teröre altyapı sunan özelliklerinin ortadan kaldırılması gerekmektedir.

İslami söylemleri ideolojik argüman olarak kullanan ve radikal İslamcı kökenli olarak tanımlanan El-kâide, IŞİD ve Boko Haram benzeri diğer örgütlerde olduğu gibi, eş-Şebâb terör örgütü de mevcut Müslüman ve İslam algısına son derece olumsuz katkılar sağlayacak girişimlerde bulunmakta, eylemler gerçekleştirmekte ve söylemler üretmektedir. 11 Eylül saldırıları sonrasında ortaya çıkan ve “Müslüman = Terörist” önyargısı, eş-şebâb gibi cihad anlayışını kendi ideolojisi için bir araç olarak kullanan radikal örgütlerin acımasız ve insanlık dışı eylemleri nedeniyle adeta dünyanın gözünde her gün yeniden üretilmekte ve teyid edilmektedir. Eş-şebâb terör örgütü ideologlarının kendi ideolojilerine uygun şekilde tasvir ettikleri cihad kavramı nedeniyle İslam alemi dışındaki dünya, Müslümanları kendileri gibi olmayanlarla, yani “Ötekilerle” silah gücüyle savaşan insanlar topluluğu olarak kabul etmeye başlamıştır.

Diğer taraftan bu yanlış anlama veya önyargı sadece İslam alemi dışındaki toplumlara mahsus değildir. Maalesef aynı yanlış algı veya yorumlamanın benzerini ve çok daha acısını Doğu Afrika ve tüm dünya genelindeki Müslüman toplumlarda da görmekteyiz. Kur'an'daki ayetleri içinde yer aldıkları örgüt veya siyasi yapının çıkarlarına uygun şekilde yorumlama çabasındaki bazı din adamlarının bu girişimleri, yer aldıkları siyasi yapıya toplum nezdinde uygun bir ortam ve kabul edilebilirlik imkanı sunsa da, yaratmış olduğu yanlış ve tehlikeli

İslam anlayışı görüntüsü ile Hıristiyan misyonerlerin yapamayacağı bir olumsuz İslam algısı yaratmaktadır.

Bu algı tüm İslam dünyasına ve Afrika'nın bütününe yayıldığında ise gelecek açısından büyük bir tehdit oluşturmaya ve farklı dinlerin bir arada yaşandığı bu topraklarda toplumları acımasız bir iç savaşın içine sürükleyebilecek müsait bir yapı ortaya çıkabilir. Bu nedenle sadece ülke ve örgütlerin kendi çıkarları çerçevesinde belirlenmiş jeopolitik amaçlar yerine BM, ABD, Afrika Birliği ve İslam İşbirliği Teşkilatının ortak ve gerçeklere dayanan bir noktada buluşarak bölgeye gerçek anlamda barış, istikrar ve huzuru getirebilecek bir politik duruş sergilemeleri gerekmektedir. Bu nedenle sorunun tüm yönleriyle incelenip hem Somali gerçeklerinin, hem de eş-Şebâb terör örgütünün gerçekçi bir şekilde analiz edilmesi ve bu bağlamda bölge koşullarına uygun yeni çözüm yollarının geliştirilmesinin uygun olacağını düşünülebilir.

Diğer taraftan, Somali gerçeklerinin ürettiği ve ülkedeki yabancı varlığının bir meşruiyet kaynağı kazandırdığı terör örgütü olma karakterine sahip eş-Şebâb terör örgütünün bir anda ortadan kalkmasını beklemek hayalperestlik olacaktır. Uluslararası Cihad söylemini içselleştirmiş bu terör örgütü, amacına ulaşabilmek için El-kâide ile birleşme yoluna gitmekte ve kritik zamanlarda stratejik müdahalelerde bulunmakta ve örgütün bu tür girişimleri ise yeni dış müdahalelere kapı aralayacağını göstermektedir.

Aynı zamanda Somali'nin jeopolitik konumu da söz konusu dış müdahaleler için, terör örgütü eş-Şebâb'ın eylemlerinin kolaylıkla istismar edilebileceğini ortaya koymaktadır. Geçmişte bölgede yaşanan siyasi gelişmeler, bu bölgede güçlü bir devletin mevcudiyetinin bölgesel ve küresel güçleri rahatsız etme ihtimalinin oldukça yüksek olduğunu göstermektedir. Bu nedenle de eş-Şebâb terör örgütünün büyük güçler tarafından kendi çıkarları doğrultusunda taşeron olarak terör faaliyetlerinde bulunmak üzere Somali siyasî hayatında etkili olacağını ifade etmek gerçekçi bir yaklaşım olacaktır.

Bir zamanlar bölgeye gelen sömürgeci İngiliz güçleri tarafından "Et Ülkesi" olarak adlandırılan Somali'nin bugün içinde bulunduğu açlık ve sefalet, eğitimsizlik, sağlık hizmetlerine erişememe gibi sorunlar, aslında eş-Şebâb probleminin çözümüne nereden

başlanması gerektiğini de işaret etmektedir. Somali’de radikal terör örgütlerinin yok edilmesi için aslında atılacak ilk adım, iletişim altyapısının iyileştirilmesi ve halkın tek yönlü eş-Şebâb propagandasından kurtulmasının sağlanması olacaktır. Yoksulluk ve yolsuzluğun ortadan kaldırılması, yeni iş imkanları yoluyla sağlanacak ekonomik gelişme ve halkın eğitim ve sağlık hizmetlerine ulaşmasının sağlanması failed-state konumundaki Somali’de devlet aygıtının ayağa kaldırılması ve halkın geleceğe nispeten umutla bakabilmesi için bir başlangıç noktası olabilir.

Somali’de olduğu gibi diğer failed-state konumundaki ülkelerde de terör örgütleri ekonomik, sosyal ve siyasi sorunları istismar ederek toplum nezdinde meşruiyet sağlama yoluna gitmekte ve bu stratejiyi izleyerek meşruiyetlerini korumaya devam etmektedirler. Somali’de devletin kontrolünü ele geçirmek ve bu devletin stratejik kaynaklarından faydalanmak için farklı güç odakları ve kabileler arasında geçmişte var olan ve günümüzde de devam eden iktidar mücadelesi, Somali devlet mekanizmalarının etkin çalışabilmesinin önündeki en önemli engeli oluşturmaktadır.

Diğer taraftan Eş-Şebâb’ın meşruiyet kazanma zemini diğer terör örgütlerine nazaran oldukça farklıdır. Örgüt uluslararası Cihad kavramı ve söylemi bağlamında din istismar üzerinden sadece Somali toplumunda değil, bütün İslam dünyasında bir meşruiyet kazanma hedefini taşımaktadır. Ayrıca, Somali’de terörist grupları ortadan kaldırmak maksadıyla dış güçler tarafından izlenen askeri yöntemler terörist grupları daha fazla marjinalleştirmiş ve toplumun onlara daha fazla destek vermesine yol açmıştır. Dolayısıyla terörün kaynağının yok edilebilmesi konusunda en iyi çözüm sadece askeri güç kullanımına dayanan sert politikalar değil, altyapının ve devlet kurumlarının iyileştirilmesi yoluyla izlenecek yumuşak politikalar olacaktır. Bu politikalara dayanan ve yumuşak güç kullanımını içeren stratejiler ise bütün yerel sivil toplum kuruluşları, dini liderler, üniversiteler, siyasetçiler vs. dâhil olacak şekilde toplumun bizzat kendisi tarafından oluşturulmalıdır.

Ülkenin 1960 yılında bağımsızlığını kazanmasından kısa bir süre sonrasında ortaya çıkan ve günümüzde de süren siyasi ve ekonomik krizler farklı grupların marjinalleşmesine ve amaçlarını radikal yollarla gerçekleştirmek isteyen birer terör örgütüne dönüşmelerine

yol açmaktadır.Somali’de terör örgütlerinin ve onların yol açtığı kaotik durumun ortadan kaldırılması konusunda, siyasi ve ekonomik istikrarın sağlanması ve bu istikrarın hassasiyetle korunarak güçlendirilmesi büyük öneme sahiptir..

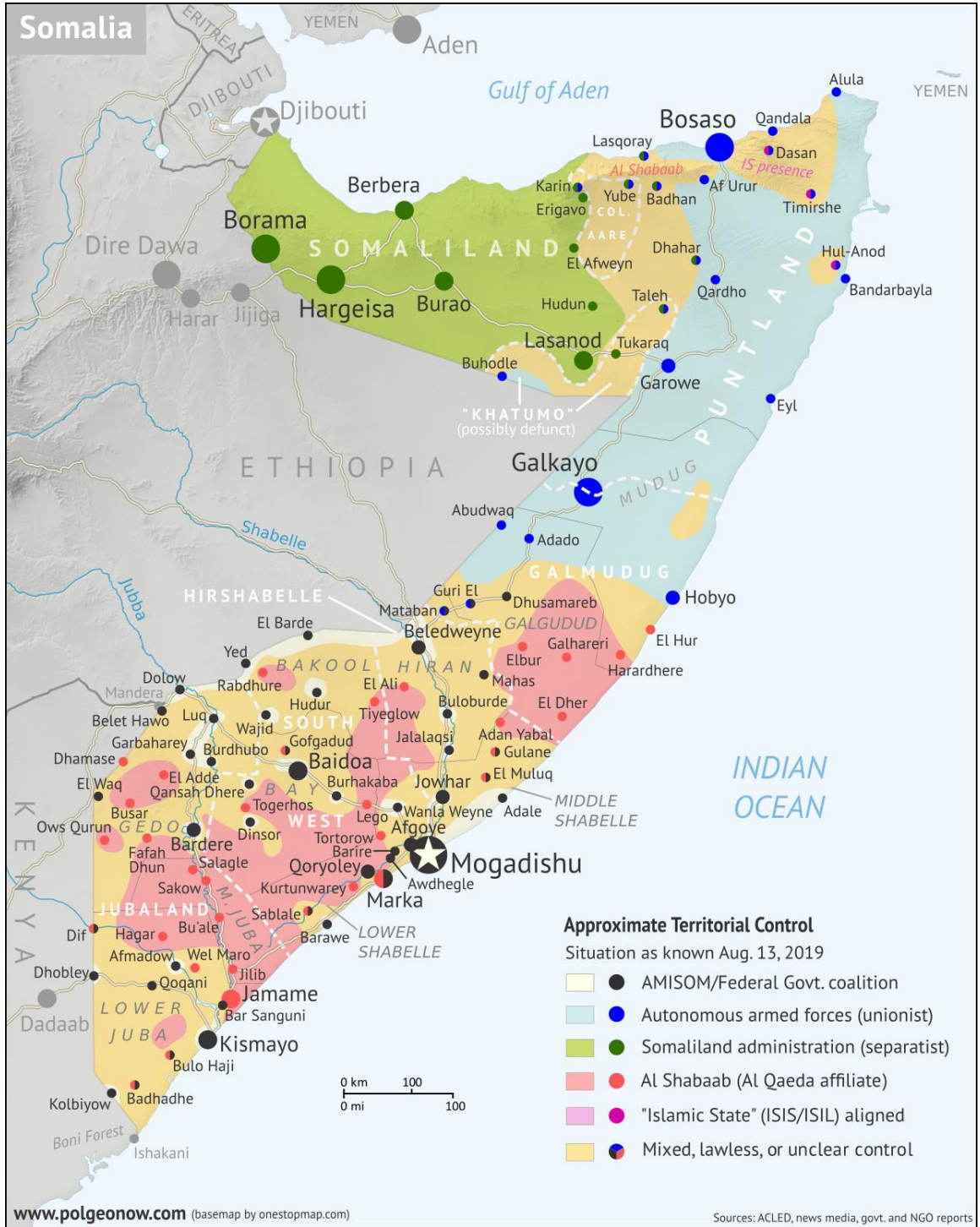
EKLER

Şekil 1.1. Somali Bölge Haritası (Kaynak: Google maps)

Şekil 1.2.Somali Haritası(Kaynak: Birleşmiş Milletler, <http://www.un.org/depts/Cartographic/map/profile/Somalia.pdf>, (20.09.2019))

Şekli 1.4 eş-Şebâb, Merkezi Hükümet, Federal devletçikler dağılımı gösteren harita.

<https://www.polgeonow.com/2019/08/Somalia-control-map-timeline-august-2019.html>

KAYNAKÇA

ABDULKADİR Shukri, Al Shabab's Impact on Peace in Somalia and The Horn of Africa, *Africa Portal*, No.23, February 2013.

ALİ İbrahim, *The Origin and History of the Somali People*, Cardiff: 1993.

ALİ Aydarus bin Şerif, *Buğyatü'l-Âmâl fî Tarihi's-Somâl*, Asyut: es-Selâm.

ALİ Abdisaid M., The Al-Shabaab Al-Mujahidiin –A Profile of the First Somali Terrorist Organisation, The Joint Kenya-Uganda Border Security and Management Workshop organised by IGAD Capacity Building Programme against Terrorism (ICPAT), Jinja-Uganda, April 28 – 29, 2008.

Al-Shabaab Five Years after Westgate: Still a Menace in East Africa, International Crisis Group, Africa Report N°265, 21 September 2018.

ARTOKÇA İzzettin, *El Eş-Şebâb Terör Örgütü – Somali*, 2012.

BARNERS Cedric, Udashay - Kudhashay: Genealogical and Territorial Discourse in Somali History, *Social Identities*, Vol. 12, No. 4, July 2006.

BAZİNE Abdullah Salim, *İntişâru'l-İslâmî fî Afrikiya Cenube's-Sahra*, Misrateh: Yedi Ekim Üniversitesi, 2010.

Birleşmiş Milletler, <http://www.un.org/depts/Cartographic/map/profile/Somalia.pdf>, (20.09.2019).

BURKE Callie J., *The Culture of Terrorist Propaganda in Sub-Saharan Africa - A Case Study on Al-Shabaab's Use of Communication Technologies in Somalia and Kenya*, Master of Arts in Law and Diplomacy Capstone Project, The Fletcher School, Tufts University, 2018.

CAWALE İbrahim, *Dirkii Sacmaallada (Volume 1)*, Somali, 2nd Edition, 2013.

- CROUCH Joanne, “Counter-terror and the logic of violence in Somalia’s civil war - Time for a new approach”, SAFERWORLD, November 2018.
- DEMIRCI Saadat Rustemova, “İŞİD’in Genişleyen Afrika Ağı: Boko Haram Ve Eş-Şebâbbâb Uzantısı”, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Afro-Avrasya Özel Sayısı, 2017.
- ELMI Afyare Abdi, Understanding the Somalia Conflagration, Oxford, Pambazuka Press, 2010.
- EN-NAKİRÎ Muhammed, *İntişaru’l-İslâmî fi Şarki Afrikiya ve Munahadatu’l-Garbi Lehu*, Riyad: Dar el-Mirrih, 1982.
- FORCHHAMMER Frederik Dennis, The State of Somalia, Business and Development Studies Copenhagen Business School Yüksek Lisans Tez Çalışması, 2011.
- GİLPİN Raymond, Counting the Costs of Somali Piracy, United States Institute of Peace Working Paper, June 2009.
- HİŞAM İbn, *es-Sîretü’n-Nebeviyye*, Beyrut: Daru’l-İhyâi’t-Turâsi’l-İslâmî, 1971.
- İBRAHİM Mohamed, Somalia and Global Terrorism: A Growing Connection?, *Journal of Contemporary African Studies*, Vol. 28, No. 3, July 2010.
- JEREJIAN Thea Emilie, “A Helping Hand?” *Recruitment of Kenyan Youth to al-Shabaab*, Master’s thesis in Peace and Conflict Studies Department of Political Science, University Of Oslo, 2017.
- JİBRİL Abdi Rahman Mohamed, Islamic Extremism: The Untold Truth, Partridge Publishing, 2015.
- KASAİJA Apuuli Phillip, The UN-led Djibouti peace process for Somalia 2008- 2009: Results and problems, *Journal of Contemporary African Studies*, Vol. 28, No. 3, July 2010.

- LEWIS I.M, *Peoples of Horn of Africa Somali, Afar, Oromo*, London: Haan Associates, 1994.
- LEWIS I. M., Doing Violence to Ethnography: A Response to Catherine Besteman's Representing Violence and Othering Somalia, *Cultural Anthropology*, Vol. 13, No. 1, February 1998.
- LEWIS I.M, *A Modern History of Somalia Nation and State in the Horn of Africa, the Imperial partition 1860-97*, North America: Ohio U Press, 2002.
- MANSUUR Cabdalla Cumar, *Taariikhda Afka iyo Bulshada Soomaaliyeed*, Leicester: LooH Press, 2016.
- MARCHAL Roland, *The Rise of a Jihadi Movement In A Country At War Harakat Al-Shabaab Al Mujaheddin In Somalia*, Senior Research Fellow at CNRS, SciencesPo Paris, March 2011.
- MARUF Harun, and Dan Joseph, *Inside Al-Shabaab. The Secret History of Al-Qaeda's Most Powerful Ally*, in: *Africa Spectrum*, 2018, 53, 3, 134–136.
- MASTERS Jonathan, *Al-Shabab*, Council on Foreign Relations, 2014.
- MENKHAUS Ken, Political Islam in Somalia,” *Middle East Policy*, Vol. 9, No.1, March 2002.
- NYS statewide, language regional Bilingual education resource network, Newyork Universtiy.
- PHAM J. Peter, “Boko Haram’s Evolving Threat”, Africa Center for Strategic Studies, Nisan 2012.
- PITTS Damien Evan, *New Destinations of Islamic Fundamental Terrorism: The Rise of Al Shabaab*, Masters Theses, University of Tennessee, Knoxville, 2015.
- RIZA Muhammed, *Muhammed Resûlullah*, Beyrut: Daru’l-Kütübi’l-İlmiye, 1975.

RİİRAAŞ Ahmed Abdullah, *Keşfu's-sudûl an Tarihi's-Somâl ve Memâlikihim es-Seb'a*, Mogadişu: Mogadişu Devlet Yayınlar, 1974.

SHAY Shaul, *Somalia between jihad and restoration*, Transaction Publishers, New Brunswick, New Jersey, 2008.

SHİNN David, "Al Shabaab's Foreign Threat to Somalia", Foreign Policy Research Institute, ORBIS, Spring 2011, ss. 203-215.

SİKORSKİ Timothy A., *Airwaves And Microblogs: A Statistical Analysis Of Al-Shabaab's Propaganda Effectiveness*, Naval Postgraduate School, Monterey, California, Thesis, December 2014.

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

ŞAHİN Bilge, *Somali'de Devletsizlik Deneyimi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tez Çalışması, Ankara, 2013.

TERDMAN Moshe, *Somalia At War – Between Radical Islam and Tribal Politics*, The S. Daniel Abraham Center for International and Regional Studies, Paper No.2, March 2008.

TOUVAL Saadia, *Somali Nationalism*, Massachusetts, Harvard University Press, 1963.

VİOLA Katharine, "Somali'de İslam öncesi din", makale <http://classroom.synonym.com>, (21.08.2019).

WARSAME Omer Mohammed, *İslamin Somaide girişi*, Makel Facebook yayını.

WİSE Rob, *Al-Shabaab*. CSIS no. 2. Washington, DC: Center for Strategic & International Studies, 2011.

The Ancient Religions of Eebe Waaq (Dhaqankii Eebe-Waaq),
<https://www.Somalispot.com/threads/the-ancient-religions-of-eebe-waaq-dhaqankii-eebe-waaq.2179/>, (21.08.2019).

Somali'de İslam'ın öyküsü, <https://ar-ar.facebook.com/notes/الإسلام-دخول-قصة-هؤلاء-اسلم-لما-إلى-الصومال-123320987686382/>, (21.08.2019).

The Islamic State In East Africa, The Global Strategical Network and Hiraal Institute,
September 2018.

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, Somali'nin Ekonomisi,
<http://www.mfa.gov.tr/Somali-ekonomisi.tr.mfa>, (15.09.2019).